

لسان عثمانینك اك مهم ، بلكه روحی مثابه‌سنده اولان عربی صرفك اسماء مشتقه قسمی تفرعاتیله برابر آز وقت ایچنده اساساً كمال سهولتله اوكرتمك و قواعدك اك دقیق جهتلرینی بیله شاكردانك ذهننه یرلشدیرمك ایچون تألیف و ترتیب اولونمش بر اثردر .

اثر

ا. سرابی

صاحبی

كتابجی آراكل

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

استانبول

نشان بریان مطبعه‌سی – اسكی ضبطیه جاده‌سی نومرو ٦١

١٣١٤

مدرسه یاخود اصول املا

آز وقت ایچنده اوقومغی قولایجه اوکرنمك ایچون صورت مکمله
وَمنتظمه‌ده تألیف اولنمش الفباء ایله قرائت رساله‌سی‌در . حروف هجاء
وَحركاتی، یکی اصول تدریسیه‌یه موافق علی‌التدریج یازلمش اولدیغی
کبی قرائت قسمی دخی عبرت آمیز وَ اکلنجه‌لی حکایه‌لر ، ضروب امثال
وَ معلومات نافعه‌دن عبارتدر . شاکردان، مذکور رساله‌ٔ مفیده‌یه وا-
سطه‌سیله اصول هجاء و قرائتی، هوسله اوکرنمکده‌در .

فیئاتی : ۱۰۰ پاره‌در . باشلیجه صاتیلان محل آراکل کتابخانه‌سی‌در .

﴿ انظار مهم ﴾

اجزای کلامی تفریق و طوراق محللریله درجه‌لرینی تعیین ایچون السنهٔ سائره‌ده شو درت اشارت استعمال اولونور. بری: (،) درکه «ویرگول»، ایکنجیسی: (؛) درکه «پوآن ویرگول»، اوچنجیسی: (:) درکه «دو پوآن»، دردنجیسی: (.) درکه «پوآن» ناملریله معروفدر. بو اشارتلر، لسان عثمانی ایچون دخی قبول اولونوب اکثر آثار جدیده‌ده استعمال ایدلمکده‌در.

بو اشارتلره، خدمتلرینه و مقام استعماللرینه گوره بعض ارباب قلم طرفندن سائر بعض مناسب اسملرده ویرلمش ایسه‌ده ز بورادہ اکثر محررلرمزله حروفات دوکه‌جیلری، کتابجیلر، مرتبلر و مطبعه‌لرك سائر عمله‌لرنجه اك زیاده مستعمل و معروف اولان اسملری استعمال ایتدك.

«ویرگول» ایله «دو پوآن»ك طوراق درجه‌لری پك جزئی یعنی برگوز آچوب قاپایه‌جق قدردر. «پوآن ویرگول»ك طوراغی دها زیاده‌جه‌در. «پوآن» گکی ده بوندن زیاده‌جه‌در. آنجق لسان عثمانیده اویله بر طوراق و تفریق محلی دها واردرکه بونلرك هیچ بری او خدمتی ادا ایده‌من. اوگبی محللر، یا ویرگول ایله گچشدیرلمکده، یاخود بتون بتون اشارتسز براقلمقده‌در. بو ایسه زیرده ایراد اولنان مثاللردن مستبان اوله‌جغی وجه ایله اوقویانك ذهننی تشویش، معنایی اخلال، طوراق حقی قسماً ویا کاملاً غائب ایتمك گبی محذورلردن خالی دگلدر. بناءً علیه اوگبی محللر ایچون آیری بر اشارتك لزومی حس ایدلمشدر.

واقعا او یولده عباره‌لرك سیاق و سباقندن درحال معنایه انتقال ایده‌بیلن ارباب وقوف، بونك لزومندن مستغنی اوله‌بیلیرلر؛ لکن اوقومغه و معنی چیقارمغه یکی باشلایان اطفال عثمانیه و سائر متدیلر ایچون حال بتون بتون باشقه‌در. آنلر، درست اوقومق، طوراق محللرینی طانیمق ایچون یاردیمه، واسطه‌یه محتاجدرلر. ایشته اوگبی محللر ایچون آیری بر اشارتك احداثنه اك زیاده بزی سوق ایدن سبب، بو خصوص اولمشدر.

بو بابده معلمین و محررین کراممزدن چوغینك رأیلرینه دخی مراجعتمزده بو فکرمز تصویب بیورلمشدر. احداث اولونان اشارت ایسه «پوآنته ویرگول»ك عکسی دیمك اولان شو (؛) شکلدن عبارتدر. بونك نقطه‌سی بالعکس اوستنده اولماسنه گوره اسمی ده «ویرگول پوآن» تسمیه‌سی مناسب گورلمشدر.

بونك طوراق درجه‌سی ایسه صانکه «پوان ویرگول» قدردر. بو اشارت؛

تعميم ایدنجه‌یه قدر وساطت عاجزی ایله نشر ایدیله‌جك آثارده استعمال اولونه‌جغی كبی اشبو عطره‌ده او اثرلرك باشلرنده بولونه‌جقدر .

مثال : انسان؛ كامل، فاضل، عاقل، منصف، خیرخواه اولمالیدر .

بومثالده «انسان» لفظی « مبتدا » وَ« مُسْنَدٌاِلَیْهْ» در . «كامل» ، «فاضل» وَسائر صفتلرده « خبر » وَ« مُسْنَدْ» درلر . بوراده مذكور اشارتك یرینه « ویرگول » قونولسه ، هم « مسند الیه » ایله « مسند » بربرینه قارشمش اولور، همده طوراق حق قسماً غائب ایدلمش بولونور. اشارتسز كچیلسه، اوحالده‌ده «كامل» لفظی، «انسان» لفظنك صفتی ظن اولونه‌رق «انسانِ كامل» اوقونمق وَبناءً علیه «كامل انسان» آكلاشلمق احتمالی واردر .

مثال دیگر : جناب حق، سبزه‌لری، میوه‌لری، مباح حیواناتی وَهرنوع ارزاقی انسانه نفقه اولمق اوزره خلق بیورمشدر .

بومثالده‌ده «جناب حق» تعبیرینك اوكنده‌كی یكی اشارتك یرینه «ویرگول» قونولسه، گرچه دهی چوقلق تشویش وَمعنایی اخلال ایتمز. لكن طوراق حق قسماً غائب ایدلمش اولور . اشارتسز براقلسه هم طوراق حق كاملاً غائب ایدلمش اولور . همده «جناب حق» تعبیریله «سبزه‌لری» لفظی بربرینك مضاف وَمضاف الیهی ظن اولونه‌رق اویولده آكلاشیلمق احتمالی واردر .

« خلقت عالم نه‌در ؟ » سؤالنك جوابی اولان شو آتیده‌كی مثالده دخی مذكور اشارتك درجۀ لزومی دها زیاده گوروله‌جكدر :

جناب حقك، یری، گوكی، انسانلری، حیوانلری، اوتلری، آغاجلری، الحاصل عالمده گورولن وَگوروله‌مه‌ین سائر شیلری یوقدن وار ایتمه‌سیدر .

بومثالده جملۀ اصلیه‌نك برقسمی اولان «جناب حقك» اوكنه ویرگول اشارتی قونولسه متممات جمله‌دن بری بولونان «یری» لفظیله سائر متممات آره‌سنده‌كی ارتباط بوزولور، جملۀ اصلیه‌یه قاریشیر. بوندن باشقه طوراق درجه‌سیده حقیله ادا ایدلمش اولماز. اشارتسز براقیلسه، او حالده‌ده «جناب حقك یری» تعبیرندن ایلك اوكجه اضافت معناسی ذهنه تبادر ایدر .

تحديث نعمت

غبطه فرمای اعصار اولان عهد جلیل بیعدیل
حضرت ملوکانه‌ده ساحه زیب عالم مطبوعات اولان
نیجه نیجه آثار برکزیده، چشم مسرتله کورلدیکی
کبی اثر ناچیزمز دخی محضا ملك ودولته بر
موهبهٔ صمدانیه اولان پادشاه منورالافکار وَشهنشاه
کثیرالآثار افندمز حضرتلرینك بیدریغ بیور-
دقلری الطاف و مساعدات لاتحصی سایه سنده
حصوله کلدیکنی مع الافتخار بیان ایدرز .

بونك ایسه ایفای ذرهٔ تشکر ومحمدتنده بالوجوه
عاجز اوله‌رق همان جناب حق، سایه انداز عالمیان ،
ولی نعمت بی امتنان پادشاهمز سلطان « عبد الحمید »
خان ثانی افندمز حضرتلرینك عمر شاهانه‌لرینی
افزون وَ وجود پرسود ملوکانه‌لرینی بالجمله آلام
و اکداردن مصون بیورسون آمین .

عصرمزده بیلك چوق علوم وفنون متنوعه‌نك تحصیلی، مجبوری حکمنه
گیرمشدر. بونك ایچون یالکز برلسانك تحصیلنه اوزون مدت صرف ایده‌مز.
لسان عثمانی‌یی تحصیل آرزوسی اولان ذواتك، لسان ترکیدن ماعدا
عربی و فارسی‌یه دخی احتیاجلری واردر.

لسان عثمانی‌یی تعلیم ایتمك مقصد خیر ایله ذوات معارف‌سمات طرفندن
صرف و نحو کتابلری تألیف ونشرینه همت ایدلمشدر؛ لکن کتب مذکو-
رده ده مقتضای وقت وحاله گوره اوکره‌نیله‌جك شیلرك درجه اهمیتلرینه
دقت و قاعده ترتیبلرینه رعایت اولونمادیغی ایچون متعلمین، بیلك
چوق چالشدقلری حالده گرکی گبی استفاده ایده‌مدکلری، تجارب عدیده
ایله آکلاشلمشدر. بو موفقیتسزلك، لسانك عسرتنه و قواعدك
مغلق و مشتت اولدیغنه حمل اولنمقده‌در. سبب حقیقیسی ایسه اصولك
نقصانلغی‌در. اگر لسان عثمانی قواعدی، فرانسزجه قواعدینه تطبیق
ایدیلیرسه ادعامزك صحیح اولدیغی هر بر اهل وقوف بلا تردد تسلیم
ایده‌جکدر.

لسان عثمانی‌یی آز زمانده طرفنده قولایجه اوکرنمك ایچون آتیده‌کی
ترتیبانه دقت ایتملی‌در.

قواعد ترکیه

اجزای کلام، هر بر لسانك روحی مثابه‌سنده‌در. اجزای بر شی-
کرده هیچ اولماز. مختصر لسان ترکی قواعدینی لایقیله اوکرنملی و
اوکره‌نیلن قاعده‌لر دخی تطبیقات و مقایسات ایله ذهننده تقرر ایتملی.

آنده صوکره عربی و فارسی قواعدینه کچه‌لیدر ؛ چونکه قواعد ترکیه لایقیله اوکره‌نیلمکسزین قواعد عربیه و فارسیه‌نك کوچ آکلاشیله‌بیله‌جکی و صرف اولونان سعی و غیرتده ایسه مطلوب اولونان ثمره حاصل اولمیه‌جغی شبهه‌سزدر . بوندن ماعدا قواعد ترکیه‌نك تسهیل املایه دخی چوق فائده‌سی واردر؛ مثلا :

ترکی ضمیر فعللرك ، و اسملرك نهایتلرینه علاوه اولونان احوال اسم اداتلرینك و سائره‌نك املالری، تلفظده زیاده قواعده تطبیقاً یازیلیرلر . قواعد ترکیه، سائر لسانلر کبی مشکل و مفصل اولمایوب قاعده‌لری غایت مختصر و اکثریا مطرد و محدود اولدیغی ایچون قاعدهٔ تدریسیه‌یه توفیقاً اوقونورسه بر قاچ هفته ظرفنده اوکره‌نیله‌بیلیر .

قواعد عربیه

لسان عثمانیده مستعمل اولان لغتلرك، صانکه نصفی عربی در ؛ لسان عربینك کندیسنه مخصوص پك مفصل و مضبوط قاعده‌لری واردر؛ مذکور قاعده‌لردن و لغتلردن اك مهم قسمی آلنروق لسان عثمانینك نقصانلری اتمام ایدلمشدر . لسان عثمانیده قوللانیلان عربی کلماتنك قرائت و املاسی، صانکه قواعده مربوطدر ؛ بناءً علیه قواعده آشنا اولمیان ذوات، هر نه قدر چالیشسه اولسه‌لر خطادن سالم اولمیه‌جقلرینه امین اولسونلر .

بر عربی کلمه‌نك معناسی بیلندیکی حالده اشتقاق قاعده‌سنه آکا متفرع اولان پك چوق مشکل کلمه‌لرك معنالری دخی بیلنیر . بر کلمه‌نك عربی اولوب اولمادیغی دخی قاعده ایله آکلاشیلیر .

بالاده ذکر اولونان فوائد عدیده نظر تدقیقه آلنیرسه قواعد عربیه‌

نك لزوم تحصیلی ، و لسان عثمانیده اولان درجهٔ اهمیتی آكلاشیلەجقدر.

قواعد عربیەنك اصول تحصیلی

هر بر علم و فنی، قولایجه تعلیم و تفهیم ایتمك ایچون او علم و یا فنه مخصوص لغات و اصطلاحات ایجاد اولونمشدر. اگر اویله لغات علمیه و فنیه اولماسه ایدی مقصود اولان علمی و فنی صورت واضحەده و طرز واحد اوزره آكلاتمسی گوچ و بلكه غیر ممكن اولور ایدی؛ صرف عربی‌یی دخی اساساً و كمال سهولتله مدت قلیله ظرفنده تحصیله مواظب اولان ذوات، درس آراسنده واقع اولان لغات صرفیه‌یه دقت ایدەرك اوقونان قاعدەلری آكا گوره ایضاح ایتملی درلر.

واقعا برنجی دفعه بویله صرفی لغتلر استعمال ایتمك، شاگردانه گوچ گلیر؛ فقط بر از صوكره استفادەسی و افادهٔ مرامه بخش ایلەدیكی سهولتی گوردكلرنده هم ممنون، هم‌ده متلذذ اولورلر. مذكور لغات صرفیه و اصطلاحات ایسه غایت محدود اولدیغندن ضبط و حفظنده هیچ بر مشكلات یوقدر.

عربی اسملرده و فعللرده بیلنمسی لازم اولان و اك زیاده نظر دقته آلنەجق شی، مادهٔ اصلیه، حروف زائده و حركات در. بونلرك جملەسنی كمال سهولتله دفعةً گوسترمك ایچون اولا: بر كلمه نك برنجی حرف اصلیسی مقامنه «ف»، ایكنجی حرف اصلیسی مقامنه «ع» و اوچنجی حرف اصلیسی مقامنه «ل» قونیلور؛ آنده‌ن صوكره زائد حرف (صحیفه ٤٨) و حركەلری «ف، ع، ل»ك عین محلنه علاوه قیلنیرلر. لسان عربی قواعدینك تحصیلنی اك زیاده تسهیل ایدن، مذكور «ف، ع، ل» مادەسیدر. اگر شاگردان، «ف، ع، ل» مادەسنه اهمیت ویر-

مبرك لسانه کسب وقوف آرزوسنده بولونورلرسه غیرتلرنده یلك جزئی بر استفاده ایده بیله جکلر وسهو وغلطدن دخی سالم اولمازلر. بونکله برابر دائما قواعد واضحه‌یی مشوش کوره جکلردر؛ لکن اکر کتابمزده مندرج درسلرك جمله‌سنی «ف، ع، ل» ماده‌سنه تطبیقاً اوکره‌نه جك اولورلرلرسه اساس عدیم الاندراس اوزرینه مبنی اولمق شرطیله مدت قلیله‌ده لسانك رموز وخفایاسنه مطلع اولورلر.

بزه قواعدك تحصیلنی برقات دها تسهیل ایتمك مقصدیله قونیلان هر بر وزنك (ف، ع، ل) قارشوسنده آنی مبین بیوك نقطه‌لر ایله زائد حرفلرینی دخی علاوه ایتمشز.

مطالعات — برچوق عربی قاعده و لغتلرك استعمالاتی، لسان عثمانیده آز چوق دکشلمشدر؛ یاخود لسان عربیده کثیر الاستعمال ایکن لسان عثمانیده قلیلاً و بالعکس عربیده قلیل الاستعمال اولدیغی حالده لسان عثمانیده کثیراً قوللانلمشدر. بوندن باشقه بین الادبا و بین الناس اختلافات و یاکلشلر واقع اولمشدر. شمدی‌یه قدر نشر اولونان صرف کتابلرینك صانکه جمله‌سنده بر چوق مستثنا قبیلندن اولان قاعده‌لر قیاس مطرد کبی یازلمش وقیاس مطرد، یاخود اکثر قبیلندن اولان قاعده‌لر ایسه مستثنا کبی قید ایدلمش، یاخود اصلا ذکر اولونمامشدر. بزه اك مشهور صرفیون طرفلرندن یازیلان و بین الادبا مقبول طو-تیلوب استعمال اولونان قاعده‌لری انتخاب و هر بر قاعده‌نك دخی درجه‌ٔ استعمالات واهمیتنی محل مناسبلرنده علی وجه التفصیل بیان ایده‌رك بر حدود تعیین ایتمشز.

اثر عاجزیده، تحصیلی لازم اولان قواعد اشتقاقیه‌نك جمله‌سی هر

کسك قولایجه آکلایه بیله‌جکی صورتده غایت واضح ومفید بر طرز جدید اوزره یازلمه، بلك چوق معلومات، ملاحظات نافعه علاوه قیلنمه، والحاصل: امثالنه فائق وعمومك استفاده سنه موافق اولمق ایچون هیچ برشی صرف نظر ایدلمه‌مشدر.

عربی اشتقاق قاعده‌لری، بری برلرینه بکزر زنجیر حلقه‌لرینه مشابه‌در؛ بناءً علیه مذکور قاعدهٔ مطرده‌لرده هیچ بری صرف نظر ایدلمه‌دن کمال دقت واعتنا ایله چالشوب اوکرنمه‌لیدر. اکر برشاکرد، ایلك درت بش صیغه‌لر یی تمرینلریله برابر لایقیله اوکره‌نیرسه صرفك اساسی نه‌دن عبارت اولدیغنی آکلایه بیله‌جك وآنده اصلا کوجلك اولمادیغنه قناعت حاصل ایده‌رك کمال خواهشله تعلمه بذل اقدام ایده‌جکدر.

ذهنده زیاده تقرر ایتمك ایچون هر بر قاعده تحتنده علی التدریج تمرینلر یازلمشدر. اشبو تمرینلرك بر قسمی، وزنلر اوزرینه نقل اولونجق، دیکر قسمی دخی هانکی وزنده اوزره کیتدیکنی، شاکرداه بولدجقدر.

قونیلاده تکمیل لغتلرك، کرك قاعده‌سنه مخصوص معناسی، کرك استعمال اولونان معناسی آیری آیری یازلمه، مغلق اولانلرك دخی مقابللری علاوه ایدلمشدر.

هر بر قاعده ختامنده اصول تحلیلی یازلمشدر.

صرفك قسم اهمنی تشکیل ایدن مضاعف، مهموز ومعتلات قاعده‌لری، درسلر صره‌سنده یازلمه وطلبه اصلا مشکلاته تصادف اولونمامق ایچون اولا کلمهٔ صحیحه‌یه تطبیقاً وزنلر اوزرینه نقل اولونمه وآندن صوکره قاعدهٔ مخصوصه‌لری اجرا ایدلمشدر.

تلفظی مشکل اولان هر بر کلمه‌نك حرکه‌لری وضع اولونمشدر.

آز چوق ترقی ایدن شاکردانك بو صرف واسطه سیله قواعد عر-
بیه نك دقائقنه مطلع اوله بیله جکلری کبی صرفه یکی باشلایانه ، یاخود
مختصراً اوکرنمك ایسته ینلر دخی یالکز قاعدهٔ مطرده لری تمرینلریله برابر
تعلیم ایده لرسه مهما امکن کندی مقصدلرینه واصل اوله بیلیرلر ؛ چونکه
قاعده لر و تمرینلر ، اویله بر صورتده ترتیب اولونمشدر ، که ایسته ینه ایچون
هم مختصر ، هم مفصل در .

کتابجی آراکل افندی ، کرك مؤلفلری ترغیب و تشویق ایتمك ،
کرك تحصیل علوم و فنونه خواهشکر اولانلره نافع اولمق آرزوی
طبیعی و مساعئ محدوده سیله یکرمی بش سنه لردنبری بك چوق آثار
نفیسه و مکمل طبع ونشر ایتمه ؛ بونکله عالم مطبوعاته خدمات حسنه ده
بولنمه اولدیغی قابل انکار دکلدر . آراکل افندی ، مسلم اولان نفا-
ستپرورلکیله اثرمزك دخی غایت کوزل صورتده میدانه انتشاره وضع
ایلدیکی ایچون تشکرات وممنونیتمزی بیانده کیری طورهمیز .

قواعد عربیه نك اوکرنمکه شایان اولان اك مهم قسمی مشتقات
اولدیغندن کتابك برنجی جلدی آکا حصر ایلدی .

صرفمز ، شمدی یه قدر ذوات معارفسمات طرفندن نشر اولونان
امثالی صرف کتابلرینه مقایسه و تطبیق ایدیلیرسه هر وجهله رجحانی و
افضلیتی آکلاشیله جقدر . اصل مقصد ، عمومك استفاده سنه چالشمق اولد-
یغندن متعلمین نه قدر مستفید اولورلرسه بزده او نسبتده افتخار ایدوب
کندیمزی اجر و مکافاته نائل اولمه عد ایده جکز .

لسان ترکی ، فارسی ، عربی و ادبیات معلمی

ا . سرایلی

مفصل صرف عربی

سؤال – علم صرف و نحو نه در ؟

جواب – علم صرف [۱] و نحو، بر لسانی طوغرو آکلامق وطوغرو سویله‌یوب یازمق و اوقومق فنی‌در.

س – سویله‌یوب یازدیغمزه نه دینیلیر؟

ج – سویله‌یوب یازدیغمزه «کلام» دینیلیر.

س – کلام نه‌دن ترکب ایدر ؟

ج – کلام، کلمه‌لردن ترکب ایدر .

س – لسان عربیده کلمه‌لر قاچ نوع درلر ؟

ج – لسان عربیده کلمه‌لر بش نوع درلر: ۱ – فعل؛ ۲ – اسم؛ ۳ – صفت؛ ٤ – ضمیر؛ ٥ – ادوات،که بونلره «اجزای کلام» دینیلیر.

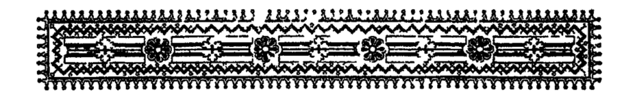
س – عربی فعللر لسان عثمانیده قوللانیلیرمی ؟

ج – لسان عثمانیده، عربینك محضاء مصدر مجردلرینك واسماء مشتقه‌سنك کلیسی ومصدر مزید فیهلرینك ایسه قسم اعظمی قوللانیلیر [۲]، لکن ذوات افعالی قوللانلماز .

---

[۱] صرف، «معانیٔ مقصوده‌نك حصولیچون اصل واحدی (بر اصلی، یعنی مصدری)، امثلهٔ مختلفه‌یه تحویل وتغییر اجمك فی‌در.» دیه صرف عربی صرفلرده تعریف اولونمشدر.

[۲] عربینك مصادری واسماء مشتقه‌سی، پك مهم ولسان عثمانیده دخی کثیرالاستعمال اولدقلریچون، اولا آنلرك بیانی ترجیح اولونمشدر.

مصدر

سؤال – هانکی کلمه‌یه «مصدر» دیبلیر؟

جواب – مصدر، «ایتمك»، «اولمق» معنالرینی اشعار ایدن کلمه‌یه دیبلیر. مثلا: کَسر = قیرمق؛ قَطع = کسمك؛ تَجُوحُب = قوجه‌مق؛ مَرَض = حسته اولمك «مصدر» درلر.

س – لسان عربیده اساساً مصدر قاچ قسم در؟

ج – لسان عربیده، اساساً مصدر ایکی قسم‌در: ۱ «مصدر مجرد»؛ ۲ «مصدر مزید فیه».

س – مصدر مجرد قاچ قسم در؟

ج – مصدر مجرد ایکی قسم در. ۱ «مصدر ثلاثی مجرد»؛ ۲ «مصدر رباعی مجرد».

س – مصدر مزید فیه قاچ قسم در؟

ج – مصدر مزید فیه دخی ایکی قسم در: ۱ «مصدر ثلاثی مزید فیه»؛ ۲ «مصدر رباعی مزید فیه».

س – ایمدی جمعاً قاچ نوع مصدر واردر؟

ج – جمعاً درت نوع: ۱ مصدر ثلاثی مجرد؛ ۲ مصدر رباعی مجرد؛ ۳ مصدر ثلاثی مزید فیه؛ ٤ مصدر رباعی مزید فیه.

مصدر ثلاثیٔ مجرد

س ـ مصدر ثلاثیٔ مجرد نه در؟

ج ـ مصدر ثلاثیٔ مجرد، اصل اولوب صِیَغِ مشتقەنك (ناشقه کلمەلرك) محل صدور و اشتقاقی در. مثلا: «قتل»، «ضرب»، مصدر ثلاثیٔ مجردلردر.

س ـ مصدر ثلاثیٔ مجردلرك وزنلری هانکیلری در؟

ج ـ لسان عثمانیده الك زیاده قوللانیلان مصدر ثلاثیٔ مجردلرك وزنلری شونلر در:

وزن	زائد حرفلری	موزون	معنی	فعل ماضی
فَعْل	◆ ◆ ◆	كَتب	يازی يازمق	كتب
فِعْل	◆ ◆ ◆	حِفظ	صاقلامق	حفظ
فُعْل	◆ ◆ ◆	شُغل	مشغول قيلمق	شغل
فَعَل	◆ ◆ ◆	طَلَب	ايستەمك	طلب
فِعَل	◆ ◆ ◆	صِغَر	كوچوك اولمق	صغر
فَعْلَتْ	◆ ◆ ◆ ت	رَحمَت	مرحمت ايلەمك	رحم
فِعْلَتْ	◆ ◆ ◆ ت	خِدمَت	خدمت ايتمك، (خدمت)	خدم
فُعْلَتْ	◆ ◆ ◆ ت	صُحبَت	حسن الفت ايدوب يار [وهمدم اولمق	صحب
فُعُولْ	◆ ◆ و ◆	دُخُول	كيرمك	دخل

فُعُولَتْ ◆ ◆ و ◆ ت	سُهُولَت = قولایلق		سهل
فَعَالْ ◆ ◆ ا ◆	ذَهَاب = كيتمك		ذهب
فِعَالْ ◆ ◆ ا ◆	فِرَار = قاچمق		فرّ (فرر)
فُعَالْ ◆ ◆ ا ◆	سُؤَال = صورمق، دیلەمك		سأل
فَعَالَتْ ◆ ◆ ا ◆ ت	شَهَادَت = شاهدلك ایتمك		شهد
فِعَالَتْ ◆ ◆ ا ◆ ت	عِبَادَت = قوللق ایتمك، حقه طاپمق		عبد
فِعْلَانْ ◆ ◆ ◆ ان	حِرمَان		حرم
فُعْلَانْ ◆ ◆ ◆ ان	غُفرَان = عفو وستر ایتمك (اورتمك)		غفر
فَعَلَانْ ◆ ◆ ◆ ان	خَفَقَان = یورك چارپمق واوینامق		خفق
فَعِيلْ ◆ ◆ ی ◆	رَحِيل		رحل
فَعْلُولَتْ ◆ ◆ ◆ و ت	دَيْمُومَت = دوام ایتمك		دام (دوم)

اخطار مهم

اوچنجی ستونی، یعنی: بالاده کوستریلن موزونك آلتندەکی لغتلری حفظ (ازبر) ایدیکز و املالرینی بلا غلط یازوب زائد حرفلرینی تفریق ایدیکز.

س ـ بالاده ذکر اولونان مصدر ثلاثیٔ مجردلره، زائد حرفلری اولدیغی حالده، نیچون «مجرد» دینیلیرده «مزید فیه» دینیلمز؟

ج ـ هرنه قدر مذکور مصدر ثلاثیٔ مجردلرك زائد حرفلری وار ایسەده، یوقارودە کوستردیکی وجهله، فعل ماضی مفرد مذکر غائب

صیغه‌لری، اوچر حرفدن عبارت اولوب، اوزرلرنده زائد حرف بولونمادیغی ایچون: «مصدر ثلاثی مجرد» دینیلیر.

حروف زائده

س ـ مذکور وزنلرده‌کی زائد حرفلر هانکیلری در؟

ج ـ مذکور مصدر ثلاثی مجرد وزنلرنده‌کی زائد حرفلر: ا و ی ت ن در.

س ـ حروف زائده، مصدر ثلاثی مجردلرك نره‌سنده واقع اولورلر؟

ج ـ حروف زائده، (ا و ی ت ن) مصدر ثلاثی مجردلرك ایکنجی حرفندن صوکره، یاخود کلمه‌نك صوکنده واقع اولورلر.

س ـ دیموﻣﺖ وزنی نصل تشکل ایدر؟

ج ـ عین‌الفعللری (ایکنجی حرف) واو (و) یاخود یاء (ی) اولان کلمه‌لر، دَیمُومَت (فَعلُولَت) وزننه نقل اولونمق ایچون، اولا: ایکنجی حرفلری واو ایسه یایه قلب اولونور؛ یاء ایسه حالی اوزره قالیر. ثانیاً: صوك حرفلرینك تکریریله بینلرینه‌برر واو، و اواخر کلماته برر تاء (ت) زیاده‌سیله تشکل ایدر.

حَیلُولَت = مانع وحائل اولمق فی‌الاصل حولولت
قیلولت = نصف نهار وقتنده اویومق « « قیلولت
شیخوخت = قوجه‌مق « « شیخوخت

حروف زائده‌نك معنالری

س ـ حروف زائده نه معنایه دلالت ایدرلر؟

ج ـ هرنه‌قدر مصدر ثلاثی مجردلر اوزرینه حرفلرعلاوه اولونوب

وزنلری دکشیلیر ایسه‌ده، اکثریا معناجه تغیرات وقوعبولماز. مثلا :
غَفر= عفو ایتمك؛ غُفران= كذا عفو ایتمك. دَخل= كیرمك؛ دخول= كذا كیرمك .
س ـ وزنلرك دکشیلمه‌سیله معناجه هیچ تغیرات وقوع بولمازمی؟
ج ـ بعضاً وزنلرك دکشیلمه‌سیله معناجه تغیرات وقوعبولور. مثلا:
جَفل= برنسنه‌نك قابوغنی صویمق. جُفُول= صاچ پریشان اولمق.
بَلّ= برنسنه‌یی اصلاتمق. بُلُول= سرین یل اسمك.

ملاحظات

معنالرك دکشیلمه‌سی اکثریا بابلرك دکشیلمه‌سندن نشأت ایدر؛ مثلا : بَلّ=برنسنه‌یی اصلاتمق، (برنجی بابدن کلمش‌در)؛ لکن بُلُول =سرین یل اسمك، (ایکنجی بابدن کلمش‌در.) بالعکس، جفل= برنسنه‌نك قابوغنی صویمق، (ایکنجی بابدن کلمش‌در)؛ لکن جفول=صاچ پریشان اولمق، (برنجی بابدن کلمش‌در.)
حَلّ= جوزمك، (برنجی بابدن کلمش‌در)؛ حلول=نزول ایدوب قونمق، بیتمك، منتهی اولمق، (ایکنجی بابدن کلمش‌در.)
بابلرك دکشیلمه‌سنی آکلامق، بر درجه‌یه قدر صِرف صَرف عربی‌یی بیلمکه متوقف‌در؛ ایمدی سهولت ایچون مبتدیلر، لغت کتابلرینه مراجعتله معناجه حل‌مشکل ایده بیلیرلر.

کلمه‌لرك وزنلری

س ـ برکلمه‌نك هانکی وزنده اولدیغی نصل بیلینیر؟
ج ـ برکلمه‌نك هانکی وزنده اولدیغی اوچ سی ایله بیلینیر :

۱ ـ عدد حروف؛ ۲ ـ مزیدات؛ ۳ ـ حرکات ایله. مثلا: «حقارت» کلمه‌سنك عدد حروفی بش‌در: مزیداتی، (زائد حرفلری) ایکنجی حرفندن صوکره واقع اولان (الف) ایله آخرنده‌کی (ت) در، حرکه‌لری اوچ اوستون‌در. ایمدی حقارت کلمه‌سی شهادت وزننده‌در؛ زیرا شهادت کلمه‌سنك دخی عدد حروفی بش، مزیداتی، (الف) ایله (ت)، حرکه‌لری اوچ اوستون‌در.

س ـ برکلمه‌نك هانکی وزنده اولدیغی کوسترمکدن مراد نه‌در؟

ج ـ برکلمه‌نك هانکی وزنده اولدیغنی کوسترمکدن مراد، او کلمه‌نك مادۀ اصلیه‌سنی، زائد حرفلرینی، حرکاتنی معاً کوسترمك‌در.

آتیده‌کی کلمه‌لرك هانکی وزنده اولدقلرینی، مادۀ اصلیه‌لرینی وزائد حرفلرینی (اکر وار ایسه) بولکز.

۱ تمرین

وضع = قومق. وقوع = دوشمك. وصول = ایریشوب اولاشمق. حکم. وَعد = سوز ویرمك. وُرود = کلمك. هِجران = ترك ایله‌مك. فِقدان = ییتیرمك. هُبُوب = یل اسمك. نِسیان = اونوتمق. کتم = صاقلایوب سویله‌مه‌مك. طنین = ویزرده‌مق. زلیل = آیاق‌قایمق. شباب، شبابت = کنجلك. غیبوبت = غائب اولمق. خَوف = قورقمق. خسوف = آی طوتلمق.

۲ تمرین

کسوف = کونش طوتلمق. جلوس = اوتورمق. ولادت = طوغمق طوغورمق. عبور = کچمك. قعود = اوتورمق. دوران = دونمك. جریان = آقمق. طلوع = کونش طوغمق. نزول = قونمق، آشاغی اینمك. بیتوتت = کیجه‌لك. صعود = یوقاری چیقمق. فَوَران = فشقرمق.

رُکوب=بینمك . لَمَعان = پارلدامق. شُهود=حاضر اولمق. وُلوج= کیرمك. طهارت=پاك اولمق. عِلم=بیلمك. سکوت= صوصمق. رفع =یوجه‌لتمك. رجوع =کیری دونمك. قَیْ= استفراغ. رسوب = صویك دیبنه چوکمك. فَهم=آکلامق.

٣ تمرینه

کَسب=قازانمق. جَاب=آخر محلدن کتیرمك. غروب=کونش باتمق. وِجدان=بولمق. صعوبت=کوجلك. اتیان = کلمك. کدورت =بولانقلق. شَناعت = بك آشوری قبیح اولمق. نُکول= دونمك، جایمق. رِجعت=کیری دونمك. عروج=یوقاری چیقمق. حمرت =قیرمزی اولمق. قَناعت=قسمتنه راضی‌اولمق. کفایت=کافی‌اولمق. هبوط آشاغی‌اینمك. شکر. ذِکر. وقایه. صحابت. جَسارت. حمایه. رُجحان =مرجح اولمق. خلجان= اضطراب. شکران =نعمتشناسلق. لزوم =لازم‌اولمق. حلاوت=طاتلیلق. سمع=ایشیتمك. زیاده=زائد اولمق، آرتمق. شمول= شامل اولمق. رَغبَت. مُثول = برینك اوکنده آیاق اوزره دیکیلوب طورمق.

تحلیل

س ـ وقوع و رجحان نه کلمه‌لردر؟

ج ـ وقوع، دخول (فُعُول) وزننده مصدر ثلاثیٔ مجرددر؛ زائد حرفی، عین‌الفعلی مابعدنده (ایکنجی حرفدن صوکره) واقع اولان «و »، مادهٔ اصلیه‌سی « وقع »در. ـ رُجحان، غُفران (فُعلان) وزننده مصدر ثلاثیٔ مجرد، زائد حرفلری، نهایتنده واقع اولان « ا ن »، مادهٔ اصلیه‌سی «رجح» در.

مصدرلرك بنالری

س ـ هانکی وزنك بناسی متعدی ایچوندر؟

ج ـ کَتب (فَعل) وزننك بناسی اکثریا متعدی ایچوندر.

مثلا:

فهم = آکلامق	جرح = یاره‌لامق
غرس = آغاج دیکمك	اخذ = آلمق
خلق = یاراتمق	ربط = باغلامق
ضرب = دوکمك، اورمق	اکل = یمك

س ـ هانکی وزنلرك بناسی لازم ایچوندر؟

ج ـ فُعُول، فُعُولَت، فُعَال، فَعِیل، فَعَلَان، فَعَالَت وزنلرنده اولان مصدرلرك بنالری اکثریا لازم ایچوندر.

هبوب = یل اسمك	قعود = اوتورمق
برودت = صوغومق، صوغوقلق	رطوبت = یاش ونمناك اولمق
صعوبت = کوچ ودشوار اولمق	نحوست = اوغورسزونامبارك اولمق
نباح = کوپك حولامق	سعال = اوکسورمك
انین = ایکله‌مك	طنین = سینك ویزرده‌مق
دوران = دونمك	سیلان = آقمق
جریان = آقمق	طیران = اوچمق
طهارت = پاك اولمق	حلاوت = طاتلی اولمق

اوزان سائره‌ده اولان مصدرلر، لازم ایله متعدی بیننده مشترکدرلر.

مصدرلرك سماعی اولمسی

س ـ مصدر ثلاثیٔ مجردلر قیاسی‌می، یوقسه سماعی‌می درلر؟

ج ــ مصدر ثلاثیٔ مجردلر سماعیدرلر؛ ایمدی هر برفعلك مصدری، استه‌نیلن وزن اوزرینه قوللانیله‌ماز. مثلا: «دخل»ك فُعول وزنی (دخول) کلیر؛ لکن فِعلَان وزنی (دِخلان) کلمز. بالعکس «حرم»ك فِعلان وزنی (حِرمان) کلیر؛ لکن فُعول وزنی (حُرُوم) کلمز.

س ــ بر مصدرك هانکی وزن اوزره قوللانلمش اولدیغی نره‌دن تصدیق اولونور؟

ج ــ برمصدرك هانکی وزن اوزره قوللانلمش اولوب اولمادیغی، یالکز لغت کتابلرندن تصدیق اولونه‌بیلیر. وَ اصول ضبط وحفظی ایسه، کتب معتبره ومحررات مقبوله مطالعه ایتمکله اولور.

یك آز قوللانیلان مصدر ثلاثیٔ مجردلر

س ــ باشقه وزنلرده مصدر ثلاثیٔ مجردلر وارمی؟

ج ــ باشقه وزنلرده یك آز قوللانیلان مصدر ثلاثیٔ مجردلر دخی واردر. مثلا:

زائد حرفلری

فَعٰالِیَت ◆ ◆ ا ◆ یت

کراهیت = خوشلانمایوب ایگرنمك. علانیت = بر نسنه ظاهر و آشکاره اولمق. رفاهیت = خوش حال وَ راحت اوزره اولمق. نصاحیت = اوگوت ویرمك. فهامیت = آکلامق.

ملاحظه

صلاحِیّت (بالتشدید) = بر کیمسه برایشه مأذون ومرخص اولمق؛ مصدر مقامنده مستعمل‌در.

فُعُولِیَّت ◆ ◆ و ◆ یَّت

عبودیت=قول اولمق. خصوصیت=دوست اولمق، مختص اولمق. رجولیت=ارلك. شیوخیت=شیخ اولمق، قوجه‌مق. الوهیت. ربوبیت. طفولیت=چوجوقلق.

تَفعال [*] ت ◆ ◆ ا ◆

تذکار=کثرتله ذکر ایتمك. تسیار=کثرتله کزمك. تعداد = صایمق. تلعاب=کثرتله اوینامق. تجوال=چوق دولاشمق.

ملاحظه

تسیار کلمه‌سی، لسان عربیده کثرتله کزمك معناسنده ایسه‌ده، لسان عثمانیده ارسال ایتمك، کوندرمك معناسنده قوللانلمشدر.

شاذ اوله‌رق تالرك کسریله ایکی مصدر کلمشدر. تِبیان=واضح و آشکاره قیلمق. تِلقاء=کورشمك، بولشمق، ملاقات.

فَاعِلَت ◆ ا ◆ ◆ ت

عافیت = صحت و سلامتده اولمق.
خالصت = (بر نسنه) خالص و صافی اولمق.
باقیت = اولکی حال اوزره قالمق.
واقیت = حفظ و صیانت ایتمك.

---

[*] تفعال وزننده اولان مصدرلر، هر نه قدر عند البعض «تفعیل» دن «مصدر ثلاثی مزید فیه» ایسه‌لرده عند الاکثر ثلاثیدن مبالغهٔ مصدرلردر.

فُعلیٰ ◆ ◆ ◆ ی

بُشریٰ = مژده ویرمك، بشارت.
رُجعیٰ = کیری دونمك.

فِعلیٰ ◆ ◆ ◆ ی

ذِکریٰ = ذکر ایتمك، آکمق.
شِعریٰ = کوزل فهم وادراك ایلەمك، طانیمق.

فَعلیٰ ◆ ◆ ◆ ی

دعوی = «شو شی بنم حقم در» دیو ادعا ایتمك.
شکوی = برکیمسه ضعف حالنی اخبار ایلەمك.

فَعِلْ ◆ ◆ ◆

خَنِق یاخود خَنْق بوغمق.
لَعِب « لَعْب اویون اوینامق.
کَذِب « کِذْب یالان سویلەمك.
ضَحِك « ضِحْك کولمك.

فُعَل ◆ ◆ ◆

هُدی = طوغرو یوله کیتمك.
سُریٰ = کیجه کیتمك.

فُعالَت ◆ ◆ ا ◆ ت

بُغایَت = ایستەمك، طلب ایتمك.
عُوادَه = خستەنك خاطرینی صورمغه کیتمك، عیادۀ مریض.

فَعِلَت ◆ ◆ ◆ ت

سَرِقَت = چالمق (سین‌ك فتحه‌سی حذف اولنه‌رق سِرقَت قوللانیلیر.)

فَعَلَت ◆ ◆ ◆ ت

حركت = قیملدامق، دپرنمك.
غلبه = اوستون ویگین اولمق.

فَعِیلَت ◆ ◆ ی ◆ ت

عزیمت = كیتمك.
قطیعت = ترك و هجران.

فَعُول ◆ ◆ و ◆

قبول = تكلیف اولونان نسنه‌یی رد ایتمه‌یوب آلمق.
طَهُور = پاك اولمق.
ولوع = بر نسنه‌یه پك حریص اولوب دوشكون اولمق.
وَضُوء یاخود وُضُوء = آبدست آلمق.

فَعْلان ◆ ◆ ◆ ان

لَیّان = (اصلی لَوْیان) بورجنی ادا ایتمه‌یوب عَوق (گجكدرمك) و تأخیر ایتمك.

فِعّیلیٰ ◆ ◆ ی ◆ ی

دِلّیلیٰ = فن دلالتده مبالغه ایله مهارتلی اولمق.
خِلّیفیٰ = بر كیمسه‌یه خلف اولمق.

حِثّیثی = پك قاندرمق.
رِمّیّا = مبالغه ایله آتشمق.

فَعَلوت ◆ ◆ ◆ وت

رَحَموت = مرحمت عظیمه، مبالغه اوزره مرحمت ایتمك.
ملکوت = عز وسلطنت.
جبروت = کبر وعظمت و جلالت.
عظموت = کبر ونخوت.

ملاحظه

فَعَلُوت وزننده اولان کلمه‌لر عندالاکثر مصدر معناسنی اشعار ایدن اسملردر؛ لکن عندالبعض مبالغهٔ مصدرلردر.

ادغام

س ــ حرفین متجانسین بر یرده بولونورسه نه حال واقع اولور؟
ج ــ حرفین متجانسین (بر جنسدن اولان ایکی حرف) بر یرده بولونور وَ اولکیسی دخی ساکن اولورسه، اووقت ادغام اولونور (بری حذف اولونوب دیکری اوزرینه شده قونیلور.)

فكّ = آیرمق	کُتُب وزننده.	فی‌الاصل		فَکَك
عدّ = صایمق	»	»	»	عَدَد
مدّ = اوزاتمق	»	»	»	مدد
ظنّ = صانمق	»	»	»	ظنن
مسّ = طوقنمق	»	»	»	مسس
ردّ = کیری حویرمك	»	»	»	ردد

حلّ =چوزمك	»	»	»	حلل
ذمّ =فصل وغیبت ایتمك	»	»	»	ذمم

اعلال

س ــ «واو» و «یاء»، کلمه‌نك صوکنده بولونورلرسه نه حال واقع اولور؟

ج ــ «واو» و «یاء»، کلمه‌نك صوکنده بولونور وَ ماقبللری دخی ساکن حرف صحیح اولورسه، او وقت «واو» و «یاء» حاللری اوزره بلا تغیر قالیرلر. مثلا:

لَغْو= ابطـال ایتمك. سَهْو= غفلت ایدوب یاکلمق. عَزْو= بر آدمی بر کیمسه‌یه نسبت ایله‌مك، اسـناد ایتمك. سَعْی=غیرت ایتمك. رَأْی= کورمك. مَشْی=یورومك. هِجْو=شعر ایله ذم ایتمك.

س ــ آخر کلمه‌ده واقع اولان «واو» و «یا» نك ماقبللرنده الف زائده اولورسه نه حال واقع اولور؟

ج ــ آخر کلمه‌ده واقع اولان «واو» و «یا» نك ماقبللرنده الف زائده اولورسه، (واو) و (یاء) همزه‌یه قلب اولونورلر. مثلا:

حیاء=اوتانمق	فی‌الاصل	حیاو
جزاء=عوض و مقابله ایتمك	»	جزای
فناء=یوق اولمق، عدم	»	فنای
بقاء=اولکی حال اوزره قالمق	»	بقای
رجاء=یالوارمق	»	رجاو
رضاء=خشنود اولمق	»	رضاو

بُكاء= آغلامق « بُكای

دُعاء= چاغرمق « دُعاو

ملاحظه

لسان عثمانیده همزه‌لر حذف اولونوب، «حیا»، «جزا»، «بقا» وَسائره، بلا همزه یازیلیرلر.

س ـ كلمه‌نك صوكنده بولونان «واو» و«یا» نك ماقبللری مفتوح اولورسه نه حال واقع اولور؟

ج ـ كلمه‌نك صوكنده واقع اولان «واو» و «یا» نك ماقبللری مفتوح اولورسه، او وقت (واو) و (یاء)، «الف»ه قلب اولونورلر. مثلا:

سَخا=(جوانمرد)جومرد اولمق، جومردلك، سخاوت. فی‌الاصل سَخَو

هُدٰی=طوغرو یوله كیتمك « هُدَی

رضا=خشنود اولمق « رِضَو

شِرٰی=صاتون آلمق « شِرَی

س ـ واو نه وقت یایه قلب اولونور؟

ج ـ واوك ماقبلی مكسور اولورسه، او وقت (واو)، «یا»یه قلب اولونور. مثلا:

قِیام=قالقمق فی‌الاصل قِوام

صِیام=اوروج طوتمق « صِوام

صِیانت=محافظه ایتمك، قورومق « صِوانت

زِیارت = كورشمكه كیتمك « زِوارت

س ـ «مثال واویلر»، فِعلَت وزننده مصدر اولورلرسه نه حال واقع اولور؟

ج ـ مثال واویلر (برنجی حرفی واو) فِعلَت وزننده مصدر

اولورلرسه، واو حذف اولونوب کسرهسی، عین‌الفعله (ایکنجی حرف) ویریلیر. مثلا :

صِفَت = بر نسنه‌یی وصف ایتمك ؛	فی الاصل وِصفت
صِلَه = قاوشمق ؛	« « وِصله
هِبه = بخش ایتمك ؛	« « وِهبه
سِعه یاخود سَعَه = کنش اولمق ؛	« « وِسعَه
ثِقه = اینانمق ؛	« « وِثقه
عِظه = وعظ ایتمك ؛	« « وِعظه
زِنه = طارتمق ؛	« « وِزنه

س ــ کلمه‌نك لام الفعلی «واو» اولورسه «دخول» وَ «سهولت» وزنلرنده نه حال واقع اولور ؟

ج ــ کلمه‌نك لام الفعلی «واو» اولورسه، «دخول» وَ «سُهُولَت» وزنلرنده ادغام اولونور. مثلا :

اُبُوَّت = بابا اولمق، پدرلك؛	فی‌الاصل ابووت
اُخُوَّت = قارنداش اولمق، قارنداشلق؛	« « اخووت
بُنُوَّت = اوغول اولمق، اوغوللق ؛	« « بنووت
سُمُوّ = یوکسلمك ؛	« « سموو
عُلُوّ = « ؛	« « علوو
دُنُوّ = یاقین اولمق، یاقلاشمق؛	« « دنوو

س ــ کلمه‌نك لام الفعلی «همزه» اولورسه «سهولت» وزننده نه حال واقع اولور؟

ج ــ کلمه‌نك لام الفعلی «همزه» اولورسه، «سُهُولَت» (فعولت) وزننده «واو»ه قلب اولونه‌رق ادغام اولونور. مثلا :

مُرُوَّت = آدملك، انسانیت؛ فی الاصل مُرُوءَت
نُبُوَّت = پیغمبرلك، پیغمبر اولمق؛ « » نُبُوءَت
س ــ «شکوی» نك «واو» ی، «رأس» وَ «بدء» کلمه‌لرینك همزه‌لری «عبادت» (فعالت) وزننده نه حال کسب ایدرلر؟
ج ــ «شکوی» نك «واو» ی، «رأس» وَ «بدء» کلمه‌لرینك همزه‌لری، «عِبادَت» (فِعالت) وزننده «یا»یه قلب اولونورلر؛ مثلا :
شکایت = بر کیمسه ضعف حالنی اخبار ایتمك؛ فی‌الاصل شکاوت
ریاست = رئیس اولمق، رئیسلك؛ « » رئاست
بدایت = باشلامق، باشلانغیج ؛ « » بدائت
س ــ تقلب، حرکت وَاضطراب معنالرنده اولان فعللرك مصدرلری هانکی وزن اوزرینه کلیرلر ؟
ج ــ تقلب، حرکت واضطراب معنالرنده اولان فعللرك مصدرلری، اکثریا «فَعَلان» وزنی اوزرینه کلیرلر. مثلا :

دوران = دونمك.
سیلان = آقمق.
نزوان = صیچرامق، وتوب.
هیجان = توزیمق وَفتنه قوپمق.
خلجان = اضطراب.
فیضان = صو، کثرتندن چای کبی طاشوب آقمق.
خفقـان = قلب اوینـامق، حرکة القلب.
ضربان = اورمق، چارپمق.
غلیان = قاینامق .
جیشان = قاینامق .
ذوبان = اریمك .
فَوَران = صو فشقیرمق .
طیران = اوچمق .
جولان = دولانمق، دونمك .
هیمان = سرکردان وَمتحیر اولمق.
غثیان = کوکل بولانمق .
نبعـان = پیکار کوزندن صو قاینایوب جیقمق.

س ــ صناعت، منصب وَبونلره مشابه معنالرده اولان کلمه‌لرك مصدرلری هانکی وزنلر اوزرینه کلیرلر؟

ج ــ صِناعت، منصب وَبونلره مشابه معنالرده اولان کلمه‌لرك مصدرلری، اکثریا «فِعالت» وَبعضاً «فَعالت» وزنلری اوزرینه کلیرلر.

نِجارت = دولکرلك.	اِمارت = بکلك.
خِیاطت = ترزیلك.	وِصایت یاخود وَصایت = وصیلك.
حِیاکت = حُلّاهلق (جولهالق)، طوقومه‌جیلق.	فِلاحت « فَلاحت = چفتجیلك.
صِیاغت = قیومجیلق.	خِطابت « خَطابت = خطیبلك.
طِباعت = کتاب باصیجیلق.	حِجامت « حَجامت = حجاملق، حجامتجیلك.
زِراعت = اکینجیلك.	وِلایت « وَلایت = والیلك وَ ولیلك.
حِدادت = دمیرجیلك.	سَفارت = سفیرلك، ایلجیلك.
نِجادت = یورغانجیلق.	نَظارت = ناظرلق.
حِلاقت = بربرلك.	وَکالت = وکیللك.
قِباله = ابه‌لك ایتمك، ابه اولمق.	طَبابَت = حکیملك، طبیبلك.
سِقایت = سقالق.	کَهانت = غائبدن (کویا) خبر ویرمك.
نِطارت = بکجیلك.	کِهانت = کاهنلك وَ فالجیلق حرفتنه دینیلیر.
جِبایت = جابیلك، اجارات وقفیه‌یی طوپلامق.	
تِجارت = بازرکانلق.	
رِیاست = رئیسلك.	

س ــ درد، علّت وَمرض معنالرنده اولان مصدرلر هانکی وزنلر اوزرینه کلیرلر؟

ج ــ دَرد، علّت وَمرض معنالرنده اولان مصدرلرك اكثریا «فَعَل» وَ«فُعال» وزنلری اوزرینه كلیرلر. مثلا :

سعال = اوكسورمك .	تعب = زحمت چكوب یورلمق.
زكام = نزله اولمق .	عرج = طوپاللق .
عطاس = آقسیرمق .	وَجع = آغریمق .
دُوار = باش دونمك .	

س ــ صوت معناسنده اولان فعللرك مصدرلری هانكی وزنلر اوزرینه كلیرلر؟

ج ــ صوت معناسنده اولان فعللرك مصدرلری، اكثریا «فُعال» وَ«فَعیل» وزنلری اوزرینه كلیرلر. مثلا :

ذُباب = قارغه اوتمك.	صریف = قلم، قابو، دیش
صراخ = شدتله حایقیرمق.	قچردامق؛ صوجكركن مقاـ
صهیل = آت كیشنه‌مك .	ره، یاخود چرخ قچردامق.
طنین = سینك ویزرده‌مق .	انین یاخود اُنان = دردوالمدن
نباح = كوپك حولامق .	ناشی ایكله‌مك وَ ناله قیلمق.
ضباح = آت قسمی هاراتی ابله	عویل = رفع صوتله آغلامق
سسلنمك .	رنین = حایقیرمق.
خُوار = قویون وَكچی مله‌مك.	نعیر = حایقیرمق، نعره حكمك .
رغاء = حیوانات دوات	صفیر = صیصاق (ایصلق) چالمق.
الاخفاف باغرمق.	هریر = كلب صوغوقدن صبرـ
ثغاء = قویون وَكچی مقوله‌سی	لانوب حایقیرمق .
مله‌مك .	خریر = صو آقاركن چاغلامق .

نعيق = جوبان، قويونه حايقيرمق.	صوكره طيشارى وپرمك،
صرير = قلم وَقاپو جِرجِرامق.	كوكس كجورمك.
ضجيج = شماته ايتمك.	شهيق = آغلايان كيسه هنجقرمق.
زفير = صولوغى اوزون او-	زئير = آرسلان باغيرمق.
زادى ايجرى چكدكدن	نهيق = اشك آكيرمق.

س ـ الوان معنالرنده اولان فعللرك مصدرلرى هانكى وزن اوزرينه كليرلر ؟

ج ـ الوان (رنكلر، يعنى: قيرمزى، صارى، اسمر وَسائره) معنالرنده اولان فعللرك مصدرلرى، اكثريا «فُعلَت» وزنى اوزرينه كليرلر. مثلا:

شهبت = قيرحل اولمق.	حمرت = قيرمزيلق.
صفرت = صاريلق.	سمرت = اسمرلك.

س ـ قرابت وَنسَب معنالرنده اولان مصدرلر هانكى وزن اوز- رينه كليرلر ؟

ج ـ قرابت ونسَب (يعنى: بابا، آنا، اوغول، قارنداش، بابا وَآنا طرفلرندن اولان حصماق) معنالرنده اولان مصدرلر، اكثريا «سُهولت» (فُعولت) وزنى اوزرينه كليرلر. مثلا:

اُبُوَّت = بابا اولمق، پدرلك.	اُخُوَّت = قارنداشاق.
اُمُومَت = والده اولمق، والدهلك.	عُمُومَت = عموجه اولمق.
بُنُوَّت = اوغوللق، اوغول اولمق.	خؤولَت = طايى اولمق، طا- يياق.

س ـ هانكى وزنلر كثرت ومبالغه معنالرينى اشعار ايدرلر؟

ج ــ «فِعِّیلیٰ»، «تَفعال» وَ «فَعَلُوت» وزنلرنده اولان مصدر ثلاثیٔ مجردلر، کثرت ومبالغه معنالرینی اشعار ایدرلر. مثلا:

رمّیّا = مبالغه ایله آتشمق.	رحموت = مبالغه ایله مرحمت ایتمك.
حثّیثی = پك قاندرمق.	رهبوت = چوق قورقمق.
تذکار = کثرتله ذکر ایتمك.	
تلعاب = کثرتله اوینامق.	

س ــ اجوفلر (ایکنجی حرف اصلیسی واو، یاخود یا اولان کلمه) اکثریا هانکی وزنلر اوزرینه کلیرلر؟

ج ــ اجوفلر، اکثریا «فَعل»، «فِعال»، «فِعالَت»، «فَعَلان» وَ «فَعْلولَت» وزنلری اوزرینه کلیرلر. مثلا:

قَول = سوز سویلەمك.	ضیافت = برقاچ ذاتی دوستانه واکراماتله اطعام ایتمك.
دَور = دونمك، (دوندرمك).	صیانت = صاقلامق، حفظ.
میل = بریانه اکیلمك، مائل اولمق.	سیاست = تأدیب ومجازات ایتمك.
سیر = یورومك.	عِیادت = خستەنك خاطرینی صورمغه وارمق.
قیام = آیاغه قالقمق.	دیموت = دوام ایتمك.
عیاذ = صیغنمق.	قیدودت = دابه‌یی اوکندن چکمك
صیام = اوروج طوتمق.	
زیارت = کوروشمکه کیتمك.	

س ــ اواخر کلماتده بولونان تاء زائدەلر، لسان عربیده نه صورتله یازیلیرلر؟

ج ــ اواخر کلماتده واقع اولان تاء زائدەلر، لسان عربیده مدوّر (یووارلاق) (ة، ـة) یازیلەرق اوزرینه نقطەلری وضع اولونور. مثلا:

رحمة، حركة، خلافة، خدمة، شهادة، حماية، غلبة، وقاية، حكاية، مصدرلرینك آخرلرنده بولونان «تاء زائده»لر كبی .

س ــ مذكور ثلاثئ مجرد مصدرلرینك آخرلرنده واقع اولان «تاء زائده‌لر»، لسان عثمانیده نه صورتله قوللانیلیرلر ؟

ج ــ مذكور ثلاثئ مجرد مصدرلرینك آخرلرنده واقع اولان «تاء زائده‌لر»، عثمانلی لساننده ایكی‌دورلو قوللانیلیرلر: ۱ ــ تاء طویله (اوزون ت) صورتنده: رحمت، حركت، خلافت، خدمت، شهادت كلمه‌لرینك آخرلرنده بولونان «تاء زائده»لر كبی. ۲ ــ نقطه‌لری اسقاط اولونه‌رق های رسمیه حكمنده قالیرلر،كه «هاء موقوفه» تعبیر اولونورلر. حمایه، غلبه، وقایه، حكایه كلمه‌لرینك آخرلرنده بولونان تاء زائده‌لر (ه، ه) كبی .

بونك قاعدهٔ مضبوطه‌سی اولمایوب یالكز استعمالاتدن آڭلاشیلیر.

س ــ عربی‌ مصدرلر، عثمانلی لساننده نه معناده قوللانیلیرلر ؟

ج ــ عربی مصدرلر، عثمانلی لساننده قلیلاً مصدر اصلی، كثیراً اسم مصدر اوله‌رق قوللانیلیر؛ وَسائر اسملر كبی تصریف اولونورلر . مثلا:

بیع = صاتمق معناسنده، مصدر اصلی، صاتش معناسنده اسم‌مصدردر.
شِرٰی =صاتون آلمق « « « صاتون آلش « « « .
عبادت = طاپمق « « « طاپش « « « .
نُصرت=یاردیم‌ایتمك « « « یاردیم « « « .
علم = بیلمك « « « بیلش « « « .

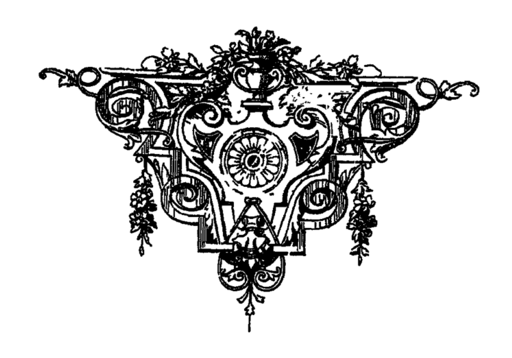
تصریفات

بیع بیعی بیعه بیعك
علم علمی علمه علمك
عبادت عبادتی عبادته عبادتك

س ـ عربی مصدرلر نه ایله تصریف اولونورلر ؟

ج ـ عربی مصدرلر، «افعال عامهٔ ترکیه» (ایتمك، ایله‌مك، قیلمق، بیورمق، ایدلمك، اولنمق، قیلنمق، بیورلمق) مصدرلرینك صیغه‌لریله، « ذوات افعال » کبی تصریف اولونوب هر نوع صیغ مترکبه‌یی تشکیل ایدرلر. مثلا :

دوام ایتمك، دخول ایتمك، ایتدم، ایتدك، ایتدی، ایتدك، ایتدیکز، ایتدیلر. نظر قیلمق، قبول قیلنمق، قبول بیورمق، قبول بیورلمق وَسائره .

اقسام سبعه

س – اقسام سبعه نه دیمکدر؟

ج – اصطلاحات صرفیه‌ده، اقسام سبعه یدی قسم کلمه‌لر دیمکدر، که ۱ – سالم، ۲ – مضاعف، ۳ – مهموز، ٤ – مثال، ٥ – احوف، ٦ – ناقص، ۷ – لفیف درلر.

س – مذکور یدی دورلو تقسیماتدن مراد نه‌در؟

ج – مذکور یدی دورلو تقسیماتدن مراد، کلمات عربیه‌ده واقع اولان قواعد وتبدلاتنی قولایجه ایضاح ایتمکدر.

اخطار مهم

کلمات عربیه‌نك قواعد واشتقاقاتنی لایقیله تحصل، ضبط وحفظه مدار اولمق ایچون، اقسام سبعه‌یی بیلمك، وهر بر کلمه‌یی اصطلاحات صرفیه‌سیله تسمیه ایتمك متعلمینه الزمدر.

س – حروف عربیه قاچ قسمدر ؟

ج – حروف عربیه ایکی قسم در : ۱ – «حروف علّت»، ۲ – «حروف صحیحه» .

س – حروف علّت هانکیلری‌در؟

ج – حروف علّت «ا، و، ی» حرفلری‌در .

س – حروف صحیحه هانکیلری‌در ؟

ج – حروف صحیحه، «ا، و، ی» دن خارج قالان حرفلردر .

س ــ کلمات عربیه قاچ قسم‌درلر؟

ج ــ کلمات عربیه، فعل اولسون، اسم اولسون، نوع حروف اصلیه جهتیله، ایکی قسم درلر: ١ ــ صحیح، ٢ ــ معتلّ [*].

صحیح

س ــ هانکی کلمه‌یه «صحیح» دینیلیر؟

ج ــ مادهٔ اصلیه‌سنده «واو»، «یاء» وَ بونلردن مقلوب «الف» اولمایان کلمه‌یه، «صحیح» دینیلیر. مثلا: قتل، حفظ، حرف، شخص، اثر، رأس، بدء، ضرر، مدد، «صحیح» درلر.

س ــ صحیح قاچ قسم‌در؟

ج ــ صحیح اوچ قسم‌در: ١ ــ سالم، ٢ ــ مضاعف، ٣ ــ مهموز.

سالم

س ــ هانکی کلمه‌یه «سالم» دینیلیر؟

ج ــ مادهٔ اصلیه‌سنده «واو»، «یاء»، «همزه» (أ) وَ «تضعیف» (برجنسدن ایکی حرف) اولمایان کلمه‌یه «سالم» دینیلیر. مثلا: کرم، لطف، جنس، صنف، مثل، طفل، خلق، حکم، «سالم» درلر.

مضاعف

س ــ هانکی کلمه‌یه «مضاعف» دینیلیر؟

ج ــ عین الفعلی ایله لام الفعلی جنس واحددن (برجنسدن)

---

[*] اکثر صرفیون، کلمات عربیه‌یی دفعهً یدی قسمه تقسیم ایتمشلردر، لکن، اولا: من جهة الصحیح والمعتل ایکی قسمه مشهوره تقسیم ایدرك اندن صوکره تفرعاتی یعنی: تقسیمات ثانیه وثالثه‌سنی بیان وایضاح ایدك

اولان کلمه‌یه «مضاعف» دینیلیر. مثلا: مدد، عدد، شدّت، حدّت، «مضاعف» درلر.

مهموز

س ـ هانکی کلمه‌یه «مهموز» دینیلیر؟

ج ـ مادهٔ اصلیه‌سنده «همزه»(أ) بولونان کلمه‌یه، «مهموز» دینیلیر. مثلا: امر، ابد، بئر، ذئب، جزء، برء، «مهموز» درلر.

س ـ مهموز قاچ نوع در؟

ج ـ مهموز اوچ نوع در: ۱ ـ مهموز الفاء، ۲ ـ مهموز العین، ۳ ـ مهموز اللام.

س ـ هانکی کلمه‌یه «مهموز الفاء» دینیلیر؟

ج ـ فاءالفعلی «همزه» (أ) اولان کلمه‌یه «مهموز الفاء» دینیلیر. مثلا: امر، ابد، «مهموز الفاء» درلر.

س ـ هانکی کلمه‌یه «مهموز العین» دینیلیر؟

ج ـ عین الفعلی همزه اولان کلمه‌یه، «مهموز العین» دینیلیر. مثلا: بئر، ذئب، «مهموز العین» درلر.

س ـ هانکی کلمه‌یه «مهموز اللام» دینیلیر؟

ج ـ لام الفعلی همزه اولان کلمه‌یه «مهموز اللام» دینیلیر. مثلا: جزء، برء، «مهموز اللام» درلر.

معتلّ

س ـ هانکی کلمه‌یه «معتلّ» دینیلیر؟

ج ـ مادهٔ اصلیه‌سنده «واو»، «یاء»، یاخود (واو وَیادن مقلوب) «الف» بولونان کلمه‌یه «معتلّ»، یاخود «غیر صحیح» دینیلیر. مثلا:

وصل، وعد، ذوق، دور، عفو، محو، یسر، یقظ، میل، سیر، سعی، رعی، حال، مال، ناب، «معتلّ» درلر .

س ــ «معتلّ» قاچ قسمدر؟

ج ــ «معتلّ» دورت قسمدر: ١ــ مثال، ٢ ــ اجوف، ٣ ــ ناقص، ٤ ــ لفیف .

مثال

س ــ هانکی کلمه‌یه «مثال» دینیلیر ؟

ج ــ فاء الفعلی «واو»، یاخود «یاء» اولان کلمه‌یه «مثال» یاخود «معتلّ الفاء» دینیلیر. مثلا: «وصل» وَ«یسر» «مثال» درلر.

س ــ مثال قاچ نوعدر ؟

ج ــ مثال ایکی نوعدر: ١ ــ مثال واوی، ٢ ــ مثال یائی .

س ــ هانکی کلمه‌یه «مثال واوی» وَهانکی کلمه‌یه «مثال یائی» دینیلیر؟

ج ــ فاءالفعلی واو اولان کلمه‌یه: «مثال واوی» وَیاء اولان کلمه‌یه: «مثال یائی» دینیلیر . مثلا: وعد، وصل کلمه‌لری، «مثال واوی»، یسر ویقظ کلمه‌لری، «مثال یائی» درلر .

اَجْوَفْ

س ــ هانکی کلمه‌یه «اجوف» دینیلیر؟

ج ــ عین الفعلی «واو»، «یاء»، یاخود (واو وَ یادن مقلوب) «الف» اولان کلمه‌یه «اجوف»، یاخود «معتلّ العین» دینیلیر . مثلا : دَور، ذوق، میل، سیر، مال وَناب، «اجوف» درلر .

س ــ «اجوف» قاچ نوع در؟

ج ــ «اجوف» ایکی نوعدر: ١ ــ اجوف واوی، ٢ ــ اجوف یائی.

س ـ هانکی کلمه‌یه «اجوف واوی»، وَهانکی کلمه‌یه «اجوف یائی» دینیلیر؟

ج ـ عین الفعلی «واو»، یاخود (واودن مقلوب) «الف» اولان کلمه‌یه: «اجوف واوی»، «یاء»، یاخود (یادن مقلوب) «الف» اولان کلمه‌یه: «اجوف یائی» دینیلیر. مثلا: «دور»، «ذوق» وَ «مال» کلمه‌لری، «احوف واوی»، «میل»، «سیر» وَ «ناب» کلمه‌لری، «اجوف یائی» درلر.

ناقص

س ـ هانکی کلمه‌یه «ناقص» دینیلیر؟

ج ـ لام الفعلی «واو»، «یاء»، یاخود (واو، وَ یادن مقلوب) «الف» اولان کلمه‌یه: «ناقص»، یاحود «معتل اللام» دینیلیر. مثلا: عفو، محو، سعی، رعی، هُدیٰ، رضا، «ناقص» درلر.

س ـ ناقص قاچ نوع در؟

ج ـ ناقص دخی ایکی نوع در: ١ ـ «ناقص واوی» ٢ ـ «ناقص ـ یائی».

س ـ هانکی کلمه‌یه «ناقص واوی» وَهانکی کلمه‌یه «ناقص یائی» دینیلیر؟

ج ـ کلمه‌نك لام الفعلی واو، یاخود (واودن مقاوب) «الف» اولورسه: «ناقص واوی»، «یاء»، یاخود (یادن مقلوب) «الف» اولورسه: «ناقص یائی» دینیلیر. عفو، محو وَ رضا کلمه‌لری، ناقص واوی»، سعی رعی، وَهدی کلمه‌لری، «ناقص یائی» درلر.

لفیف

س ـ هانکی کلمه‌یه «لفیف» دینیلیر؟

ج ـ مادهٔ اصلیه‌سنده ایکی حرف علت (واو وَ یاء وَ بونلردن مقلوب الف) بولونان کلمه‌یه «لفیف» دینیلیر. مثـلا: ولی، وقایه، هوی، طیّ، حیّ «لفیف» درلر.

س ـ «لفیف» قاچ نوع در؟

ج «لفیف»، ایکی نوع‌در ١ ـ لفیف مفروق، ٢ ـ لفیف مقرون.

س ـ هانکی کلمه‌یه «لفیف مفروق» دینیلیر؟

ج ـ فاء الفعلی ایله لام الفعلی، حرف علت اولان کلمه‌یه: «لفیف مفروق»، یاخود «معتل الفـاء واللام» دینیلیر. مثلا: ولی وَ وقایه کلمه‌لری، «لفیف مفروق» درلر.

س ـ هانکی کلمه‌یه «لفیف مقرون» دینیلیر؟

ج ـ عین الفعلی ایله لام‌الفعلی، حرف علت اولان کلمه‌یه: «لفیف مقرون»، یاخود «معتلّ العین واللام» دینیـلیر. مثلا: طیّ وَ حیّ کلمه‌لری، «لفیف مقرون» درلر.

آتیده‌کی کلمه‌لرك اقسام سبعه‌دن هانکیسنه عائد اولدقلرینی تعیین ایدیکز!

٤ ـ تمرین

ریاست (رئاست). نشأت. الفت. بدل. فکر. فجأت. سؤال. انسیت. قاب. غرض. جرأت. قرائت. امن. بدن. خبر. کدر. دوام. بدایت (بدائت). الم. صدر. علم. قوم. موت. دعوت. قول. حیله. قید. ورود. وقوع. وجود. یمن. یقین. هدایت. شکایت (شکاوت). ولادت. وفات. وقایه. وضع. وصف.

متعلمینه — ضبطنده سهولت اولمق ایچون بالاده مذکور اقسام سبعه‌یی نضمن جدول، تقسیمات اولیه وثانیه‌سیله برابر بروجه ترتیب آتیده یازلمشدر.

اقسام سبعه				
	صحیح	سالم		کرم
		مضاعف		مدد
		مهموز	مهموز الفاء	اخذ
			مهموز العین	رأس
			مهموز اللام	بدء
	معتل	مثال، یاخود معتل الفاء	مثال واوی	وصل
			مثال یائی	یسر
		اجوف یاخود معتلّ العین	اجوف واوی	دور
			اجوف یائی	میل
		ناقص، یاخود معتلّ اللام	ناقص واوی	لغو
			ناقص یائی	سعی
		لفیف	لفیف مفروق، یاخود معتل الفاء واللام «ولی»	
			لفیف مقرون، یاخود معتل العین واللام «هوی»	

اقسام سبعه‌یی آتیده‌کی بیت جمع ایدر

سالمست و مثالست ومضاعف
لفیف وناقص ومهموز واجوف

حروف زائده

س – عربی اسملرده وَفعللرده واقع اولان حروف زائده قاچ در؟

ج – عربی اسملرده وَفعللرده واقع اولان حروف زائده، اوندر:
الف، همزه، واو، یاء، میم، نون، تاء، سین، لام، هاء.
ا، أ، و، ی، م، ن، ت، س، ل، ه.

س – حروف زائده، بر ترکیب ایله کوستریله بیلیرمی؟

ج – صرفیون، متعلمینه سهولت اولمق ایچون حروف زائده یی «اَلْیَوْمَ تَنْسَاهُ» عربی ترکیبیله کوستررلر، که: «بوکون سن آنی اونودرسك» دیمك در. – بوندن ماعدا تراکیب سائره ایله دخی کوستریلمشلردر؛ لکن احتیاج مس ایتمه دیکی ایچون آنلردن صرف نظر اولوندی.

ملاحظه

لام وَ هاء حرفلری، نادراً بر قاچ کلمه لرده زائد اوله رق واقع اولمشلردر، زیدل (زید) وَ عبدل (عبد) کلمه لرنده واقع اولان لام زائده لر کبی.

اُمّ (والده) لفظنك جمعی اولان «اُمَّهات»کده «هاء زائده»سی کبی

س – «اشتقاق» نه دیمك در ؟

ج – «اشتقاق»، بر کلمه‌دن – لفظاً وَمعنیً بری برینه متناسب اولمق شرطیله – کلمهٔ اخری چیقمق وَتفرع ایتمك، یاخود «اخذ ایله‌مك» دیمکدر .

س – «اسماء مشتقه» نه در ؟

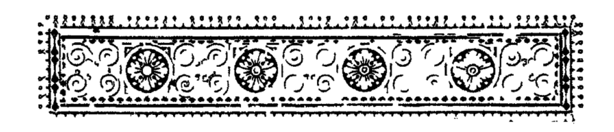
ج – «اسماء مشتقه»، مأخذلری، یاخود محل صدور واشتقاقلری اولان مصدرلردن اشتقاق ایدن کلمه‌لردر .

س – ثلاثیٔ مجرد مصدرلردن اشتقاق ایدن کلمه‌لر قاچ نوع در ؟

ج – ثلاثیٔ مجرد مصدرلردن اشتقاق ایدن کلمه‌لر، (اسماء مشتقه) طقوز نوع در: ۱ – اسم فاعل، ۲ – اسم مفعول، ۳ – صفت مشبهه، ٤ – أفعَلِ تفضیل، ٥ – مبالغهٔ فاعل، ٦ – مصدر میمی، ۷ – اسم مکان، ۸ – اسم زمان، ۹ – اسم آلت .

ملاحظه

مصدر میمی، هر نه قدر مأخذدن ایسه‌ده متعلمینه سهولت اولمق ایچون مشتقات صیره‌سنه کیرلمشدر .

اسم فاعل

س – اسم فاعل نه‌در؟

ج – اسم فاعل، علی وجه الحدوث «ایدن»، یاخود «اولان» معنالرینی اشعار ایدن کلمه‌در. مثلا: شاهد = سهادت ایدن، ذاهب = کدن، ناقص = اکسك اولان: «اسم فاعل» درلر.

س – اسم فاعل نه ورن اوزره یاپیلیر؟

ج – متعدی اولسون، لازم اولسون، مصدر ثلاثی مجردلرك اسم فاعلی، قیاساً وَ مطرداً «فاعِل» (٠١٠٠) ورنی اوزره، مادهٔ اصلیه‌لك فاء الفعلی (برنجی حرف اصلی) مابعدینه بر «الف» زیاده ایتمك، و عین الفعلنه کسره ویرمکله یاپیلیر. مثلا:

دخول = کیرمك (مادهٔ اصلیه‌سی دخل) داخل = کیرن.

رکوب = بنمك (« « رکب) راکب = بین.

خروج = چیقمق (« « خرج) خارج = چیقان، بر سنه‌دن طیشاری اولان.

صحابت = آرقه‌داشلق (« « صحب) صاحب = آرقه‌داش وَ یاردیمجی اولان، (مالك وَ یاردیمجیلق ایتمك. وَمتصرف اولان.)

آتیـده‌کی کلمه‌لرك، اولا : زائد حرفلرینی (اکر وار ایسه) قالدیروب مادهٔ اصلیه‌لرینی بولك! آندن‌صکره تحریراً وَشفاهاً «فاعِل» (٥٠١٠) وزنی اوروه «اسم فاعل» یاپکز.

تمرینه ـ ٥

وعد = سوز ویرمك.
ورود = کلمك، یتشمك.
کتم = صاقلایوب سویله‌مامك.
ولادت = طوغورمق.
عبور = کچمك، مرور.
نزول = قونمق، اینمك.
صعود = یوقاری چیقمق.
سقوط = دوشمك.
سهود = حاضر اولمق.
رعی = اوتلامق.
رفع = یوقاری قالدیرمق، یوحه‌لتمك، یوکسلتمك.

بلوغ = یتشمك، ایرشمك.
سکون = آرام و قرار ایله‌مك، دیکمك، حرکتسزلك.
قدرت = برشیئه کوجی یتمك.
نزاکت = نازکلك.
هدایت = طوغرو یول کوسترمك، طوغرو یوله دلالت‌ایتمك.
حکایت = بر وقعه‌یی، بر حصوصی نقل و روایت ایتمك.
جریان = آقمق.
شکر وَشکران = نعمتشناساق، حمد وسا ایتمك.

تمرینه ـ ٦

سلامت = بلا وَ قضـادن بَری وَ سالم اولمق، قورتولمق.
وقوف = طورمق، آکـاه وَخبردار اولمق.
نشر = سرمك، یایمق.

وضوح = روشن وَعیان اولمق.
سلوك = یوله کیرمك، کیتمك.
حضور = حاضر اولمق، (غیاب مقابلی).
نظارت = باقمق، ناظر اولمق.

عدالت = عدل، حق اجرا ایتمك.
وقوع = دوشمك، ظهور ایتمك، واقع اولمق.
خلق = یاراتمق.
طلب = ایستەمك.
وهب = باغشلامق، بخش ایتمك.
غفران = یارلغمق، عفو وستر ایتمك.
بطلان = باطل اولمق، بوش وعبث اولمق.
قصور = اکسکلك، عاجز اولمق.
عمل = ایش ایشلەمك.
نطق = سوز سویلەمك.
مشی = یورومك، یایان کیتمك.
رجوع = کیری دونمك.
کفایت = یتمك، الویرر وَیتشیر اولمق.
وَلَه = متحیر اولمق.

جلب = آخر محلدن کتیرمك.
خلوص = صافی وَخالص اولمق.
حمایه = قوریمق، حفظ و صیانت ایتمك.
لزوم = لازم اولمق.
شمول = شامل اولمق، ایچنه آلمق.
رجحان = مرجح اولمق، باشقه برشیدن اوستون اولمق.
جهل وَجهالت = بیلمز اولمق، بیلەمك، بیلەمزلك.
قناعت = قسمتنه راضی اولمق، آز حوق بولدیغنه قانع اولمق، بولندیغی حالدن خشنود قالمق.
رغبت = ایستەمك، آرزو ایتمك.
حمل = یوکلەنوب کوتورمك.
حمد = شکر وسپاس.
وراثت = وفات ایدن آدمك مالنه وفاتی سببیله بالحق صاحب وَمتصرف اولمق.

تمرینه — ٧

وجوب = واجب اولمق.
جمع = طوپلامق.

ضرب = اورمق، دوکمك.
حفظ = صاقلامق.

صلاح = بر نسنه، بر شیئه یارا-
شیق وَاویغون اولمق، بوزوق
اولمایوب ایی اولمق .
حصول = ایلری کلمك، پیدا اولمق.
لبس = کیمك .
قبول = برشیئی رد ایتمه‌یوب آلمق.
ضبط = بصیرت وَ حسن تدبیر
وَ قوتله حفظ ایتمك ، کندی
دائرهٔ تصرفنه آلمق .
کمال = تمام اولمق.
صبر = تحمل ایتمك، کوج وقتلر-
ده طایانوب کندی نفسنی
ضبط ایتمك .
وعظ = جماعته، دینه متعلق
نصیحت ایتمك .
خلود = ابدی ودائمی قالمق.
صنع = اینشا ایتمك، اش یاپمق،
ایش دوزمك .
نقصان = اکسیلمك.

عرفان = بیلمك.
مهارت = استادلق، ملکه.
وصول = یتشمك.
فتح = آچمق، ضبط ، تسخیر
و استیلا ایتمك.
حذاقت = استادلق، مهارت .
عزیمت = کیتمك.
شرح = کیزلی، شبهه‌لی وَ مشکل
اولان شیئی آچمق، ایضاح ایتمك.
کتب = یازمق .
عجز = ایکی نسنه‌نك آرالغنی
فصل ایتمك، باغلامق .
سبقت = کچمك.
وضع = قومق.
حکم = دعاوی‌یی فصل وقضا
ایله‌مك .
جلوس = اوتورمق .
قعود = اوتورمق.
خلق = یاراتمق.

تمرین - ۸

ظهور = آشکاره وَ پیدا اولمق.
منع = یاساق ایتمك.

رحمت = مرحمت ایتمك .
ملك = مالك اولمق .

سکوت = صوصمق.
شماتت = دشمنك كدر ومصيبتنه مسرور اولمق، کوتو حالنه سوينمك .
سرقت = خرسزلق، چالمق.
غلبه = اوستون ویکین اولمق.
قطع = کسمك .
شرع = عرف شریعتده، امر و نهی کبی احکامی مشتمل سلوك ایله‌یه‌جك آیین وعادت وضع ایله‌مك.

مضی = کچمك.
عجز = ضعف، قوتسزلك، عدم اقتدار .
خدع = آلداتمق، دوبأره ایتمك.
قبض = آلمق ، بر شیئی ال ایله طوتمق .
عُری = چیپلاقلق .
جذب = چکمك .
بعث = کوندرمك، ارسال .
صدور = ایلری کلمك، حاصل اولمق.

تمرینه - ٩

عصم = (عصمت) منع ایله‌مك، حفظ وصیانت ایله‌مك، عیب وکناهدن صاقنمق .
نظم = دیزمك.
فضل = کرم، عنایت، فضیلت.
کفر وکفران = انکار ایله‌مك.
عرض = بر کیمسه‌نك اوکنه بر ایش ظهور ایتمك (کوسترمك).
سجود = سجده ایتمك، نمازده باشنی یره قومق .

فعل = ایشله‌مك .
عبادت = طاپمق.
غفلت = دقتسزلك ایتمك، قیدسزلق .
جرح = یاره‌لامق.
بخل = خسیسلك.
فسق وفسوق = کوتولك ایتمك.
شعر = غزل و قصیده کبی موزون، منظوم وَمقفی سوز سویله‌مك.

سمع = ایشتمك.
نسیان = اونوتمق.
صمت = سکوت، خاموش اولمق، صوصمق.
ثبات وثبوت = پایدار وَبرقرار اولمق.
ندامت = پشیمانلق.
خدمت = (خذمت) قوللق ایتمك.

سلف = زمان ماضیده کلوب کچمك.
نقل = بر یردن باشقه یره کوچورمك، حکایه ایتمك.
بحث = بر شی حقنده سوز سویلهمك.
جحد = بیلیرایکن انکار ایتمك.
وجوب = واجب ولازم اولمق.

س ـ کلمهنك فاءالفعلی همزه اولورسه اسم فاعلنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ کلمهنك فاءالفعلی همزه (ا) اولورسه، ثلاثی اسم فاعلنده (الف ساکنه، همزهٔ مفتوحهدن صکره واقع اولدیغی ایچون) الف حذف اولونوب آکا مقابل همزه شونیله (آ) مد اولونور. مثلا:

امر = بیورمق (فی الاصل اامر) آمر = امر ایدن، بیوران.
اجر = اجرتله کرایه ورمك (» ااجر) آجر = کرایه ویرن.
ابق = قول افندیسندن قاچمق. (» اابق) آبق = افندیسندن قاچان قول.
(اخر) (» ااخر) آخر = صوك اولان، اخیر، (اول مقابلی).
اکل = یمك (» ااکل) آکل = یین.
اخذ = آلمق (» ااخذ) آخذ = آلان.

اجل = کریلمك، تأخر (فی الاصل أأجل) آجل = متأخر اولان (عاجل مقابلی).
انف = (بورون، سنه‌نك (« اانف) آنف = سابق، اولی.) مقدم اولان، سالف.
امن = امنیت، خوف و (« اامن) آمن = امین اولان. اندیشه‌دن سالم اولمق.
اثم = کناه ایشلمك (« ااثم) آثم = کناهکار اولان.
اتیان کلمك (« اأتی) آتی = کلن.

س ــ کلمه‌نك عین الفعلی همزه اولورسه، اسم فاعلنده نه صورتله یازیلیر؟

ج ــ کلمه‌نك عین الفعلی همزه اولورسه، اسم فاعلنده (همزه‌نك مکسور اولدیغیچون) دندان صورتیله یازیلوب اوزرینه همزه اشارتی (ء) قونیلیر. مثلا:

سؤال = (اصلی سأل) صورمق، سائل صوروجی، دیلنجی دیلنمك، ایسته‌مك،
سأر = آرتوب قالمق، بقاء، سائر = باقی، باشقه، دیکر اولان.
رأف = بك اسرکه‌مك، رائف = اسرکه‌یجی.
وأل = صیغنمق، النجاء، وائل = صیغنان.
رؤیت، یاخود رأی = کورمك، رائی = کوریجی، کورن.

س ــ کلمه‌نك لام الفعلی همزه اولورسه، اسم فاعلنده نه حال واقع اولور؟

ج ــ کلمه‌نك لام الفعلی همزه اولورسه مثلا اسم فاعلنده «یٔ»

صورتنده یازیلیر، وَکتابت عثمانیه‌ده ایسه، همزه علامتی حذف اولونه‌رق یالکز « ی »، صورتنده یازیلیر، مثلا:

بدء = باشلامق، (اصل عربیده بادیءٌ) بادی = باشلایان، سبب.
برء = یاراتمق، (« « باریءٌ) باری = یارادان، خالق.
قرائت = اوقومق، (« « قاریءٌ) قاری = اوقویان.
طرء = بریردن کلیویر. (« « طاریءٌ) طاری = ناکهانی ظهوره کلن.
مك، ناکهانی چیقه‌کلمك.
نشأت = یکیدن پیدا (« « ناشیءٌ) ناشی = نشأت ایدیجی، وجوده کلیجی اولان، طولایی.
اولوب حیات و زندکانی بولمق.

س ـ کلمه اجوف اولورسه، اسم فاعلنده نه حال واقع اولور ؟

ج ـ کلمه اجوف (عین الفعلی «واو»، یاخود «یاء») اولورسه اسم فاعلنده « واو » وَ « یاء » (مکسور وماقبللری دخی الف اولدیغیچون) همزه‌یه قلب اولونور. مثلا :

دوران = دونمك، (فی‌الاصل داور) دائر = دونن، متعلق اولان.
قَول = سوز سویله‌مك، (« قاول) قائل = سویله‌ین.
زیارت = کورشمکه کیتمك، (« زاور) زائر = زیارت ایدن.
سوق = سورمك، (« ساوق) سائق = سوق ایدن، سورن.
میل = بریانه اکیلمك، (« مایل) مائل = میل ایدن.
غیاب = حاضر اولمامق، (« غایب) غائب = حاضر اولمایان.
سیر = یورومك، (« سایر) سائر = یوروین، یورویجی.
سیلان = آقمق، (« سایل) سائل = آقیجی، آقان.

تحریراً وَشفاهاً فاعل (٠٠١٠) وزنی اوزره اسم فاعل یاپکز!

تمرین ــ ١٠

حیلولت = ایکی نسنه آرالغنه پرده کبی کیروب حاجز و حائل اولمق.
کون = اولمق.
جواز = جائز وَروا اولمق.
صوم وَصیام = اوروج طوتمق.
فوق = شرف وفضیلتده سائره غالب اولمق، سر بلند اولمق.
لوم = عتاب وسرزنش ایلهمك.
جوع = آجلق.
صوب = طوغرولق، خطا ویاکلش مقابلی، صواب.
حوز = مالك اولمق.

عوق = بر ایشدن آلیقومق، کجکدرمك.
شفاء = (اصلی شفی) حستهیی صاغالتمق.
رمی = آتمق.
قضاء = (اصلی قضی) حکم ایتمك.
ذوق = طاتمق.
نوم = اویومق.
توبه = کناهدن رجوع ایتمك، کیری طورمق.
زیاده = آرتمق.

س ــ اجوف یائیلرك ثلاثی اسم فاعللرنده نه حال واقع اولور؟

ج ــ اجوف یائیلرك (عین الفعلی یاء اولان) ثلاثی اسم فاعللرنده، بالاده کوستردیکی وجهله لسان عربیده: «یا»لرینی همزه‌یه قلب اولونور؛ لکن کتابت عثمانیه‌ده بعض کلمه‌لرك «یا»لرینی بلا تغیر حاللری اوزره قالیرلر. مثلا:

	اصل عربیده	کتابت عثمانیه‌ده
بیع = صاتمق،	(بائع)	بایع = صاتان.

اصل عربیده	کتابت عثمانیه‌ده	
شیوع = یاییلوب فاش و آشکاره اولمق .	(شائع) شایع	= ناس بیننده طویولوب فاش و آشکاره اولان.
ضیاع = تلف اولمق ،	(ضائع) ضایع	= تلف اولان .
دین=بورج وَاودونج ویرمك،	(دائن) داین	= آله‌جقلی اولان.
لیاقت = مناسب و چسپان اولمق، یاقشمق،	(لائق) لایق	= مناسب و چسپان اولان، یاقیشان.
میع = صیویق نسنه یاییلوب آقمق،	(مائع) مایع	= صوکبی آقار اولان، صیویق اولان.

ملاحظه

«رواج»ك اسم فاعلی، قاعدةً رائج اولمق لازم کلیر ایکن لسان عثمانیده شاذ اوله‌رق رایج قوللانلمش‌در .

س ـ کلمه‌نك لام الفعلی «واو» اولورسه (ناقص واوی) اسم فاعلنده نه حال واقع اولور ؟

ج ـ کلمه‌نك لام‌الفعلی «واو» اولورسه (ناقص واوی) اسم فاعلنده (واوك ماقبلی مکسور اولدیغیچون ـ ۳۲ نجی صحیفه‌یه باق) یایه قلب اولونور. مثلا :

دعوت=چاغیرمق،	(فی‌الاصل داعو)	داعی	=دعوت‌ایدن، دعا ایدن.
علو = یوکسلمك،	(« عالو)	عالی	= یوکسك اولان .
خلو = بوش‌اولمق،	(« خالو)	خالی	= بوش اولان .
غزو = دشمنله جنك وقتال ایتمکه کیتمك،	(« غازو)	غازی	=دشمنله جنك وقتال ایتمکه کیدن .

رضوان=خشنود اولمق،(« راضو) راضی = خشنود اولان.
شکایت=شکوی ایتمك،(« شاکو) شاکی = شکایت ایدن.
صفو=طورو اولمق، (« صافو) صافی = بولانق اولمایان،
خالص اولان.

فاعل (٥١٥٥) وزنی اوزره اسم فاعل یاپکز :

تمرین - ١١

تلاوت = اوقومق.
سمو = یوکسلمك.
اسو وَاسا = یاره‌یه علاج وتیمار ایله‌مك.
نجات = (اصلی نجو) قورتولمق.

قساوت وَقسوت = طاش کبی بك و قاتی اولمق، صلابت.
عفو = قباحتلینك قباحتنی بخش ایتمك، صفح.
رجاء = اوممق، یالوارمق.

ملاحظه

آتیده‌کی اسم فاعللرك آخرلرنده واقع اولان یالر(ی) بعضاً حذف اولونورلر. مثلا:
علو = یوکسلمك، عالی، یاخود عال = یوکسك اولان.
صفو=طورو اولمق، صافی « صاف = طورو وَخالص اولان.
فشو= سرّ وخبر فاسی « فاش = یاییلوب شایع اولان.
یاییلوب شایع اولمق.

س ـ کلمه‌ٔ لفیف مقرون اولورسه اسم فاعلده نه حال واقع اولور؟
ج ـ کلمه‌ٔ لفیف مقرون (عین الفعلی ایله لام الفعلی «واو»، یاخود «یاء») اولورسه او وقت اسم فاعلنده عین الفعلی حرف صحیح کبی اصلا دکشیلمز. مثلا :

روایت = خبر نقل وحکایه ایتمك. راوی = نقل وحکایه ایدن.
حوایت = برنسنه‌یی جمع واحراز حاوی = برنسنه‌یی جامع وشامل
ایله‌مك، کندی ایچنه آلمق. اولان، کندی ایچنه آلمش اولان.
طیّ (اصلی طوی) = برنسنه‌یی دورمك. طاوی = برنسنه‌یی دورن.

س ـ اکر کلمه، مضاعف اولورسه اسم فاعلنده نه‌حال واقع اولور؟

ج ـ اکر کلمه مضاعف اولورسه (عین الفعلی ایله لام الفعلی بر جنسدن اولان) اسم فاعانده (بر جنسدن اولان حرفلرك اولکیسی متحرك وماقبلی دخی الف اولدیغیچون) کسره حذف اولونه‌رق ادغام اولونور. مثلا:

تمام = کامل اولمق، (فی‌الاصل تَامِم) تامّ = تمام اولان.
عموم = خصوص مقابلی، (« عامم) عامّ = عمومی اولان.
مرور = کچمك، (« مارر) مارّ = کچیجی، کچن، عابر.
خصوص = عموم مقابلی، (« خاصص) خاصّ = عمومی اولمایان.
مدّ = اوزاتمق، (« مادد) مادّ = اوزادیجی.
دلالت = قیلاغوزلق (« دالل) دالّ = دلالت ایدن، ایتمك، قیلاغوزلق ایدن.
شذوذ = باشقه‌جه اولمق، (« شاذذ) شاذّ = برطائفه‌نك ایچندن قاعدهٔ کلیه‌دن طیشا ـ جیقوب باشقه‌جه اولان، ری اولمق، قاعدهٔ کلیه‌دن خارج اولان.
حجّ = مکهٔ مکرمه‌یه قصد (« حاجج) حاجّ، یاخود حاجی = حجه وتوجه ایتمك، کیدن، حجه کیتمش اولان.
سرور = سویندیرمك، (« سارر) سارّ = سویندیرن.

حسّ = اعضای بدنله (« حاسس) حاسّ = حس ایدیجی ،
طویمق، طویان، طویجی .
جر = چکمك، (« جارر) جارّ = چکن، چکیجی .
ضرر = زیان ایله‌مك، (« ضارر) ضارّ = ضرر وزیانه سبب
اضرار، اولان، مضر .
شمّ = قوقلامق، (« شامم) شامّ = قوقلاییجی، قوقلایان.
ضلالت = طوغرویولدن (« ضالل) ضالّ = طوغرو یولدن
چیقوب اکری یوله صاپمق، چیقوب اکری یوله صاپان.

اسم فاعللرك پك آز قوللانیلان وزنلری

س ـ اسم فاعل، باشقه نه وزن اوزره کلیر؟

ج ـ فعل متعدیدن اسم فاعل، نادراً « فَعِیل » (• • ی •) و «فَعُول» (• • و •) وزنلری اوزره دخی کلیر. مثلا :

ملك = صاحب اولمق، مالك، یاخود مليك = تصرف ایدن، صاحب.
قدرت = کوجی یتمك، قادر « قدیر = قادر اولان.
بدع = یارتمق، ایجاد ایتمك، بادع « بدیع = یارادان، ایجاد ایدن.
نصح = اوکوت ویرمك، ناصح « نصیح = اوکوت ویرن .
منع = یاساق ایتمك، مانع « منوع = منع ایدن.
نصرت = یاردیم ایتمك، ناصر « نصور = یاردیم ایدن .
شفاعت = صوچلوایچون شافع « شفیع = شفاعت ایدیجی .
رجا ایتمك ،

س ـ هانکی کلمه‌لرك اسم فاعللری کلمز؟

ج ــ لسان عربیده معلوملری قوللانلیوب ، یالکز مجهوللری، اشهر (زیاده شهرتلی) وَافصح اولان فعللرك اسم فاعللری کلز. مثلا:

غشیان = بایلمق،	اسم فاعلی	غاشی کلز.
غمی = بایلمق ،	» »	غامی »
عته = بونامق ،	» »	عاته »
بهت = مدهوش ومتحیران اولمق ،	» »	باهت »
دَهَش = حیران وبیهوش اولمق ،	» »	داهش »
صرع = صرع علتنه کرفتار اولمق ،	» »	صارع »
حم = حمی علتنه اوغرامق،	» »	حامّ »
جدر = چوجوغك بدننده چیچك چیقمق،	» »	جادر »

ملاحظه

بونلرك اسم فاعللری کلمز ایسه‌ده اسم مفعوللری، اسم فاعل مقامنه قائم اولور . مثلا : معتوه = عته کتیرن، بونامش اولان. مصروع = صرع علتنه دوچار اولان .

آتیده‌کیلرك هانکی وزنده وَ نه کله اولدقلرینی، زائد حرفلرینی، اسم‌فاعل اولانلرك مصدرلرینی وَمصدر اولانلرك اسم‌فاعللرینی تحریراً وَشفاهاً تعیین ایدیکز:

۱۲ ـ تمرینه

باحث = بحث وکلام ایدن .	عارف = بیان، بیلیجی .
دائم = دوام‌اوزره برقرار اولان.	عاقل = عقللی، هوشیار .
شاعر = شعر سویله‌ین، وزنلی، قافیه‌لی سوز سویله‌ین .	خادم = خدمت ایدن .
	سالف = کچمش اولان.

صالح = اویغون، یاراشق اولان، ایی عمللی اولان .
عاری = چیبلاق اولان .
باقی = قالان .
فانی = باقی اولمایان.
بانی = بنا ایدن، یاپان.
سلامت = قورتولوش .
عشق = جاندن سومك .
نفع = فائده‌اندیرمك .
طبع = کتاب وسائره باصمق .
تباعت = اویوب آردندن کیتمك.
قاطع = کسن، کسیجی .
مانع = منع ایدن.
سامع = ایشیدیجی، ایشیدن .

تمرین - ١٣

نائب = وکیل وقائم‌مقام اولان.
فائز = فوز ونجات بولیجی اولان.
فائض = چای کبی طاشوب آقان، چوغالان، (کذشته) .
هائل = قورقونجلو اولان .
واضع = وضع ایدن، قویان.
عابد = عبادت ایدن .
عاجز = قدرتی اولمایان .
باعث = سبب اولان، کوندرن.
فاعل = یاپیجی اولان، یاپان .
عامل = ایشله‌یجی، ایشله‌ین .
عالم = بیلیجی .
سبقت = کچمك .
ولایت = والیلك.
ولادت = طوغمق، طوغورمق.
صادق = کرچك سوزلو وطوغرو اولان.
ناظم = نظام و ترتیبه قویجی اولان.
فاضل = فضیلت اهلی اولان، ایی، خیرلی ایشلر ایدن .
مالك = صاحب.
ناظر = باقان، نظارت ایدن .
نیل = مطلوبه ایرشمك.

تمرین - ١٤

عودت = کیری دونمك.
خوف = قورقمق .

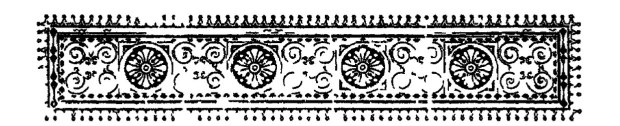
فیض وَفیضان = چوغالمق، صوکنز. تندن چای کبی طاشوب آقمق.	آوْب وَایاب = کیری دونمك.
فَوز = قورقودن قورتیلەرق مقصوده واصل اولمق، نجات، ظفر.	جولان = دونمك، طولاشمق.
فطر = یاراتمق، خلق.	دوام = دائم وَبرقرار اولمق.
مَلْء = طولدورمق.	فناء = حال اصلیسنده قالمامق، باقی اولمامق.
	بقاء = حالی اوزره قالمق.
	بناء = یاپمق.

اصول تحلیل

س ـ «باحث» وَ«دائم» نه کلمەلردر؟

ج ـ «باحث»، فاعل وزننده مصدر ثلاثیٔ مجرددن: «اسم فاعل» در؛ زائد حرفی، فاء الفعلی مابعدنده واقع اولان «الف» مصدری، «بحث» در.

«دائم» ـ فاعل وزننده مصدر ثلاثیٔ مجرددن: «اسم فاعل» در. زائد حرفی، فاء الفعلی مابعدنده واقع اولان «الف» در. مصدری، «دوام» در؛ مصدرنده واقع اولان «واو» ایسه اسم فاعلنده همزەیه قلب اولونمشدر.

اسم مفعول

س — اسم مفعول نه‌در؟

ج — اسم مفعول: «ایدلمش»، یاخود «ایدیلن» معنالرینی اشعار ایدن کلمه‌در. مثلا: مکتوب = یازلمش. مقتول = اولدیرلمش؛ «اسم مفعول» درلر.

س — اسم مفعول نه وزن اوزره یاپیلیر؟

ج — مصدر ثلاثئ مجردلرك اسم مفعوللری، لازمدن کلمه‌یوب، متعدیدن «مَفْعُول» (م••و•) وزنی اوزره کلیر، یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم» مفتوحه وَعین الفعلی مابعدینه، مافیلی مضموم، بر «واو» زیاده‌سیله یاپیلیر. مثلا:

ستر = اورتمك، مستور = اورتولمش اولان
وعد = سوز ویرمك، موعود = وعد اولونمش، سوز ویرلمش اولان.
منع = بر شیئی یاپمقدن کری طوردرمق، ممنوع = منع اولونمش اولان.
عهد = بیلمك، عرفان، معهود = معلوم وَمعروف اولان.
عته = بوناملق، (لسان عربده مجهولدر) معتوه = بونامش اولان.
بهت = مدهوش اولمق، (« «) مبهوت = مدهوش اولان.
دهش = متحیر اولمق، (« «) مدهوش = متحیر اولان.
سلس = عقل زائل اولمق، (« «) مسلوس = عقلی زائل اولمش اولان

ملاحظه

«عهد» کلمه‌سی، عربیده اولدیغی کبی لسان عثمانیده دخی اکثریا سوز ویرمك وَ برشیئك احراسی اوزرینه آلمق معناسنده قوللانیلیر. لکن معهود کلمه‌سی، لسان عربیده بیلمك وَعرفان معناسنده اولان: «عهد» دن اسم مفعول در، که معروف وَ معلوم اولان دیمك در.

آتیده‌کی کلمه‌لرك زائد حرفلرینی ــ اکر وار ایسه ــ حذف ایله مادهٔ اصلیه‌لرینی آلوب «مَفْعُول» (م • • و •) وزنی اوررینه اسم مفعول یاپکز.

تمرین ــ ١٥

نقل = حکایه ایتمك، برمحلدن آخر یره کوتورمك.
عرفان = بیلمك، طانیمق.
علم = بیلمك، عرفان.
بحث = برشی حقنده سوز سویله‌مك.
خلق = یاراتمق.
جمع = طوپلامق.
حبس = آلیقومق، صالیویرمه‌مك، بریرده قاپامق.
حفظ = صاقلامق، قورومق.
ربط = باغلامق.
سطر = چیزمك، یازمق.
رغبت = ایستمه‌مك، خواهش وَ آرزو ایتمك.
وهب = باغشلامق.
حذف = دوشورمك.
ذکر = آکمق.
نظم = دیزمك، ترتیب ایتمك.
بعث = کوندرمك.
بذل = عطیه احسان ایتمك، برشیئی حوقجه ویرمك.
عمل = ایش ایشله‌مك.
طلب = ایسته‌مك.
غصب = برشیئی من غیر حق برکیمسه‌دن زور وظلم ایله آلمق.
ستر = یاپمق، طاغتمق.
عِشق (عشق) = جاندن سومك.

تمرین ـ ١٦

رسم = شکله قویمق بر شیئك شکلنی چیزمك، یازمق.
خدمت (خذمت) = بنده‌لك.
قطع = کسمك.
ضرب = اورمق، دوکمك.
قبول = تکلیف اولونان برشیئی رد ایتمه‌یوب آلمق.
وضع = قومق.
کتب = یازمق.
عقد = باغلامق.
قبض = اله آلمق، الایله طوتمق.
حجز = منع ایتمك، باغلامق.
رقم = یازی یازمق.
سَفر = « «
وزن = طارتمق.
فعل = ایشله‌مك.
شمول = بر نسنه‌یی ایچنه آلمق.
نطق = سویله‌مك.
جرح = یاره‌لامق . شاهدك شهادتنی، برکیمسه‌نك قول وادعاسنی رد وابطال ایتمك.

خصوص = عموم مقابلی .
شرط = معلوم.
ترك = براقمق، واز کچمك.
مدح = اوکمك، ستایش .
جواب = اورتمك، (اوتانمق).
حذر = صاقنمق .
شهر = (شهرت) بر شیئی شهرتلندرمك .
حمد = شکر و سپاس .
حراست = صاقلامق ، حفظ ایتمك.
دفن = کومك .
زبر = یازمق.
ولادت = طوغورمق(طوغمق).
شغل = مشغول قیلمق .
وقف = طوردرمق .
سرور = سَوندرمك (سونمك) .
ضبط = قهر وعنف ایله تحت تصرفنه آلمق، معنوی صورتده حفظ ایتمك .
لفّ = جمع ایتمك، دورمك .

تمرين ـ ١٧

مدّ = اوزاتمق .
شكّ = شبهه ايله‌مك .
ردّ = كيری چويرمك، دوندرمك.
ضمّ = برشيئی باشقه برشيئه قاتمق.
عدّ = صايمق .
ظنّ = گمان ايتمك، صانمق .
ذمّ = فصل و غيبت ايتمك، بر كيمسه‌نك آرقه‌سندن كوتو سويله‌مك .
جرّ = برشيئی كندينه چكمك .

برّ = چوق احسان ايتمك، صدق وَ كرچكلك .
سمّ = زهرله‌مك .
منّ = ايلك ايتمك .
حسّ = اعضای بدن ايله طويمق.
حكّ = قازيمق .
حدّ = برشيئی آخر برشيدن آييرمق، فصل وتمييز ايله‌مك.
حلّ = چوزمك .
غمّ = محزون قيلمق .

آتيده‌كی كلمه‌لرك اولا: هانكی وَزنده ونه كلمه اولدقلرينی، ثانياً: اسم فاعل وَ اسم مفعول اولانلرك مصدرلرينی وَ مصدر اولانلرك دخی اسم فاعل وَاسم مفعوللرينی (اكر كليرسه، يعنی: لازم اولمازسه) تحريراً وَشفاهاً تعيين ايديكز .

تمرين ـ ١٨

سرور = مسرور قيلمق .
لياقت = لايق، مناسب وَجسبان اولمق .
مخلوق = يارادلمش اولان .
سالم = سلامت ايچنده اولان.
منشور = يايلمش، طاغلمش اولان.

مطبوع = باصلمش اولان .
مغشوش = خالص اولمايوب قاريشيق اولان .
محظوظ = حظ اولونان، خوشلانيلان .
مرور = كچمك .

محلول = حل اولونان، چوزولمش اولان.
عادل = عدالتلو اولان.
منظور = باقلمش اولان.
بالغ = یتشمش اولان.
قادر = مقتدر اولان، بر شیئی یاپه‌بیلن.
مجموع = جمع اولمش اولان.
موقوف = آلیقونلمش اولان،
مقلوب = چویرلمش وَ دوندرلمش اولان.
نازك = نزاكتلی اولان.
مسلوب = قاپیلوب چالنمش، اورته‌دن قالدیرلمش اولان.
مبسوط = یایلمش اولان.
مفروش = دوشنمش اولان.
مقبوض = الده ایدلمش، اله آلنمش اولان.
جهالت = بیلمه‌مك، بیلمز اولمق.
نظر = باقمق.
عصم = (عصمت) کندینی عیب وَ کناه اولان شیلری یاپمقدن منع ایله‌مك.

تمرین ـ ۱۹

مقبول = مختار ودلپسند اولان.
مقصود = قصد وعزم اولونمش اولان.
مضروب = اورلمش، دوکلمش اولان.
ملفوف = بورلمش، ظرف ایچنه صارلمش اولان.
ممدوح = مدح اولمش اولان.
رحمت = مرحمت ایتمك.
ملك = مالك اولمق.
عبادت = طاپمق، قوللق ایتمك.
سلب = قاپوب آلمق.
لبس = کیمك.
رغبت = ایسته‌مك، آرزو ایتمك.
حکم = دعاوی یی فصل وقضا ایتمك.
زرع = اکمك.
ذبح = بوغازلامق، بر حیوانی بوغازندن کسمك.

ممنون = نعمت و احسانه نائل اولمغله شادان قلنمش اولان.
منع = یاساق ایتمك.
سمع = ایشتمك.
مشروح = شرح اولونمش بر سوزك، بر کتابك آکلاشلمایان ویا کوج آکلاشیلان یرینی قولایجه آکلاشیله‌جق بر حاله قونولمش اولان.

طبع = کتاب باصمق.
تباعت = تابع اولمق، اویمق.
غلبه = اوستون و یکین اولمق.
مشهور = شهرت بولمش اولان.
معبود = عبادت اولونمش اولان.
شرح = کیزلی، شبهه‌لی، آکلاشلمه‌سی مشکل اولان برشیئی آچمق، آکلاشیلیر بر حاله قویمق.

س ـ کلمه مهموز الفاء اولورسه اسم مفعولنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ کلمه مهموز الفاء (فاء الفعلی همزه اولان) اولورسه، اسم مفعولنده همزه (ساکن وَ ماقبلی مفتوح اولدیغیجون) الف صورتیله یازیلوب اوزرینه همزه اشارتی قونیلور (أ). مثلا:

امر = بیورمق،	مأمور = آمر طرفندن بر خصوص اجراسنه تعیین اولونمش اولان.
امل = اوممق، امید ایله‌مك،	مأمول = اومولان، امید (آرزو) اولونمش اولان.
اجر = اجرتله کرایه ویرمك،	مأجور = اجرتله کرایه ویرلمش اولان.
الف = انس والفت ایله‌مك،	مألوف = الفت اولونمش اولان، آلیشیلمش اولان.
انس = آلشمق، اسیت ایتمك،	مأنوس = آلیشلمش انس و الفت اولونمش اولان.

اخذ = آلمق، مأخوذ = آلنمش اولان .

اذن = اجازت ورخصت ویرمك، | مأذون = کندیسنه اذن واجازت ویرلمش اولان.

اکل = یمك، مأکول = ییلمش اولان.

امن = امنیت، مأمون = امین قیلنمش اولان .

أثر = برکلامی سلفدن خلفه نقل و روایت ایتمك، | مأثور = سلفدن خلفه نقل و روایت اولونمش اولان .

س ـ کلمه‌نك لام الفعلی همزه اولورسه، اسم مفعولنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ کلمه‌نك لام الفعلی همزه اولورسه، اسم مفعولنده، اصلی اوزره کلدیکی کبی، همزه، واوه قلب و ادغام دخی اولونور. مثلا:

مَلْء = طولدورمق، مملوء یاخود مملوّ = طولو اولان .

خَبْء = کیزله‌مك، ستر وپنهان ایله‌مك، مخبوء « مخبوّ = کیزلی اولان.

س ـ اسم مفعول «واو»ی نه وقت حذف اولونور؟

ج ـ اسم مفعول «واوی»، اوچ یرده حذف اولونور .

۱.ـ کلمه‌نك عین الفعلی همزه (أ) اولورسه (بوحالده همزه مضموم اولدیغیچون واو صورتیله یازیلوب اوزرینه همزه اشارتی قونیلور) (ؤ). مثلا :

سؤال = صورمق (اصلی سأل)، (فی الاصل مسؤول) | مَسئُول = سؤال اولونور اولان .

۲. ـ کلمه‌نك عین الفعلی « واو » (یعنی اجوف واوی) اولورسه . (بوحالده واوك ضمه‌سی ماقبلنده‌کی ساکن حرفه ویریلیر.) مثلا :

قَول = سوز سویله‌مك، (فی الاصل مَقوُول) مَقُول = سویله‌نلش اولان.
صوغ = قالبه دوکمك، (فی الاصل مصووغ) مصوغ = قالبه دوکلش اولان.
صَون وصیانت = حفظ وصیانت ایتمك، صاقلامق، (فی الاصل مصوون) مصون = حفظ اولونمش اولان.

٣. ـ کلمه‌نك عین الفعلی «یاء» (یعنی اجوف یائی) اولورسه. (بوحالده یانك ضمه‌سی حذف اولنوب ماقبلی مکسور قلنور.) مثلا.

بیع = صاتمق، (فی الاصل مَبیُوع) مَبیع = صاتلمش اولان.
زیاده = آرتیرمق، (« « مزیود) مزید = چوغالمش، آرتمش اولان.
هیبت = قورقمق، (فی الاصل مهیوب) مهیب = هیبتلو، مهابتلو، قورقنجلو اولان.
قیاس = برشیئی، مثالی اولان دیکر شیئه تقدیر وَ تطبیق ایتمك، (فی الاصل مقیوس) مقیس = باشقه شیئه قیاس اولنمش اولان.

ملاحظه

عین الفعللری «یاء» اولان کلمه‌لرك اسم مفعوللری بعضاً اصللری اوزرینه دخی کلیرلر. مثلا :

دین = بورج وَاودونج ویرمك، مدیون = بورجلو اولان.
عیب = عیبلامق، معیوب = عیبلو اولان.
خیط = دیکش دیکمك، مخیوط = دیکلمش اولان (البسه)

س ـ کلمه ناقص واوی اولورسه، اسم مفعولنده نه حال واقع اولور ؟

ج ـ اکر کلمه ناقص واوی (لام الفعلی واو اولان) اولورسه

(ایکی واو بر یرده بولوندیغیچون) ادغام اولونور.

دعوت = چاغیرمق، (فی‌الاصل مدعوو) | مدعوّ = دعوت اولونمش اولان.

عفو = معلوم، (فی الاصل معفوو) مَعْفُوّ = عفو اولونمش اولان.

رجاء (رجو) = اومق، امید ایتمك، (یالوارمق، نیاز ایتمك)، | (فی‌الاصل مرجوو) | مرجوّ = رجا اولونمش اولان.

ملاحظه

رضا ورضوان، (اصلی رضو) = (خشنود اولمق، پسند وَ اختیار ایلەمك) کلمەسنك اسم مفعولی، قاعدةً مرضوّ اولمق لازم کلیر ایکن علی خلاف القیاس «مَرضِیّ» = (خشنود اولونمش اولان، پسندیده وَ مختار اولان) کلمش در. ـ لسان عربیده اصلی اوزره (مرضوّ) قوللانلمش اولدیغی دخی وار در.

س ـ کلمەنك لام‌الفعلی «یاء» اولورسه، اسم مفعولنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ کلمەنك لام الفعلی «یاء» (ی) اولورسه، ثلاثی اسم مفعولنده (واو ایله یاء بریرده اجتماع ایتدیکی وَسابق اولان دخی ساکن اولدیغیچون) مفعول «واو»ی «یا»یه قلب ایله ادغام اولونور؛ ماقبلندەکی ضمه دخی کسره‌یه تبدل ایدر. مثلا:

نسیان = اونوتمق، (فی‌الاصل مَنْسوی) مَنْسِیّ = اونودلمش اولان.

بناء = یاپو یاپمق، (فی‌الاصل مبنوی) مبنیّ = یاپلمش اولان.

روایت = نقل و حکایه ایتمك، | (فی الاصل مرووی) | مرویّ = نقل و روایت اولونمش اولان.

رعایت = کوزتمك، حرمت ایتمك، (فی الاصل مرعوی) مرعیّ = رعایت اولونمش اولان.

هدایت = طوغرو یوله دلالت ایتمك، (فی الاصل مهدوی) مهدیّ = طوغرو یوله دلالت ایدیلن.

طیّ (اصلی طوی) = دوردمك، قیوریمق (فی الاصل مطووی) مطویّ = صارلمش، دورلمش، قیوریلمش اولان.

حمایت = قوریمق، (فی الاصل محموی) محمیّ = حمایه اولنمش اولان.

رؤیت = کورمك، (فی الاصل مرؤوی) مرئیّ = کورولمش اولان.

نهی = منع وَیاساق ایتمك، (فی الاصل منهوی) منهیّ = منع وَنهی اولونمش اولان، یاساق ایدیلن.

قضاء = حکم ایتمك، (فی الاصل مقضوی) مقضیّ = حکم اولنمش اولان.

رمی = آتمق، (فی الاصل مرموی) مرمیّ = آتلمش اولان.

شیّ (اصلی شوی) = اتی کباب ایله‌مك، (فی الاصل مشووی) مشویّ = کباب اولمش اولان.

نیّت (اصلی نوی) = بر نسنه‌یه قصد وعزم ایله‌مك، (فی الاصل منووی) منویّ = قصد اولونمش اولان، مقصود، مرام.

ملاحظه

آخرنده ادغام واقع اولان ثلاثی اسم مفعوللرڭ لسان عثمانیده بعضاً تشدیدلی وَبعضاً مخفف اوله‌رق قوللانیلیرلر.

ملاحظه

قاعدهٔ مذکوره‌ڭ یالکز اسم مفعوللره منحصر اولمایوب عین شرطلر موجود اولدیغی حالده کلمات سائره‌ده دخی جاری‌در. (یعنی: واوڭ یایه قاب ایله ادغام ایدیلیر.) مثلا:

لَیّ = بوکمك،	(فی الاصل)	لَوْی
لَیّان = بورجی ادا ایتمه‌یوب کچکدرمك	« «	لَوْیان
کَیّ = داغلامق،	« «	کَوْی
طَیّ = دورمك،	« «	طَوْی
رَیّ = صویه قانمق،	« «	رَوْی
غَیّ = آزغون وَ کمراه اولمق،	« «	غَوْی

س ـ اسم مفعول باشقه نه وزن اوزره کلیر ؟

ج ـ اسم مفعول؛ قلیلاً، فَعِیل، فَعُول، فُعْلَه، فِعال وَفَعَل وزنلری اوزره دخی کلیر. مثلا :

فَعِیل بمعنی مَفعُول

طبیخ = پیشیرلمش	بمعنی	مطبوخ
شهیر = شهرت بولمش	«	مشهور
کسیر = قیرلمش اولان	«	مکسور
قتیل = اولدرلمش	«	مقتول

ملاحظه

فَعِیل وزننـده بعض کلمه‌لر واردر، که کرك اسم فاعل وَکرك اسم مفعول معناسنه کلیرلر. مثلا:

بدیع = برشیئی نمونه ومثالی یوغیکن ایجاد، احداث واختراع ایدن، یاخود مثالسز ونمونه‌سز اوله‌رق ایجاد، احداث واختراع اولونمش اولان عجیب وغریب شی، بمعنی مبتَدِع ومبتَدَع.

رحیم = مرحمت ایدیجی اولان وَمرحمت اولونمش اولان، بمعنی «راحم» وَ «مرحوم».

مطیر = یاغمور یاغدیران، وَ یاغمور یاغدیرلمش اولان، بمعنی «ماطر» وَ «ممطور».

فَعُول بمعنی مَفعُول

. . . .

فُعْلَه بمعنی مَفعُول

قُدوَه = آردنجه اویوب کیده‌جك کمسنه، کندیسنه اقتدا اولونور، حال و حرکتنه سوزینه اویولور اولان ذات. (کرك حسی اولسون کرك معنوی) بمعنی مقدو

نُسخه = یازلمش اولان صورت، یاخود «صورتی یازلمش اولان» « منسوخ

عمده = کندیسنه اعتماد اولنمش اولان « معمود

خُطبه = خطیب طرفندن منبرده قرائت اولونان کلام « مخطوب

فِعَال بمعنی مَفعُول

کتاب = یازلمش، بمعنی مکتوب

بساط = یایلمش، سریلمش اولان، « مبسوط

فراش = دوشنمش، سرلمش اولان، « مفروش

امام = اقتدا اولونمش، « مأموم

فَعْل بمعنی مفعول

خلق = یارادلمش بمعنی مخلوق.

س ـ فعل لازملردن اصلا اسم مفعول کلرمی؟

ج ـ شاد اوله‌رق بعض فعل لازملردن اسم مفعول کلمشدر.

مثلا:

دخول = کیرمك، مدخول = کیرمش اولان.

سکون = ساکن اولمق، مسکون = اسکان اولنمش اولان.

عمارت = شن اولمق، معمور = شن اولونمش اولان.

حصول = وجوده کلمك، محصول = وجوده کلمش اولان.

حظ = نصیبلو وبختلو اولمق، (خوشلانمق). | محظوظ = نصیبلو وبختلو اولمش اولان، (حوشلانمش اولان).

صفتِ مشبهه

س ـ صفت مشبهه نه‌در ؟

ج ـ صفت مشبهه، برشیئك حال وكیفیتی، یعنی : تصل اولدیغی علی وجه‌الثبوت اشعار ایدن كله‌در. مثلا:

حَسَن = كوزل ، اَصفَر = صاری ، صغیر = كوچوك، كبیر = بیوك، صفت مشبهه‌درلر .

س ـ هانكی فعللردن صفت مشبهه كلیر ؟

ج ـ صفت مشبهه، محصا فعل لازملردن كلیر.

س ـ صفت مشبهه، نه وزن اووزره یاپیلیر ؟

ج ـ صفت مشبهه‌لك برچوق وزنی واراایسه‌ده اكثریا «فَعِیل» (ـَ ـ ـِ ی ـ) وزنی اوزره ، مادهٔ اصلیه‌نك عین‌الفعلی مابعدینه بر (یاء) زیاده ایتمك، وفاءالفعلنه فتحه ویرمكله یاپیلیر. مثلا :

لطافت = طاتلیلق ،	لطیف = طاتلی .
كثرت = چوقلق ،	كثیر = چوق .
قلّت = آز اولمق، آزلق ،	قلیل = آز .

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی (اکر وارایسه) طرح ایدوب فَعِیل (••ی•) وزنی اوزره صفت مشبهه یاپیکز ؟

تمرین – ٢٠

سفالت = سفیللك ، آشاغیلق وَ آلچاقلق .
رذالت = رذیللك، رسوایلق .
فقر = یوخسوللق.
شرف=معنوی یوکسکلك،اولولق
حکمت = اشیانك حال وشانی، حقیقتنی بیلمك .
نفاست= نفیس وَمرغوب اولمق.
کرم= احسان، عنایت وَسخاوت.
ظرافت= کوزل وَیاراشقلی اولمق.
صداقت = طوغرولق، صدق وجهله اولان دوستلق.
بعد = اوزاق اولمق، اوزاقلق .
عظمت = بیوکلك .
حقارت = خوار وذلیل اولمق.
مرض = خستهلك .
متانت = محکملك، قویلك .
امن = امنیت .
جمال = کوزللك، حسن.

صِغَرْ = کوچوکلك .
ثقلت = آغیرلق .
غرابت = عادته مخالف اولمق .
حدانت = یکیلك، یکی وجوده کلش اولمق .
سعادت = بختلولق .
بلاغت = هر سوزی، مرامه قاعدهیه وَموقعه مطابق اولمق، بلیغ اولمق .
حلم = وقار ، انسانده اولان طبیعت یاواشلغی .
عسرت = کوجلك .
فخامت = اولولق، عظیم القدر اولمق .
قبح = چیرکینلك، کوتولك .
عرض = انلیلك، انلی اولمق .
نجابت = صویی پاك، نسلی کریم اولمق، اصیلزاده اولمق .
عمق = درینلك .

تمرینه - ٢١

قِدَم = زمان جهتیله اسکیلك.
فطانت = ذهن آچیقلغی ، فهم وادراك .
سَقَم = خسته‌لك، مرض .
حرص = بر شیئی رغبت مذمومه وجهله وَلزومندن زیاده طلب وَآرزو ایتمك .
ادب = ظرافت ، اوصلواق ، تربیه،كه ناسله قولاً وفعلاً لطف معامله وحسن مناوله ایتمكدن عبارتدر . تأدیت نفسی مؤدی اولدیغچون علم طلبنه و مؤدب اولمغه دینیلیر .
شجاعت = یكیتلك .
فصاحت = كلام آچیق اولوب لكنت وخطادن سالم وَخالص اولمق .
حزن = كدر .
خبانت = آلچاق،دوباره‌جی‌اولمق.
ضعف = زبوناق، ضعیفلك .
فضیحت = رسوایاق، رذالت .

رطوبت = یاش اولمق .
رفعت = شریف القدر اولمق.
فرود = یالكزلق .
عتاقت = قول،كوله آزاد اولمق، اسكی وَقدیم اولمق .
وخامت = ثقلت، عدم هضم.
وفر = چوقلق (وفرت) .
وقاحت = ادبسز،كستاخ اولمق.
رصانت = محكم، ثابت اولمق .
مجد = شان، شرف، اولولق .
صراحت = كلام واضح، آشكاره اولمق، خالص وَ صاف اولمق.
كبر = بیوكلك .
سرعت = چاپكلك .
قرب = یاقین اولمق، یاقیناق.
قرابت وَ قُربی = رحم جهتیله اولان یاقینلق، خصماق .
نباهت = شرف، شان وشهرت صاحبی اولمق .
شناعت = حد وقیاسدن خارج بد وَقبیح اولمق .

تمرین - ۲۲

جسامت = عظیم الجسم وکوده‌لی اولمق، معنیً و مادةً بیوکلك.
سفاهت = سبکمغز، خفیف العقل اولمق، (عقلسز اولوب حددن زیاده بلاضروره مصرف ایله‌مك)
قصر = قیصه‌لق.
غلاظت = قالین وقبا اولمق.
فساحت = وسعت، کنیشلك.
لطافت = پاك اولمق، نقاوت.
غربت = وطندن دور (اوزاق) اولمق.
وجاهت = جاه، قدر و منزلت صاحبی اولمق (کوزللك، حسن).
مهانت = حوارلق، حقیرلك.
بلادت = برکیسه فهمسز اولمق.
اصالت = اصیللق، اصیلزاده‌لك.
سمانت = سمیزلك، یاغلیلق.
بهجت = کوزللك، حسن، جمال.
خطر = قدر، مرتبه، شرف.
ارابه = عاقل وزیرك اولمق، دهاء.

جزالت = چوقلق، کثرت، بیوکلك، عظمت.
حزم و حزامت = برآدم دائما رشد و بصیرتله امورینی مضبوط ایدوب اتقان واستحکام وجهله طوتار اولمق، عقللی طورانمق.
نحافت = آریق، ضعیف، زبون اولمق.
هزل = ضعیف وزبون اولمق.
شدّت = سرتلك، پکلك.
عزّت = شریف وعالیقدر اولمق.
صحّت = کرجکلك، طوغرواق.
جلال وجلالت = اولواق، عظمت.
لذّت = طاتلیلك.
وضاعت = فرومایه اولمق، آلچاقلق.
لبّ = عقل.
ملاحت = کوزللك.
حدّت = کسکینلك، غضب، طارغینلق.
خفّت = خفیفلك.
ذلّ وذلّت = خوار وحقیر اولمق.

تمرین ـ ۲۳

خِسّت وَ خَساست = دنائت، آلچاقلق، (طمعکارلق) .
سداد = طوغرواق، راست وصواب اولمق .
مدّ = اوزاتمق (اوزانمق).
جِدَّه = یکی اولمق.
شتّ = طاغینق اولمق، طاغینقلق، تارمار اولمق.
عموم = خصوصك ضدی.
شرّ = کوتولك، یارامازاق .
دقّت = اینجه اولمق، اینجه‌لك .
سخونت وَ سخانت = صیجاقاق، قیزغیناق.
ثخونت وَثخانت = قالین، پك وَ صیق اولمق، غلاظت، صلابت.
رمّ = کمیك چورومك .

کثافت = قالین اولمق، غلاظت، صیق وَچوق اولمق.
وجازت = مختصر اولمق، قیصه‌لق
یسر = قولایاق، سهولت، آزلق وَقات .
حقّ = روا وسزا اولمق .
رقّت = یوفقه اولمق، مرحمت، شفقت، مهرباناق .
عفّت = قباحتدن، حرامدن کناه وَ عیب اولان شیلری یاپمقدن کیری طورمق.
حَسَب = آبا واجداد جهتندن اولان شرف، حیثیت، اصالت.
حصافت = برکیسه‌نك رأیی قوی، رشد وعقلی متین اولمق.

ملاحظه

آتیده‌کی صفت مشبهه‌لرك مصدرلری کورلمه‌مش‌در.

صمیم = خالص، صاف
نظیر = مثل، مانند.
جدیر = لایق، حقیق، خلیق.

خلیق = یاراشیق، حسبان، جدیر.
حریّ = روا، لایق، خلیق.

س ـ کلمه‌نك لام الفعلی، «واو»، «یاء»، یاخود «همزه» اولورسه، فعیل وزننده نه حال واقع اولور ؟

ج ـ کلمه‌نك لام الفعلی «واو»، «یاء»، (ی) یاخود «همزه» (أ) اولورسه، فعیل وزننده یاء ادغام اولوندیغی کبی «واو» و«همزه» دخی، «یایه» قلب اولونه‌رق ادغام اولنورلر. مثلا:

قوت = زورلو، کوجلو اولق، (فی الاصل قویو) قویّ = زورلو وکوجلو اولان .

حیاء = اوتانمق، استحیا، (فی الاصل حییو) حییّ = اوتانان، شرمسار.

غباوت = برکیمسه‌نك فهم وادراکی اولمامق، (فی الاصل غبیو) غبیّ = فهم وادراکی آغیر وبلید اولان.

سخاوت = جوانمردلك (جومردلك)، (فی الاصل سخیو) سخیّ = جوانمرد (جومرد).

غِنٰی = زنکین اولمق، (فی الاصل غنیي) غنیّ = زنکین.

طراوت = تازه‌لك، تر وتازه اولمق، (فی الاصل طریو) طریّ = تازه.

خفاء = کیزلی اولمق، (فی الاصل خفیی) خفیّ = کیزلی .

نقاوت = پاك وپاکیزه اولمق، نظافت، (فی الاصل نقیو) نقیّ = پاك وپاکیزه، نظیف .

تقوی = صاقنمق، حذر ایتمك، (واو یادن مقلوب) (فی الاصل تقیي) تقیّ = صاقنان، حذر ایدن.

ذکاوت = چابك آکلایجیلق، قوتلی ذهن صاحبی اولمق، (فی الاصل ذکیو) ذکیّ = ذکاء وفطنت صاحبی اولان.

علوّ = یوجه‌لك، (فی الاصل علیو) علیّ = یوجه.

جلاء = واضح وَ آشكاره اولمق، (جلالامق)، (فى الاصل جليو) جلیّ = واضح، آشكاره وَروشن اولان.

سُنُوّ = يوجه‌لك، (فى الاصل سنيو) سنیّ = يوجه، يوكسك.

بهاء = كوزل اولمق، حسن وجمال، (فى الاصل بهيو) بهیّ = كوزل، جميل.

برائت = صاغلمق،قباحتدن عاری اولمق، (فى الاصل برىء) بریّ = مرض وعلتدن درست‌اولان،قباحتسز

بطائت = ياواشلق، آغير دپرنمك، (فى الاصل بطیء) بطیّ = ياواش.

دَنائت = آلچاقلق، (فى الاصل دنیء) دنیّ = آلچاق.

جرأت = بهادرلك، يكيتلك، شجاعت، (فى الاصل جرىء) جریّ = جرأتلى اولان .

ردائت = كوتولك، (فى الاصل ردیء) ردیّ = كوتو .

مرائت = هضم ايتمك، خوشكوار اولمق، (فى الاصل مرىء) مریّ = خوشكوار اولان.

هنء = طعام وَ شراب خوشكوار اولمق، (فى الاصل هنیء) هنیّ = خوشكوار اولان. (طعام وَ شراب)

ملاحظه

فعيل وزنـنده صفت مشبهه اولان مهموز اللاملرڭ هر نه قدر همزه‌لرى يايه قلب وَادغام اولنه‌رق قوللانيلرسه‌ده، اصللرى اوزره قوللانلمه‌لرى افصحدر. مثلا :

برائت،	صفت مشبهه‌سىڭ اصلى اوزره	برىء،	بالقلب والادغام	برىّ
بطائت،	« «	بطىء،	« «	بطىّ

دنائت،	صفت مشبهه‌سی،	اصلی اوزره	دنیْء،	بالقلب والادغام			دنیّ
ردائت،	»	» » »	ردیْء	»	»		ردیّ
مرائت،	»	» » »	مریْء	»	»		مریّ
هنء،	»	» » »	هنیْء	»	»		هنیّ

س ـ لون، عیب ظاهر، وَحلیه معناسنده اولان لفظلر، نه وزن اوزره صفت مشبهه یاپیلیرلر ؟

ج ـ لَون (رنك)، عیب ظاهر، وَحلیه (زینت) معنالرینی اشعار ایدن لفظلر، قیاساً وَ مطرداً، اَفْعَل (اَ ٠ ٠َ ٠) وزنی اوزره صفت مشبهه یاپیلیرلر. مثلا :

حمرت = قیرمزیلق، آحْمَر = قیرمزی صفرت = صاریلق، اصفر = صاری	لَون
بکامت = دیلسز اولمق، ابکم = دیلسز حَدَب = قانبور اولمق، احدب = قانبور	عیب ظاهر
شَهَل = الا کوزلو اولمق، اشهل = الا کوزلو بَلج = آجیق قاشلی اولمق، ابلج = آجیق قاشلی	حلیه

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر واو ایسه ـ طرح ایدوب تحریراً وشفاهاً اَفعَل وزنی اوزره صفت مشبهه یاپکز :

تمرین ـ ٢٤

نُعرَت = بغدای رنکلولق.
خضرَت = یشیللك.
سواد = قاره‌لق.
ملاسب = ال آیه‌سی کبی دوز وَهموار اولمق،

بیاض = آقلق.
شیب = صاچ آغارمق.
جَرَد = تویسزلك.
صَمَم = صاغرلق .
جرب = اوبوزلق .

عَوَر = بکچشم اولمق، تك کوزلو اولمق.

عرج = طوپاللق.

کمه = آنادن طوغمه کور اولمق.

شُهبَت = قیر چیل رنکنده اولمق.

دُهمَت = قاره‌لق، سواد.

غُرَّت = آت قسمنك جبهه‌سنده اولان بیاض.

شَهَل وَشُهلَت = الا کوزلولك.

شَکَل = چولاق اولمق.

صُهبَت = قومراللق.

زَرَق = مائیللق، کوك رنکلی اولمق.

عَوَج = اکریلك وَ آقساقلق.

عجف = سمیزلکی کیتمك آریقلامق.

حُوَّت = سیاهلق.

لَثَغ = پلتکلك.

عمی = کور اولمق، کورلق.

قَرَع = کل اولمق.

شَقَر وَشقرت = آل اولمق، صاف قیزیللق .

حَوَل = شاشیلق.

لُکنت = پلتکلك .

مرودت = ساده یوزلولك.

غُبرَت = بوزراق رنکلی اولمق، توز رنکلی اولمق.

خَرَس = دیلسزلك، لال اولمق .

حَوَر = سیاهچشم اولمق.

هَدَب = کوز کیپریکلری اوزون اولمق .

بعض کره عیب باطن معناسنده اولان لفظلرك دخی صفت مشبهه‌لری عیب ظاهره حملا اَفعَل وزنی اوزره یاپیلیر. مثلا:

حُمق وَحماقت = بون اولمق، احمق = بون، عقلسز .

بلاهت = حماقت، بونلك، ابله = بوداله، احمق.

بلادت = برکیسه فهمسز اولمق، ابلد = فهمسز، فطانتسز.

س ـ عین الفعللری واو، یاحود یاء اولان لفظلرك (اجوفلرك) صفت مشبهه‌لری نه وزن اوزره یاپیلیر؟

ج ـ اکثریا فَیعِلْ (٥َی٥ِ٥) وزنی اوزره، مادهٔ اصلیه‌نك فاء الفعلی مابعدینه بر یاء ساکنه (ی) علاوه ایتمك، فاء الفعلنه فتحه وَعین الفعلنه کسره ویرمکله یاپیلیر؛ بوحالده یاء ادغام اولندیغی کبی واو دخی یایه قلب وَادغام اولنور (۷٤ و۷٥ صحیفه‌لره باق). مثلا:

موت = اولمك، حیات مقابلی، (فی الاصل مَیوِت) مَیِّت = اولو، اولمش کشی، مرده، حیّ مقابلی.

سیادت، اصلی (سود) = بیوکلك، اولولق، عظیم القدر اولمق، (فی الاصل سَیوِد) سَیِّد = بیوك، اولو، عظیم القدر اولان.

حودت = ایی اولمق (فی الاصل حیود) جَیِّد = ایی.

هون = قولای، آسان، خوار، ذلیل اولمق، (فی الاصل هیون) هَیِّن = قولای، آسان خوار، ذلیل.

ضیق = طارلق (فی الاصل ضیبق) ضَیِّق = طار.

کیاست = ذکاء، فطنت (فی الاصل کیبس) کَیِّس = کیاستلی، زیرك.

بیان = بللی و آشکاره اولمق، (واضح و آشکاره قیلمق)، (فی الاصل بَیِن) بَیِّن = بللی، واضح و آشکاره اولان.

لین = یوموشاقلق (فی الاصل لیین) لَیِّن = یوموشاق.

طیب = خوش اولمق، پاك، لذیذ اولمق، (فی الاصل طییب) طَیِّب = خوش، پاك.

قوام = عدل، اعتدال، استقامت (طوغرولق)، (فی الاصل قیوم) قَیِّم = طوغرو، مستقیم.

سوء = کوتولك (فی الاصل سیوی‌ء) سَیِّیء = کوتو.

خیر = شر مقابلی، (فی الاصل خیبر) خَیِّر = خیر صاحبی اولان.

شاذ

آتیده‌کی اجوف واویلرك صفت مشبهه‌لری شاذ اوله‌رق فَیعِل وزنی اوزره کلمشدرلر .

طول = اوزونلق، طویل = اوزون.
قوام = طوغرولق، قویم = طوغرو، قیم کبی.
صوب = طوغرولق، صویب = طوغرو .

ملاحظه

مذکور فَیْعِلْ وزننده اولان صفت مشبهه‌لر، اصللری اوزره قوللانلدقلری کبی بعضاً کسره وَشده‌لری حذف اولنه‌رق تخفیفاً دخی قوللانیایرلر. مثلا :

مَیِّت، یاخود مَیْت سَیِّد، یاخود سَیْد
لَیِّن « لَیْن هَیِّن « هَیْن
کَیِّس « کَیْس

س ـ هانکی کلمه‌لر فَعلان وزنی اوزره صفت مشبهه یاپیلیر؟

ج ـ آجلق، طوقلق، صوسزلق، صویه قانقلق، حرارت باطنه وبونلره مشابه معنالرده اولان لفظلر (کلمه‌لر) اکثریا «فَعلان»(۰۰۰ ان) وزنی اوزره صفت مشبهه یاپیلیرلر. مثلا :

جُوع = آجلق ، جَوْعان = آج.
شبع = طوقلق ، شبعان = طوق.
عطش = صوسزلق ، عطشان = صوسز.
رِیّ (فی‌الاصل روی) صویه قانمق، (فی‌الاصل رَویان) ریّان صویه قانمش.

ندامت = پشیمانلق ،	ندمان = نادم وپشیمان اولان.
کَسَل = تنبللك ،	کسلان = تنبل.
فرح = مسرور وشادان اولمق،	فرحان = مسرور وشادان اولان.
عجله = ایوملك ،	عجلان = مشربنده عجله اولان.
یقاظه و یَقَظ = اویانق اولمق،	یقظان = اویانق، یَقُظ .
جَزَع = برماده حُدوثندن صبر- سزلق ایدوب اظهار حزن ایله تلاش واضطراب ایتمك،	جزعان = برماده حدوثندن صبر- سزلق ایدوب اظهار حزن ایله تلاش واضطراب ایدن.
غضب = خشمه کلمك، طار- غینلق، طارلمق ،	غضبان = بالطبع طارغین و خشمناك اولان .
حیرت = شاشمق ،	حیران=شاشمش اولان، متحیر اولان.
سکر = سرخوشلق ،	سکران = سرخوش.
عرق = ترلەمك،	عرقان = ترلی .
لَهَف = برشیئه حسرت چکوب محزون اولمق ،	لهفان = متأسف .
نشوه = سرخوش اولمق ،	نشوان=نشوەلی، سرخوش، سکران.
مَلْء = طولمق ،	(فی الاصل ملئان) ملآن = طولو.
ظمْء = صوصامق، عطش ،	(فی الاصل ظمئان) ظمآن = صوسز تشنه، عطشان .

س – صفت مشبهەنك ماشقه وزنلریده وارمی ؟

ج – صفت مشبهەنك بوندن اول ذکر اولنان وزنلرندن ماشقه قلیل الاستعمال اولان وزنلری دخی واردر. مثلا:

فَعْل ◆ ◆ ◆

صَعب = کوج، چتین، دشوار.
سهل = قولای، آسان.
اهل = مستحق، برشیله متصف اولان.
عذب = طاتلی.
سمح = کریم، سخی، جوانمرد
رطب = یاش، تر تازه، رطیب.
شکس = یاراماز خویلو.
ضخم = ایری، قبا، عظیم الجِرم، کثیر اللحم.
برّ (فی الاصل برر) = صالح، محسن، دیندار.
حیّ (فی الاصل حیو) = دیری، زنده، میت مقابلی.

فَعِلْ ◆ ◆ ◆

حَمِقْ = احمق.
خَجِل = اوتانمقدن متحیر ومدهوش اولان.
فَطِن = فطانتلی، فطین.
فَرِح = مسرور وشادان اولان.
تَعِب = یورغون اولان.
ثَمِل = سرخوش، سکران.
عَسِر = دشوار، کوج.
خَشِن = خشونتلو، سرد، و درشت.
نَخِر = چوروموش اولان (کمیك).
جَزِع = برماده حدوثندن صبرسزلق ایدب همان اظهار حزن وتأثرله تلاش واضطراب ایدن.
یَقِظ = اویانق، یَقُظ وَ یقظان.
هَرِم = پك پیر وَسالخورده اولان.

فِعْل ◆ ◆ ◆

شِبْه = مثل، نظیر، بگزر اولان، شبیه.
مِلح = طوزلو، شوراق (صو).
مِثل = برشیئك بگزری، شبه و ماننده.
رِخو = کوشك.

صِفر = بوش، خالی.

نِضو = آریق ومهزول اولان.

فُعْل ◆ ◆ ◆

صُلب = قاتی.

حُلو = طاتلی .

مُرّ = آجی .

حُرّ = آزاده .

فَعَل ◆ ◆ ◆

حَسَن = کوزل .

بَطَل = بهادر، شُجاع.

فَعُل ◆ ◆ ◆

یَقُظ = اویانق، یَقِظ وَیقظان کبی.

عَجُل = طبیعتی عاجل اولان آدم.

نَدُس = فطانتلی .

فِعَل ◆ ◆ ◆

جُنُب = ایراق، اوزاق اولان.

فَعال ◆ ◆ ا ◆

جَبان = قورقاق اولان.

فُعال ◆ ◆ ا ◆

أُجاج = طعمنده آجیلقله طوزلولق اولان (صو) تلخ آب، ملح، مُرّ.

طُوال = طویل، اوزون.

زُلال = طاتلی، صافی وَخوشگوار (صو) عذب .

شُجاع = شجیع ، شجاعتلو ، یکیت .

فَعُولْ • • و •

وَقُور = صاحب وقار وَتمكين اولان.
عَجُول = طبيعتى عاجل اولان آدم.

فَيْعَال • ى • ا •

ضَيْطار= جُثّه‌سى عظيم اولان، (بدن، ياخود وجودى بيوك اولان).
بَيْطار = معالج الدواب

فَيْعَل • ى • •

صَيْرَف = امور وَمصالحده كاركذار اولان، قورناز.
بَيْطَر = معالج الدواب، بيطار.

فُعْلان • • • ان

عُرْيان = چيبلاق .

س ــ مذكور صفتلره نيچون صفت مشبهه دينيلير؟

ج ــ معنى وتصريفاتده اسم فاعله مشابه اولدقلرى ايچون صفت مشبهه دينيلير.

س ــ فاعل وزنى اوزره صفت مشبهه ياپيليرمى؟

ج ــ بعض كلمه‌لرك صفت مشبهه‌لرى فاعل وزنى اوزره ياپيلير. مثلا:

طهارت = تميزلك، طاهر = تميز.
عُقر = قسير قالمق، عاقر = قسير.
برودت = صوغوقلق، بارد = صوغوق.

غَلَاء = نرخ زیاده بهایه چیقمق، غالی = بهالی.
حُموضت = اکشیلك، حامض = اکشی.
حرارت = صیجاقلق، حارّ = صیجاق.
شباب (وشبابت) = کنجلك، شابّ = کنج.
یبوست = قوروراق، یابس = قورو.
سَعَه (وسعت) = کنیشلك، واسع = کنیش.

ملاحظه

صفت مشبهه‌لرك ثبوت معناسنه دلالت ایتدکلری معلومدر. اکر آنلردن حدوث معناسی قصد اولنور ایسه، اسم فاعل دخی یاپمق جائز اولور. مثلا:

صفت مشبهه	اسم فاعل
حَسَن = کوزل،	حاسن = کوزل اولان.
صغیر = کوجوك،	صاغر = کوجوك اولان.
کبیر = بیوك،	کابر = بیوك اولان.
سیّد = بیوك،	سائد = بیوك اولان.
کریم = کرامتلو،	کارم = کرامتلی اولان.
طویل = اوزون،	طائل = اوزون اولان.
قصیر = قیصه،	قاصر = قیصه اولان.

آتی الذکر کلماتك هانکی وزنده و نه کلمه اولدقلرینی، ومصدر اولمایانلرك مصدرلرینی تحریراً وشفاهاً کوستریکز!

تمرین ـ ٢٥

متین = محکم، قوی. | راوی = نقل و حکایه ایدن.

معروف = بیلنمش اولان.
مریض = خسته.
شاذّ = قاعدهٔ کلیه‌دن خارج و متفرد اولان.
مجذوب = چکلمش اولان، جذب اولنمش اولان.
کبیر = بیوك.
عرفان = بیلمك.
ناجی = قورتولان، نجات بولان.
صغیر = کوجوك.
مسرور = سوینن، دلشاد اولان.
سارّ = سویندیرن.
قلیل = آز.
مربوط = باغلانمش اولان.
ظرافت = کوزللك، یاقیشقلق.
قدیم = زمان جهتیله اسکی اولان.
محروس = حفظ اولنمش اولان.
باریٔ = یارادان، خلق.
سرور = (سوینمك) سویندرمك.
عظیم = بیوك.
معهود = معلوم و معروف اولان.
حراس = حفظ و صیانت.
کثیر = چوق.
کریم = کرامتلی.
سفالت = سفیللك.
صادق = طوغرو اولان.

تمرین - ٢٦

صدیق = دوست، طوغرو.
حکیم = حکمت صاحبی.
حاکم = حکم و فصل ایدن.
سفیل = دوشکون، حقیر، دون.
رمی = آتمق.
ضیاع = تلف اولمق.
رذیل = دون وَرسوای اولان.
لطیف = طاتلی.
نفیس = مرغوب اولان، نفاستلی.
سریف = سرفلی اولان.
امین = کندیسنه امنیت واعتبار ایدیلیر اولان.
جمیل = کوزل.
مارّ = کچن، کچیجی اولان.

ممنون = نعمت، احسان وایلکه نائل اولمغله شاد قلنمش اولان.
جذب = چکمك.
زائد = آرتان، فضله اولان.
بعید = اوزاق.
رامی = آتان.
مجلوب = جلب اولنمش اولان.
ظریف = کوزل، یاراشقلی.
تائب = توبه ایدن.
زیاده = آرتمق، آرتیرمق.
مشکوك = شك وشبهه‌لی اولان.
حقیر = خوار وذلیل.
مرور = کچمك.
ضایع = تلف اولان.
خالد = ابدی، دائمی اولان.
قویم = طوغرو، قیم.
حرارت = صیجاقلق.
میّت = اولو.

تمرینه — ٢٧

مشغول = برایش ایله اوغراشمقده اولان.
اصفر = صاری.
برودت = صوغوقلق.
منطوق = سویلنمش اولان.
اسود = قاره، سیاه.
مذکور = ذکر اولنمش اولان.
ملآن = طولو.
شاکر = شکر ایدن، حمد وثنا ایله‌ین.
لذیذ = طاتلی.
ابیض = آق.
ممنوع = منع ویاساق اولونمش اولان.
حیران = شاشمش اولان.
لبیب = عقللی.
لابس = کین.
سیّئ = کوتو.
اعرج = طوپال.
واهب = باغشلایان.
صُلب = قاتی.
حامض = اکشی.
جارّ = جکن.
موزون = طارتلمش اولان.

صلابت = قاتیلق. | ذلّت = خوار و حقیر اولمق.
سیّد = عظیم القــدر اولان. | ابله = عقلسز، احمق (بوداله).

اصول تحلیل

س ــ «معلوم» نه کلمه‌در؟

ج ــ «معلوم»؛ مفعول وزننده؛ مصدر ثلاثیٔ مجرددن؛ «اسم مفعول» در. زائد حرفلری؛ اولنده بولونان «میم» ایله عین الفعلی مابعدنده‌کی «واو» در؛ مصدری‌ده «علم» در.

س ــ «مَقُول»، «مَسؤُل»، «مَبِیع» وَ «مَروِیّ» نه کلمه‌درلر؟

ج ــ «مَقُول»، «مَسؤُل»، «مَبِیع» وَ «مَروِیّ»؛ مصدر ثلاثیٔ مجردلردن اسم مفعولدرلر. مصــدرلری؛ «قول»، «سؤال»، «بیع» وَ «روایت» درلر.

س ــ «مقول» ده نه حال واقع اولمش‌در؟

ج ــ «مقول»؛ فی الاصــل مَقْوُول در؛ بو کلمــه؛ اجوف واوی اولدیغنــدن اسم مفعول واوی حــذف اولونمش وَ «واو اصلیه» نك ضمه‌سی ماقبلنه ویرلمش‌در.

س ــ «مسؤل» ده نه حال واقع اولمش‌در؟

ج ــ «مسؤل»؛ فی الاصل «مَسْؤُول» در؛ «واو ساکنه»سی همزهٔ مضمومه‌دن (ؤ)؛ صوکره بولوندیغیچون حذف اولونمشدر.

س ــ «مبیع» ده نه حال واقع اولمش‌در؛

ج ــ «مبیع»؛ فی الاصــل «مَبْیُوع» در؛ مفعول واوی حذف اولونمش وَ «یای اصلیه» نك ضمه‌سی کسره‌یه تبدیل اولونه‌رق ماقبلنده بولونان «با» یه ویرلمش در.

س ــ «مروی» ده نه حال واقع اولمش‌در؟

ج ـ «مرویّ»، فی‌الاصل «مَرۡوُوی» در؛ «واو» ایله «یاء» بر یرده بولوندیغی وَ اولکیسی (مفعول واوی) ساکن اولدیغی ایچون «واو»، «یا» یه قلب ایله ادغام اولونمش وَ «واو اصلیه» نك ضمه‌سی کسره‌یه تبدل ایتمشدر.

س ـ «کبیر» نه کلمه‌در؟

ج ـ «کبیر»، فَعِیل وزننده صفت مشبهه‌در، زائد حرفی، عین الفعلی مابعدنده بولونان «ی» مصدری، «کبر» در .

س ـ «حیران» نه کلمه‌در؟

ج ـ «حیران»، فَعلان وزننده صفت مشبهه‌در، زائد حرفلری، آخرنده بولونان «ا ن»، مصدری‌ده «حیرت» در.

س ـ «اعرج» نه کلمه‌در؟

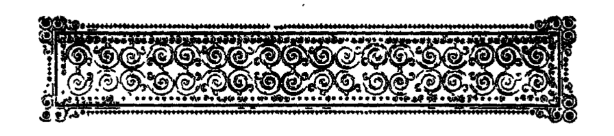
ج ـ «اعرج»، اَفعَل وزننده صفت مشبهه‌در؛ زائد حرفی، اولنده بولونان همزه (ا) ، مصدری‌ده «عرج» در.

س ـ «سیّد» نه کلمه در؟ وَنه حال واقع اولمشدر؟

ج ـ «سیّد»، فَیعِل وزننده صفت مشبهه‌در؛ زائد حرفی، فاء الفعلی مابعدنده بولونان «یاء» (ی)، در؛ مصدری، «سیادت»در. ـ «سید»، فی‌الاصل «سیود» اولوب، «واو» ایله «یاء» بریرده بولندیغی وَاولکیسی (یعنی: یاء) ساکن اولدیغیچون واو یایه قلب و ادغام اولنمش‌در.

س ـ «بریّ» نه‌کلمه‌در وَنه حال واقع اولمش‌در؟

ج ـ «بریّ»، فَعِیل وزننده صفت مشبهه‌در؛ زائد حرفی، عین الفعلی مابعدنده بولونان «یاء» (ی) در؛ مصدری، «برائت» در. ـ «بری» فی‌الاصل «بریء» اولوب همزه، یای ساکنه‌دن صوکره بولوندیغیچون «یا» یه قلت وَادغام اولونمشدر.

افعل تفضيل

یاخود

اسم تفضيل

س ـ اسم تفضيل نه‌در ؟

ج ـ اسم تفضيل، یاخود افعل تفضيل، معنای وصفیده برینك دیکره نسبتله فضل و رجحانی (زیاده‌لکنی) افاده ایدن وَ اسم فاعل، یاخود صفت مشبهه معناسنده اولان کلمه‌در، که اسان ترکیده برینه کوره: «زیاده»، «دها»، «اك» وَ «پك» لفظلرندن بریله تعریف اولونور؛ مثلا.

اَعلَم = (غیره نسبتله) زیاده عالم اولان.

افضل = (« «) دها فاضل اولان.

اصغر = (« «) اك کوچوك اولان.

اجهل = (« «) پك جاهل اولان.

س ـ اسم تفضيل نه وزن اوزره یاپیلیر؟

ج ـ اسم تفضيل، اَفعَل (ا ٭ ٭َ ٭) وزنی اوزره، مادۀ اصلیه‌نك اولنه بر همزۀ مفتوحه (ا) زیاده ایتمك وَ عین الفعلنه فتحه ویرمکله یاپیلیر؛ مثلا:

کبر = بیوکلك، اَکبر = زیاده بیوك اولان.

فضل = مزیت، نعمت، زیاده، افضل = زیاده فضائلی اولان.

جهل وَجهالت = بيلمز اولمق، اجهل = زياده جاهل و بيلمز اولان.
بيلمه‌مزلك ،
عظمت = بيوكلك، اعظم = زياده بيوك اولان.
لزوم = لازم اولمق، الزم = زياده لازم اولان.
وسط = (اورته‌ده وَ اورته حالده اولمق)، اوسط = زياده اورته‌ده واقع اولان.
وضوح = آشكاره اولمق، اوضح = زياده واضح وَ آشكاره اولان.
هون = قولاى و آسان اولمق، اهون = زياده قولاى وَ آسان اولان،
سهولت، خوار وذليل اولمق، بهاسى زياده دون (آشاغى) اولان.
لياقت = لايق اولمق، اليق = زياده لايق اولان .
زياده = آرتمق ، ازيد = اك زياده، دها زياده اولان.
نور = آيدينلق، ضياء ، انور = زياده آيدين اولان ، زياده روشن وَضيادار اولان.

آتى الذكر كلماتك زائد حرفلرينى ـ اكر وار ايسه ـ طرح ايدوب تحريراً وَشفاهاً اَفعَل (اَ • • َ •) وزنى اوزره اسم تفضيل ياپكز!

تمرين ـ ٢٨

كثرت = چوقلق .
شرف = عزت .
كرم = جوانمردلك ، سخاوت عزت، نفاست، شرف.
فخامت = اولولق ، عظمت ، بيوكلك، عظيم القدر اولمق.
نفاست = نفيس وَمرغوب اولمق.
فقر = يوخسوللق.
سعادت = بختيارلق .
حقارت = خوار وذليل اولمق.
سهولت = قولايلق.
غلبه = چوقلق.

قِدَم = زمان جهتیله اسکی و چوقدن اولمق .
قرب = یاقینلق.
قدس = پاك اولمق، طهارت.
سبقت = کچمك.
کمال = کامل اولمق .

سفالت — سفیللك ، آشاغیلق ، آلچاقلق .
رجحان — فضیلت، خصائل، وَ منافع جهتیله صاوُردن زیاده مرغوب وَاوستون اولمق.
ندرت = (قلت) آزلق، نادرلك.

تمرین - ٢٩

سلامت = قورتولمق ، بلا وَ مصیبتدن بری اولمق .
رحمت = مرحمت.
حسن = کوزللك.
صغر — کوچوکلك .
رذالت — رذیللك .
حُکم = دعاوی‌یی فصل وقضا ایتمك .
عِلم = بیلمك.
صعوبت = کوجلك .
عدل وَعدالت = هرکسك حقنی تسلیم ایتمك .
جمال = کوزللك .
بُعد = اوزاقلق.
عِرفان = بیلمك .

نفع = فائده لندرمك ، ضررك ضدی .
سرعت = چاپکلك.
صدق = طوغرولق.
ظهور = ظاهر وَ آشکاره اولمق.
فصاحت = فصیح اولمق .
بُخل = ناکسلك، جود (جومرد لك) مقابلی
حذر = صاقنمق .
حزم = ایشنده عقللی حرکت ایتمك .
فخر = اوکونمك، شرف .
خلوص = خالص وَصافی اولمق.
ثقلت = آغیرلق .
جبانت = قورقاق اولمق .

تمرینه ــ ٣٠

شجاعت = یکیتلك .
خشونت = سرت وَقاتی اولمق.
قبح = چیرکینلك.
کِذب = یالان سویله‌مك.
طهارت = تمیزلك، پاکلق.
مجد = شان، شرف، کرم، جلالت، اولولق.
بُرودت = صوغوقلق.
متانت = متین، قَوِی وَ محکم اولمق.
عقل = برقوت معنویهٔ مودوعهٔ الٓهیه‌در،که انسان آنك وساطتیله قبیح وحسن، خیر و شر بیننی فرق وتمییز ایدر، فهم وادراك.

عُذوبت = طاتلیلق .
عُسرت = کوجلك.
عجز = عدم اقتدار، قوتسزلك.
شناعت = حد و قیاسدن خارج بد وَقبیح اولمق.
ضعف = قوتسزلك، زبونلق.
سماحت= جوانمردلك، سخاوت.
مثالت = فاضل اولمق .
کساد = رواجك ضدی.
بلاغت = بلیغ اولمق.
بلوغ = یتشمك، یتشوب کامل اولمق .
قوام = طوغرولق .
جودت = ایی وجوانمرد (جوـمرد) اولمق.

تمرینه ــ ٣١

طول = اوزوناق.
کیاست = ذکا، فطانت، (حماقت وَبلاهت مقابلی.)
لین = یوموشاقاق.
طیب = ایی وَخوش اولمق .

صوب = طوغرولق .
حیله = مکر، دوباره .
حیرت = شاشمق .
عیب = عیبلو اولمق، (عیبلامق، عیبلو قیلمق) .

ضیق = طارلق.
یبوست = قورولق.
یُسر = قولایلق.
طیش = سبکمشرب اولمق، خفیف طبیعتلی اولمق.
وجوب = واجب اولمق.
وفر (وفرت) = چوقلق.
وفق = اویغون اولمق.
سِعَه (وسعت) = کنشلك.

وجازت = مختصر اولمق، قیصه‌لق.
وثوق = امنیتله اعتماد ایتمك.
وهن = کار وعملده کوشک اولمق، ضعیف اولمق.
وَرَع وَوراعت = عفت، یعنی: حرامدن وَیاراماز ایشلردن کیری طوروب فراغت ایله‌مك، صاقنمق.

س ــ مضاعفلرك اسم تفضیللرنده نه حال واقع اولور؟

ج ــ مضاعفلرك اسم تفضیللرنده، برجنسدن اولان ایکی حرفك اولکیسی متحرك وَماقبلنده بولونان حرف دخی ساکن اولدیغیچون حرکه‌سی ماقبلنده‌کی ساکن حرفه ویریله‌رك ادغام ایدیلیر. مثلا:

في الاصل

شدّت = سرتلك، پکلك، (اَشْدَدْ) اَشَدّ = زیاده شدتلی اولان.
لذّت = طاتلیلق، (اَلْذَذْ) الذّ = زیاده لذتلی اولان.
جلال وَ جلالت = عظمت، بیوکلك، (اجلل) اجلّ = زیاده جلیل اولان.
خِسّت وَخساست = آلچاق، خسیس اولمق، (اخسس) اخسّ = زیاده خسیس اولان.
تمام = بیتمك، تکمیل اولمق، (اتمم) اتمّ = زیاده تمام وَقصورسز اولان.

ذُلّ وَ ذِلّت = آلچاق، خوار وَحقیر اولمق ،	في الاصل (اذلل) اذلّ = زیاده خوار وذلیل اولان.
حبّ = سومك ، سوـ یملی اولمق ،	(احبب) احبّ = زیاده سویملی اولان .
ضلال وَضلالت = طوـ غرو یولدن چیقوب آکری یوله صاپمق ، کمراهاق ،	(اضلل) اضلّ = زیادهسیله طوغرو یولدن صاپان .
خصوص = مخصوصاق، آیریلق، عموم مقابلی،	(اخصص) اخصّ = زیاده خاص اولان.
عزّت = شریف وَعاـ لیقدر اولمق ،	(اعزز) اعزّ = زیاده عزیز وَبیوك اولان.
صحّت = طوغرولق ، صحیحلك ،	(اصحح) اصحّ = زیاده صحیح وَطوغرو اولان.
حقّ = روا وَ سزا اولمق ،	(احقق) احقّ = زیاده مستحق وَسزا اولان.

قلّت = آزلق ، (اقلل) اقلّ = زیاده آز اولان.

عموم = خصوص مقابلی، (اعمم) اعمّ = زیاده عمومی اولان.

خفّت = خفیفلك ، (اخفف) اخفّ = زیاده خفیف اولان .

مرارت = آجیاق ، (امرر) امرّ = زیاده آجی اولان .

ضرر = زیان، خسارت، (اضرر) اضرّ = زیاده مضر اولان .

مهموزلرك اسم تفضیللری

یأس = قطع امید ایتمك، یَأَس = زیاده امیدسز اولان .

لؤم = آلچاقوَ فرومایه اولمق، الأم = زیاده آلچاق وَ فرومایه اولان، زیاده لئیموَدنی اولان.

شـأمت = اوغورسزلق ، محوست ، اشأم = زیاده اوغورسز، بداختر، منحوس اولان .

سوء = کوتولك، بدلك ، اسوأ = زیاده کوتو، بد اولان.

ضَوء = آیدینلق، ضیاء ، اضوأ = زیاده آیدین اولان .

مرائت = هضم ایتمك، خوش‌کوار اولمق، امرأ = زیاده هضملی ، خوش‌کوار اولان .

هنء = طعام وَشراب خوشکوار اولمق ، اهنأ = زیاده هضملی وَخوشکوار اولان طعام وَشراب.

انس = آلیشقلق، (فی‌الاصل اانس) آنَسْ = زیاده انسیتلی وَآلیشق اولان.

ملاحظه

دنائت (آلچاقلق) کلمه‌سنك اسم تفضیلی، فی الاصل «ادنأ» (زیاده آلچاق اولان) کلیر ایسه‌ده، همزه‌سی حذف اولونه‌رق «ادنا»، یاخود «ادنیٰ» قوللانیلیر.

س ـ معتل اللاملرك اسم تفضیللرنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ معتل اللاملرك (لام الفعلی واو، یاخود یاء اولان کلمه) اسم تفضیللرنده «واو» وَ«یاء» ـ آخر کلمه‌ده بولوندیغی و ماقبللری دخی مفتوح اولدیغیچون ـ «الف مقصوره» یه (ی) قلب اولونورلر. مثلا:

عُلوّ = یوکسك وَ بلند اولمق ، | (فی الاصل اعَلَو) اعَلی = زیاده یوکسك اولان

	في الاصل
دُنُوّ = ياقين اولمق ،	(ادنو) ادنى = پك ياقين اولان، اقرب.
قوت = زورلو، كوجلو اولمق ،	(اقوو) اقوى = زياده زورلو، كوجلو اولان.
نقاوت = پاك اولمق ، نظافت،	(انقو) اَنْقى = زياده پاك وَنظيف اولان.
قَصو = اوزاق اولمق،	(اقصو) اقصى = زياده اوزاق وَنهايتده اولان.
حلاوت = طاتليلق،	(احلو) احلى = زياده طاتلى اولان.
كساء (اصلى كسو) = لباس كيمك .	(اكسو) اكسى = غيردن زياده كسوه گيەر اولان .
غباوت = فهمسزلك ، آكلايشسزلق ،	(اغبو) اغبى = زياده غبى وَ آكلاماز اولان.
بقاء = قالمق، باقى اولمق،	(اَبقَى) اَبْقى = زياده قالان، باقى اولان.
خزى = رسوايلق ،	(اَخزَى) اَخزى = زياده رسواى اولان.
قضاء = حكم ايلەمك،	(اَقضَى) اَقضى = زياده حكم ايدن .
(حرى = روا ، لايق)	(احرى) اَحرٰى = زياده لايق وَسزا اولان، اليق .
عرى = جيبلاقلق،	(اعرى) اَعرٰى = زياده جيبلاق اولان.
ولى = پك ياقين اولمق .	(اولى) اَولىٰ = پك ياقين اولان، پك لايق وَسزا كه اقرب معناسندن مستعاردر.
تُقىٰ وَ تقوى (اصلى تقيا) = صاقنمق ، حذر ،	(اتقى) اَتقى = زياده صاقنان وَحذر ايدن.
وُفىّ = چوق وَتام اولمق،	(اوفى) اَوفى = زياده وافى ، تام وَ فراوان اولان .

س ـ اسم تفضیل، دائماً اسم فاعل معناسنه‌می کلیر؟

ج ـ اسم تفضیل، شاذ اوله‌رق بعض کره اسم مفعول معناسنه دخی کلیر. مثلا:

حمد = تعظیماً وَ تشکراً ثنا وَ ذکر جمیل ایتمك، بر نسنه‌یی پسندیده بولمق،	احمد = زیاده محمود اولان.
عذر = بر آدمك سرد وَایراد ایله‌دیکی عذر و بهانه‌یی قبول ایله‌مك، معذور طوتمق،	اعذر = زیاده معذور اولان.

شهر = برشیئی شهرتلندرمك، اشهر = غیردن زیاده مشهور اولان.

عرفان = بیلمك، طانیمق، اعرف = غیردن زیاده معروف اولان.

شغل = مشغول قیلمق، اشغل = زیاده مشغول اولان.

سرور = سوندرمك،	(فی الاصل اسرر) اسرّ = پك مسرور، اك سونجلی اولان.
شهوت = بر نسنه‌یی سووب آکا میل و رغبت ایتمك،	(فی‌الاصل اشهو) اشهی = زیاده ایسته‌نیله‌جك وَ آرزو اولونه جق اولان.

س ـ اسم تفضیل هانکی کلمه‌لردن کلیر ؟

ج ـ اسم تفضیل، یاخود اَفعَل تفضیل، معناسی کثرت و تفاوتی قابل اولان، یعنی: زیاده وَ نقصان متصور اولان ثلاثیٔ مجرد مصدرلردن کلیر. لکن کثرت و تفاوتی قابل اولمایانلردن کلمز؛ مثلا: عظمت = (بیوکلك) صغر = (کوجوکلك) شجاعت = (یکیتلك) کلمه‌لرینك معنالری قابل کثرت و تفاوت اولدقلرندن افعل تفضیللری اَفعَل وزنی اوزره اعظم (زیاده بویوك اولان)، اصغر (زیاده کوچوك

اولان)، اشجع (زیاده یکیت اولان) کلیر؛ لکن طلوع (کونش طوغمق) غروب (کونش باتمق) موت (اولمك، یاخود اولوم) کلمه‌لرینك معنالری، قابل کثرت وَ تفاوت اولمادقلرندن، یعنی: زیاده کونش طوغمق، باتمق، اولمك، قابل اوله‌مادیغندن اَفعَل تفضیللری کلمز.

س ــ «لون»، «عیب ظاهر» وَ «حلیه» معناسنده اولان مصدرلرك اسم تفضیللری نصل یاپیلیر؟

ج ــ صفت مشبهه ایله التباس واقع اولمامق ایچون افعل وزنی اوزره یاپلمیوب، معناسی مقصوده موافق اولان ثلاثیدن افعل وزنی اوزره براسم تفضیل اشتقاق ایدیلیر؛ مثلا: اشدّ، اکثر، ازید وسائره کبی. وَاول اسم تفضیل، (اشد، اکثر، ازید) لون، عیب ظاهر، وَحلیه معناسنده اولان مصدرلرك اوللرینه علاوه اولنه‌رق یاپیلیرلر. بوحالده مصادر مذکوره‌نك آخرلرینه تمیز اوزره تنوین الفتح زیاده قیلینیر. مثلا:

سَواد = سیاهلق، اشَدُّ سواداً = پك سیاه اولان.
حمرت = قیرمزیلق، اَشَدُّ حمرةً = پك قیرمزی اولان.
بَلَج = آچیق قاشلی اولمق، اَزیَدُ بلجاً = زیاده آچیق قاشلی اولان.
حَدَب = قانبور اولمق، اَکثَرُ حدباً = زیاده قانبور اولان.

ملاحظه

لکن بونلر وَبونلره مشابه اولان اسم تفضیللر، لسان عربی‌یه مخصوص اولوب لسان ترکیده قوللانلمازلر.

س ــ عیوب باطنه معناسنده اولان کلمه‌لرك اسم تفضیللری نه وزن اوزره کلیرلر؟

ج ـ عیوب باطنه معناسنده اولان کلمه‌لرك صفت مشبهه‌لری أَفعَل وَقلیلاً اوزان سائره اوزره کلدکلری ایچون ـ اسم تفضیللری دخی افعل وزنی اوزره کلیرلر. مثلا:

	صفت مشبهه	اسم تفضیل
حماقت = بونللك، احمقلق.	أَحمَق، حَمِق = بون،	أَحمَق = زیاده بون، حماقتی زیاده اولان.
بلادت = فهمسز، اذعانسز اولمق،	أَبلَد، بلید = فهمسز، اذعانسز.	أَبلَد = زیاده فهمسز اذعانسز اولان.
بلاهت = حماقت،	ابله = احمق،	أَبلَه = زیاده احمق اولان.

ملاحظه

خیر (ایییلك) وَشرّ (کوتولك) کلمه‌لرینك اسم تفضیللری قاعدةً «أَخیَر» و «اشرّ» کلیر ایسه‌ده همزه‌لری حذف اولونه‌رق «خیر» (زیاده ایی اولان)، «شرّ» (زیاده کوتو اولان) قوللانیلیرلر.

آتی الذکر کلماتك هانکی وزنلرده وَنه کلمه‌لر اولدقلرینی وَمصدر اولمایانلرك مصدرلرینی هم تحریراً هم ده شفاهاً کوستریکز!

تمرینه - ۳۲

اعرف = زیاده معروف اولان.
عرقان = ترلی.
واعظ = وعظ ویرن.
بیّن = بللی.
احمد = زیاده محمود اولان.

سائل = آقان.
خیّر = خیرلی.
نشوان = نشوه‌لی، (نشئه‌لی) سرخوش.
اشهر = زیاده شهرتلی.

فرحان = مسرور و شادان .
سائر = یوروین.
سائر = باقی، دیکر.
اوضح = زیاده واضح اولان.
جَوعان = آج .
حُرّ = آزاده .
صَعب = کوج، چتین .
اوسط = زیاده اورته‌ده واقع اولان.
سائل = صوروجی، دیلنجی .
مدهوش = حیرتدن ناشی عقلی کیتمش اولان.
اقلّ = زیاده آز اولان.
بَرّ = صالح، محسن، دیندار.
یابس = قورو.

اشدّ = زیاده شدتلی اولان.
جاری = آقان .
اعلی = زیاده یوکسك اولان.
صابر = صبر ایدن .
الذّ = زیاده لذتلی اولان .
عائق = کچکدیرن.
ازید = دها زیاده اولان .
مرغوب = رغبتلی اولان.
طویل = اوزون.
آتی = کلن .
بارد = صوغوق .
موعود = وعد اولنمش اولان .
احمر = قیرمزی .
مسطور = یازلمش اولان .
اعور = بکحشم اولان .

تمرین - ٣٣

فائق = شرف وفضیلتده غیره غالب اولان.
سَهل = قولای .
الزم = زیاده لازم اولان.
بایع = صاتان.
ردیٔ = کوتو.

بالغ = یتشمش اولان.
الیق = زیاده لایق اولان.
عَذب = طاتلی .
اهون = زیاده قولای، آسان اولان، بهاسی زیاده دون (آشاغی) اولان .

انور = زياده آيدين اولان .
حارّ = صيجاق.
جيّد = ايى.
نادم = پشيمان اولان.
ريّان = صويه قانمش.
اصغر = زياده كوچوك اولان.
معتوه = بونامش اولان.
حاذق = ماهر واستاد اولان.
افضل = زياده فاضل اولان.
حيّ = ديرى، زنده .
تالى = اوقويان، قارى.
معزول = عزل اولنمش اولان.
شبعان = طوق.
اكبر = زياده بيوك اولان.
مخلوق = بارادلمش اولان.

اعظم = زياده بيوك .
ماهر = مهارتلى اولان، ايشنده استاد اولان .
سكران = سرخوش .
احدب = قانبور.
معمور = شن اولمش اولان.
اجهل = زياده جاهل اولان.
كسلان = تنبل .
لايق = جسبان، سزا.
منقول = نقل اولونمش اولان.
دنئ = آلچاق.
اعلم = زياده عالم .
عطشان = صوسز .
مائل = ميل ايدن .
ذليل = خوار وحقير .

اصول تحليل

س ـ «اكرم» نه كلمه در؟

ج ـ «اكرم» افعل وزننده اسم تفضيلدر؛ زائد حرفى، اولنده بولونان همزه (ا) ، مصدرى «كرم» در.

س ـ «الذّ» نه كلمه‌در ونه حال واقع اولمشدر؟

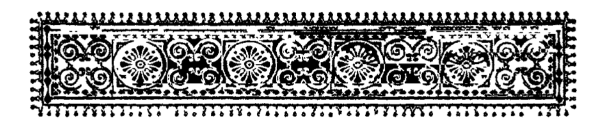
ج ـ «الذّ» فى‌الاصل اَلْذَذ اولوب افعل وزننده اسم تفضيل در؛

زائد حرفی اولنده بولونان همزه (ا)، مصدری «لذّت» در؛ حرفین متجانسیندن (بر جنسدن اولان ایکی حرف) یعنی ایکی «ذال» دن اولکیسی متحرك و ماقبلنده بولونان حرف دخی یعنی (ل) ساکن اولدیغیچون، حرکه‌سی ماقبلنه ویریله‌رك ادغام اولونمشدر.

س ــ «اعلی» نه کلمه‌در وَ نه حال واقع اولمشدر؟

ج ــ «اعلی» فی الاصل اَعلَو اولوب افعل وزننده اسم تفضیلدر؛ زائد حرفی اولنده بولونان همزه (ا) مصدری «علو» در؛ واو، آخر کلمه‌ده بولوندیغی و ماقبلنده‌کی حرف، یعنی: لام، دخی مفتوح اولدیغی ایچون «الف» ه قلب اولونمش در.

مبالغهٔ فاعل

س – «مبالغهٔ فاعل» نه در؟

ج – «مبالغهٔ فاعل»، مبالغه وَ كثرت معناسنى افاده ايدن اسم فاعل در، كه لسان عثمانيده «غايت»، «پك»، «چوق» وَ «دائما» لفظلريله تعريف اولونور. مثلا :

وَهّاب = چوق بخش ايدن.	حاميه = حمايه‌سى چوق اولان.
جَهول = پك جاهل اولان.	فِسّيق = دائما فسق و فجور اوزره اولان.
صِدّيق = غايت صادق اولان.	حلّاق = دائما خلق ايدن، يارادان.
مسكين = پك فقير اولان.	

س – «مبالغهٔ فاعل» نه وزن اوزره ياپيلير؟

ج – «مبالغهٔ فاعلك»، بر چوق وزنلرى وار ايسه‌ده، قياساً فَعّال (ـَ ـّ ـ) وزنى اوزره، يعنى: مادهٔ اصليه‌نك عين الفعلى مابعدينه بر «الف» زياده ايتمك، وَعين الفعلى بالتشديد فاء الفعلنه فتحه ويرمكله ياپيلير. مثلا :

خلق = يارامق،	حَلّاق = دائما خاق ايدن، يارادان.
ميل = بر يانه اكلمك،	ميّال = پك ميل ومحبت ايدن.
مدح = اوكمك، ستايش ايتمك،	مدّاح = غايت ستايش ايدن.
وهب = باغشلامق، بخش ايتمك،	وهّاب = چوق بخش ايدن.

مَنّ = احسان وانعام ایتمك، منّان = غایت احسان وانعام ایدن.
برق = پارلامق، لمعان، برّاق = چوق پارلایان، غایت پارلاق اولان.

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی - اکر وار ایسه - طرح ایدوب تحریراً و شفاهاً فَعّال (٥ ٥ ١٥) وزنی اوزره مبالغهٔ فاعل یاپیکز!

تمرین - ٣٤

علم = بیلمك.
غفران = عبادك جرم وکناهنی ستر ایتمك، یارلغامق.
صبر = کوج وقتلرده طایانوب کندی نفسنی ضبط ایتمك.
رَزق = رزق ویرمك.
لجاج ولَجاجت = خصومتده عناد ایلهمك.
جرّ = چکمك.
کذب = یالان سویلهمك.
قهر = غلبه ایتمك.
توبه = (کناهدن رجوع ایدوب من بعد ایشلهمهمه‌سنه نیت ایتمك.) حق تعالی، قوالنك توبه‌سنی قبول ایتمك.
موج = طالغه‌لانمق.
سیلان = صو آقمق.
دوران = دونمك.
فیض = بخشش، عطاء، احسان، وهب.
دین = جزاء، عوض، مکافات، مجازات، حکم وَقضا.
امر = بیورمق.
اکل = یمك.
سمع = ایشتمك.
ذمّ = فصل وغیبت ایتمك.
فتح = آچمق، حکم وَقضا.
نصر وَنصرت = یاردیم ایتمك.
فعل = ایشلهمك.
آوب وایاب = کیری دونمك.

ضحك = كولمك.
قَول = سوز سويله‌مك.
سير = كزمك، يورومك.
جبر = زورا كى ايشلتمك، اكراه ايتمك.
جودت = ايى اولمق، ايى ايش ايشله‌مك.
ستر = اورتمك.
غمز = بر آدمى سعايت (غماز۔ لق) ايتمك.

شفوف = پك اينجه وَنازك اولمغله ماوراسنده (آردنده) اولان شيئى كوسترر اولمق.
ثجّ = صو آقمق.
وهج = آتش يانوب علولنمك، آيدين و روشن اولمق.
نمّ = قوغوجيلق.
خدع = دوباره وَحيله‌ايله آلداتمق.
مكر = حيله ايله آلداتمق، خدع.

س ـ «مبالغهٔ فاعلك»، فعّال وزنندن باشقه كثير الاستعمال اولان وزنى هانكيسى‌در؟

ج ـ «مبالغهٔ فاعلك» فعّال وزنندن باشقه كثيرالاستعمال اولان وزنى، فَعُول (َ••ُو•) در، كه مادهٔ اصليه‌نك عين الفعلى مابعدينه ماقبلى مضموم بر «واو» علاوه ايتمك وَفاء الفعلنه فتحه ويرمكله ياپيلير. مثلا:

جسارت = بر شيدن قورقمايوب صالدرمق، — جَسُور = غايت جسارتلى اولان.
غيرت = صدق و اشتياق ايله چاَلشمق، اقدام ايتمك، — غيور = پك غيرتلى اولان.
حسد = بر كيمسه‌نك مالك اولديغى نعمتك زوالنى ايسته‌مك، — حسود = چوق حسد ايدن.

جهل وَجهالت = بیلمه‌مك، بیلمزلك، جهول = غایت جاهل اولان.
صبر = كوج وقتلرده طایانوب كندی نفسنی ضبط ایتمك، صبور = چوق صبر وتحمل ایدن.
الف = انس والفت ایله‌مك، الوف = كثیر الالفه اولان.
رأفت = اسیركه‌مك، مرحمت ایتمك، آجیمق، رؤوف وَرَؤُف = پك اسیركه‌یجی، مرحمت ایدیجی اولان.
آتی‌الذكر كلماتك زائد حرفلرینی ـ اكر وار ایسه ـ طرح ایدوب هم تحریراً وَهم‌ده شفاهاً فَعُول (•َ•ُو•) وزنی اوزره مبالغهٔ فاعل یاپیكز!

تمرین ـ ٣٥

شكر = حمدوثنا ایتمك.
غفران = عبادك كناهنی ستر وعفو ایله‌مك، یارلغامق.
عرفان = بیلمك.
ذكر = آكمق.
اكل = ییمك.
سؤال = صورمق.
كتم = بر سوزی، وبر خبری كیزله‌مك، صاقلامق.
كسل = اوشنمك، برایشه آغیرلقله دیرتمك وَطورانمق، تنبللك.
ودّ وَوداد = سومك، محبت.

صدق = كرچك وَطوغرو سویله‌مك.
كذب = یالان سویله‌مك.
ولادت = (طوغمق)، طوغورمق.
جهل = بیلمه‌مك.
قناعت = قسمتنه راضی اولمق.
عنود = برآدم، حقی بیله‌رك رد ومخالفت ایتمك، عناد.
فخر = اوكونمك، مباهات.
فجور = فسق وكناه ایله اشتغال ایتمك.
عذل = قینامق، لوم ایتمك.

عفو = قباحتلینك قباحتنی بخش ایتمك، صفح.

جزع = برماده حدوثندن صبر-سزلق ایدوب همان اظهار حزن و تأثر ایله تلاش وَ اضطراب ایتمك.

س ـ مبالغهٔ فاعلك «فعال» وَ «فعول» دن باشقه وزنلری وارمی؟

ج ـ مبالغهٔ فاعلك «فعّال» وَ «فعول» دن باشـقه قلیل الاستعمال اولان بروجه آتی وزنلری دخی وار در. مثلا :

مِفْعال مِ ◆ ◆ ا ◆ مِفْعاله مِ ◆ ◆ ا ◆ ه

معوان = کثیر العون اولان .

محجاج = دلائل وبراهین سردیله علم جدلده ماهر اولان .

مفراح = دائما شن و شـادمان اولان.

محزان = دائما غمکین اولان.

مکثار = چوق سـوزلی، کثیر الکلام .

مهذار ومهذاره = هرزه وَهذیان سویلهین، یاوه‌کو.

معطاء = ویرکیسی جوق، کثیر العطاء .

مزواج = چوق قوجه‌یه واران

مجذام = مودتی پك چابك قطع ایدن.

منعام = کثیر الانعام.

مدرار = چوق یاغمور کتیرن (بلوط) .

مخدامه = دائمـا وَ پك جـوق خدمت ایدن.

مشیاع | مذیاع | = اصلا سرّ صاقلامیوب ناسـه فاش و شایع ایدر اولان.

مسقام = کثیرالمرض اولان .

مقدام = پك اقدام صاحبی اولان.

مکسال = غایت اوسنکن و تنبل اولان .

معطار = دائما عطر سوربن.

مغلاط = کثیرالغلط (یاکاش).

منحار = حوق دوه ذبح ایدن.

مطراب = کثیر الطرب (سرور) اولان آدم.

مطواع = غایت اطاعت ایدیجی، پك مطیع. [*]

فُعَلَه ◆ ُ ◆ َ ◆ َ ه

خُدَعَه = کثیر الخدعه، دائما ناسی آلدادیجی، مکار.
نومه = کثیر النوم اولان، پك چوق اویویان.
ضُحَکَه = خلقه غایت کولنج اولان.
ضجعه = کثیر الاضطجاع، تنبل وَ اوشنکن، یرندن قالقمایوب دائما یان کلوب یاتار اولان.
همزه = دائما فصل وغیبت ایدن.

قعده = کثیر القعود، اکثر اوقاتی اوتوروب یاتمقله کذران ایدن، تنبل، کاهل.
جثمه = کثیر الجثوم، اویقوجی، تنبل، سیر و سفره لیاقت وَاقتداری اولمایان.
لمزه = ناسی دائما یوزینه قارشی تعییب ایدن، غمّاز. [*]

فِعّیل ◆ ِ ◆ ّ ی ◆

صِدّیق = کثیر الصدق اولان، غایت صادق اولان.
فسیق = غایت فاسق اولان، دائما فسق وفجور اوزره اولان.
سکیت = کثیر السکوت.
سکیر = دائما سرخوش اولان.

سریب = چوق ایچکی ایچن.
خمیر = چوق خمر (شراب) ایچن.
ضلیل = کثیر الضلال (طوغرو یولدن صاپان).
فکیر = کثیر الفکر اولان.

[*] مفعال وَفعله وزنلری لسان عربیده مطرددرلر؛ لکن لسان عثمانیده وزنی مذکوربده اولان مبالغهٔ فاعلر، قلیل الاستعمالدرلر.

فَعّاله ◆ َ ◆ ّا ◆ َه

عَلّامَه = چوق بیلن .
فهامه = چوق آکلایان .
نسّابه = علم انسابه (بر آدمك پدریله اجدادی کروهی) بغایت آشنا و دانا اولان.

فَعِیل ◆ َ ◆ ِی ◆

علیم = چوق بیلن .
نصیر = چوق یاردیم ایدن.
عجیب = تعجب اولونه‌جق اولان.
رحیم = مبالغه ایله رحمت ایدن (حق جل وتعالی حضرتلری).

فاعِلَه ◆ ا ◆ ِ ◆ ه

حامیه = حمایه‌سی چوق اولان.
راویه = کثیر الروایه .
کاذبه = کثیر الکذب اولان، غایت یالانجی اولان .

مِفْعَل مِ ◆ ْ ◆ َ ◆

مِفَرّ = چوق قاچان (آت) .
مجزم = کثیر القطع اولان نی، (چوق کسن) .
مِسفَر = کثیر السفر والسیاحه اولان، چوق یولجیلق ایدن .

فِعْلِیل ◆ ِ ◆ ْ ◆ ِی ◆

نحریر = غایت عالم اولان.
سرطیط=لقمه‌یی ایری ایری یودان.

فَعِل ◆ َ ◆ ِ ◆

نهم = اصلا طویمق بیلمه‌ین، آج کوزلو.

حَذِر = غایت حذر ایدر اولان چوق صاقنان، قاچنان.

شَرِه = بر شیئه پك دوشكون و حریص اولان.

فُعَل ◆ ُ ◆ َ ◆

غُدَر = چوق غدَر ایدن، غدار.

فُسَق = دائما فسق وفجور اورره اولان.

عُفَل = پك غافل اولان.

خُبَث = غایت خبیث اولان، (آلچاق).

لُكَع = پك لئیم وفرومایه (آلچاق) اولان.

مِفعیل مِ ◆ ْ ◆ ی ◆

مِسكین = پك فقیر اولان.

مكثیر = چوق سویله‌یجی.

مسكیر = چوق سرخوش اولان.

معطیر = دائما عطر (خوش قوقولو شی) سورونن.

تِفعال تِ ◆ ْ ◆ ا ◆

تِكلام = سوزی چوق اولان.

تلقام = لقمه‌سی غایت بیوك اولان.

فاعُول ◆ ا ◆ و ◆

فاروق = غایت فرق و فصل ایدن.

هاضوم = چوق هضم ایتدیرن، طعامی غایت سكیرتن (دوا).

فُعُّول، فَعُّول ◆ ُ ◆ ّ و ◆

قُدُّوس، یاخود قَدُّوس = | شائبهٔ نقائصدن غایت پاك وَ منزه اولان

سُبُّوح، یاخود سَبُّوح = | حق جل وتعالی حضرتلری.

فُعّالٌ ◆ ُ ◆ ّا ◆

طُوّال = غایت اوزون اولان.	کُبّار = پك بیوك اولان.

فُعالٌ ◆ ُ ◆ ا ◆

عُجاب = پك عجیب (تعجب اولنەجق اولان).
فرات = بغایت طاتلی وَخوشکوار اولان (صو).

فُعَّلٌ ◆ ُ ◆ َّ ◆

قُلَّب = کثیر التقلب اولان، چوق دونن.
حوّل = غایت حیلەکار اولان.

فَیعُولٌ َ ◆ یْ ◆ وْ ◆

قیّوم (فی الاصل قیووم) = دائما طوران وَباقی اولان.

فَعْلانٌ ◆ ◆ ◆ ان

رَحمان یاخود رَحمٰن = مبالغـه ایله رحمت ایدن حق جل وتعـالی حضرتلری.

آتی الذکر کلماتك هانکی وزنلرده وَنه کلمەلر اولدقلرینی، وَ مصدر اولمایانلرك مصدرلرینی تحریراً وَشفاهاً کوستریکز!

تمرین ـ ٣٦

اتمّ = زیاده تمام وَقصورسز اولان.	فَطِن = فطانتلی، فطین.
حائل = ایکی سنه آراسنه کیرن، حاجز اولان.	منّان = غایت احسان وَانعام ایدن.
	عجلان = طبیعتی عاجل اولان آدم.

تامّ = تمام اولان.
فَرِح = مسرور وَشادان اولان.
میّال = پك میل ومحبت ایدن.
مُرّ = آجی.
حُلو = طاتلی.
اخصّ = زیاده خاص اولان.
مدّاح = غایت مدح و ستایش ایدن.
ذائق = طادان.
فیّاض = چوق احسان ایدن.
قیّم = طوغرو، مستقیم، قویم.
اجلّ = زیاده جلیل اولان.
قاضی = فصل وحکم ایدن.
وقور = صاحب وقار وَتمکین.
احمق = عقلسز اولان.
علّام = چوق بیلن.

تمرین - ۳۷

اعزّ = زیاده عزیز اولان.
بَطَل = بهادر، یکیت.
خلّاق = دائما خلق ایدن، یارادان.
ابله = فهمسز، فطانتسز.
جُبان = قورقاق.
وهّاب = چوق باغشلایان.
سیّال = چوق آقان.
احبّ = زیاده سویملی اولان.
حَسَن = کوزل.
ضالّ = آزغون وَکمراه اولان.
سمّاع = غایتله ایشیدن.
لیّن = یوموشاق.
اخفّ = زیاده خفف اولان.
حاوی = برنسنه‌یی جامع وَشامل اولان.
برّاق = چوق پارلاق اولان.
ضیّق = طار اولان.
اَمَرّ = زیاده آجی اولان.
دالّ = قولاغوزلق ایدن.
سیّئ = کوتو.
غفّار = زیاده مغفرت ایدن.
سامی = یوکسك اولان.
اعمّ = زیاده عمومی اولان.
رزّاق = چوق رزق ویرن.
خیر = زیاده خیرلی اولان.
سرّ = زیاده کوتو اولان.

رُخو = کوشك.
غالی = بهالی.
شُجاع = شجاعتلی اولان.
صبّار = غایتله صبر ایدن.
احقّ = زیاده مستحق وَ شایان اولان.
هیّن = قولای.
عَسِر = کوج.
نَخِر = چورومش (کمیك).
نائل = مطلوبه ایریشن.
جسور = غایت جسارتلی.
عاقر = قسیر.

شابّ = کنج اولان.
عجول = طبیعتی عاجل اولان آدم.
امّار = مبالغه ایله امر ایدیجی.
غنیّ = زنکین.
ایأس = زیاده مأیوس اولان.
آلوف = چوق الفت ایدن.
بطائث = یاواشلق.
صبور = چوق صبر و تحمل ایدن.
مردود = کیری چویرلمش اولان.
موّاج = چوق طالغهلانان.
توّاب = مبالغه ایله کناهکارك توبهسنی قبول ایدن.

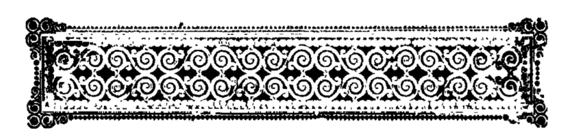
اصول تحلیل

س ـ «خلّاق» نه کلمهدر؟

ج «خلّاق»، فعّال وزننده مبالغهٔ فاعلدر؛ زائد حرفی، عین الفعلنك تکرریله مابعدنده بولونان «الف»، مصدری «خلق» در.

س ـ «صبور» نه کلمهدر؟

ج ـ «صَبُور» فَعُول وزننده مبالغهٔ فاعلدر؛ زائد حرفی عین الفعلی مابعدنده بولونان «واو»، مصدری، «صبر» در.

مصدر میمی

س - «مصدر میمی» نه در؟

ج - اولنده «میم» زائده‌سی بولونان مصدردر.

س - «مصدر میمی» معنی جهتیله ثلاثی مصدرلرندن نه فرقی وار در؟

ج - «مصدر میمی»نڭ معنی جهتیله ثلاثی مصدرلرندن فرقی یوقدر؛ یعنی: مصدر غیر میمی نه معناده ایسه کندیسندن اشتقاق ایدن مصدر میمی دخی عین معناده‌در - وَبعضاً اسم معناسنی متضمن اولور. مثلا:

مصدر غیر میمی	مصدر میمی
طلب = ایسته‌مك،	مطلب = كذا.
قصد = مرام، نیت،	مقصد = «
رحمت = اسیركه‌مك، رقت وَشفقت ایله‌مك.	مرحمت = «
غفران = یارلغامق،	مغفرت = كذا
حب = سومك،	محبّت = «

س - «مصدر میمی» نه وزن اوزره كلیر؟

ج - «مصدر میمی»نڭ مثال اولمایان مصدر ثلاثیٔ مجردلردن علی القیاس مَفعَل (مَ ° َ °) وزنی اوزره كلیر؛ یعنی: مادهٔ اصلیه‌نڭ

اولنه بر «میم مفتوحه» علاوه ایتمك، وعین الفعلنه فتحه ویرمكله یاپیلیر. مثلا:

طلب = ایسته‌مك، مَطلَب = طلب، مرام، مقصد.
قصد = مرام، نیت ایتمك ، مقصد = قصد .
عنایت = قصد ایله‌مك ، مَعنی = كلمه وكلامك مفهوم ، مدلول وفحواسی .
طیّ (اصلی طوی) = قیورمق ، مَطوی = قیورم .
غَزو = برشیئی اراده وَطلب ایله‌مك، مَغزی = مقصد وَمرام .
حیات = دیریلك، زندكانی، محیا = حیات.

آتی الذكر كلماتك زائد حرفلرینی ـ اكر وار ایسه ـ طرح ایدوب مَفعَل (مَ ••َ•) وزنی اوزره مصدر میمی یاپیكز!

تمرین ـ ۳۸

شرب = ایچمك.	حضور = حاضر اولمق .
بدء = باشلامق .	كسب = قازانمق .
طلوع = كونش طوغمق .	دخول = كیرمك .
اكل = ییمك .	بحث = بیان، تفتیش وتحقیق طریقی اوزره سوز سویله‌مك.
ذهاب = كیتمك .	قدوم = كلمك .
فخر = اوكونمك.	

س ـ «مصدر میمی» باشقه نه وزن اوزره كلیر؟

ج ـ «مصدر میمی» مثال اولمایان مصدر ثلاثیٔ مجردلردن اكثریا مَفعَلَت (مَ••َ•َت) وزنی اوزره كلیر؛ یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مفتوحه»، اخیرینه بر «تاء» علاوه ایتمك، وَعین الفعلنه فتحه ویرمكله یاپیلیر، مثلا :

رحمت = اسیرکه‌مك، مرحمت = کذا.
عدالت = حقی اجرا ایتمك، معدلت = «
صلاح = بر شی ایی اولمق، مصلحت = برایشك خیر وصلاحنه سبب اولان شی.

س ـ مضاعفلرك مصدر میمیلرنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ مضاعفلرك، مصدر میمیلرنده برجنسدن اولان ایکی حرفلردن اولکیسی مفتوح وَماقبلی دخی ساکن اولدیغیچون حرکه‌سی ماقبلنده‌کی ساکن حرفه ویریلوب ادغام ایدیلیر.

سرور = سوینمك، (فی الاصل مَسرَرَت) مَسَرت = سونچ.
مرور = کچمك، (« مَرَر) مَمَرّ = کچمك.
فرار = قاچمق، (« مَفرَر) مَفَرّ = قاچمق.

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ طرح ایدوب مَفعَلَت (مَ • • َ • َ ت) وزنی اوزره مصدر میمی یاپکز!

تمرینه ـ ٣٩

فخر = اوکونمك.
یمن = برکت، فرخنده اولمق.
حمد = شکر وسپاس.
سؤال = صورمق، دیله‌مك.
عدالت = حقی اجرا ایتمك.
شأمت = اوغورسزلق.
شغل = مشغولیت.
حبّ = سومك.

سَغب = آجلق.
خَمَص = آجلق، جوع.
قدرت = اقتدار.
لأمت = الچاقلق، دنائت.
سخر = برآدمی استهزا ایله‌مك.
اثم = کناهکارلق.
سکون = فقر، ذل، ضعف.
شقّ = پك کوچ وَدشوار اولمق.

ضرر = زیان ایله‌مك ، نفع و فائده مقابلی .
ذُلّ وذِلّت = خوار وحقیر اولمق.
رمّ = خلل پولمش اولان بر شیئی اصلاح ایله‌مك.
همّت = برخصوصك فعله چیقارلما سنه سعی ایتمك.
ودّ و وداد = سومك.

ملاحظه

مَفعَلَت وزننده اولان مصدر میمیلر، بعضاً «سبب» معناسنی افاده ایدرلر. مثلا : مفخرت = سبب فخر اوله‌جق شی. منقبت = سبب افتخار اوله‌جق هنر ومزیت .

مَفعَل وزنی هر نه قدر قیاس اوزره ایسه‌ده بعض کلمه‌لرك مصدر میمیلری مَفعَلَت وزنی اوزره قوللانلمش ، بالعکس مفعل وزنی اوزره قوللانلمامش‌در. مثلا: «عدالت» کلمه‌سنك مصدر میمیسی، مفعلت وزنی اوزره (معدلت) قوللانلمش، لکن قیاس وَاطراد اوزره اولان مَفعَل وزنی اوزره (مَعدَل) قوللانلمامشدر.

س ــ اجوفلرك مصدر میمیلرنده نه حال واقع اولور؟

ج ــ اجوفلرك (ایکنجی حرف اصلیلری واو، یاخود یاء اولان کلمه) مَفعَل وَمَفعَلَت وزنلری اوزره اولان مصدر میمیلرنده، واو وَیاء ــ مفتوح وَماقبللری دخی ساکن اولدیغیچون فتحه‌لری ماقبللرنده‌کی ساکن حرفلره ویریله‌رك ــ الفه قلب اولونورلر. مثلا :

خوف = قورقمق ، (فی الاصل مَخوَفَت) مخافت = قورقمق .
زیاده = آرتمق ، (« مَزیَد) مزاد = آرتمق.
روم = طلب ایله‌مك، (« مَروَم) مرام = طلب ایله‌مك ، مطلب .

سوء = کوتولك، (فی‌الاصل مَسوَئَت) مسائت = کوتولك .
لوم = عتاب، سرزنش (« مَلوَمَت) ملامت = عتاب وسر-
ایله‌مك، زنش .
هیبت = قورقمق، . (« مهیبت) مهابت = برینك عظمت
وجلالتندن ناشی صاقنوب
قورقمق .

آتی‌الذکر کلماتك زائد حرفلرینی - اکر وار ایسه - طرح ایدوب تحریراً وَشفاهاً مَفعَل (مَ • • َ •) وزنی اوزره مصدر میمی یاپیکز !

تمرینه - ٤٠

قیام (اصلی قوام) = آیاق اوزره قالقوب طورمق .
عوذ = صیغنمق .
توبه = کناهدن رجوع ایدوب من‌بعد ایشلمه‌سنه قصد ونیت ایتمك .
موت = اولمك .
ذوق = طاتمق .
نیابت = قائم مقام اولمق، نائب اولمق .

نیل = مطلوبه ایرشمك، دسترس اولمق.
نوم = اویومق .
عیش = دیرلك، حیات، زندکانی.
سوق = سورمك .
کیل = اولچمك .
بیع = صاتمق .
قول = سوز سویله‌مك .
زیاده = آرتمق .
روم = طاب ایله‌مك .

آتی‌الذکر کلماتك زائد حرفلرینی - اکر وار ایسه - طرح ایدوب تحریراً وَشفاهاً مَفعَلَت وزنی اوزره مصدر میمی یاپیکز !

تمرینه ـ ٤١

هوان = خوار، ذلیل اولمق.	هیبت = قورقمق.
قول = سوز سویله‌مك .	خوف = قورقمق.
جوع = آجلق.	سوء = کوتولك .

ملاحظه

«مآل» کلمه‌سنی، بعضلری قاعده‌سنه مطلع اولمادقلرندن غلط اوله‌رق همزه ایله (مأل) یازارلر؛ لکن بهمه‌حال مد ایله (مآل) یازمق قاعدهٔ مطرده اقتضاسندندر.

اعلال مآل

اَوْل = رجوع ایله‌مك؛ مصدر میمیسی، مآل = کلامك مفهوم وَ معناسی.

«مآل» (فی الاصل) «مَاْوَل» در.

اولا: واو، (متحرك وَ ماقبلی ساکن اولدیغیچون) فتحه‌سی، ماقبلنده‌کی ساکن همزه‌یه ویریلیر (مَأْوْل).

ثانیاً: واو، (ساکن وَماقبلی مفتوح اولدیغیچون) الفه قلب اولونور. (مَأال)

ثالثاً: همزهٔ مفتوحه، (مابعدنده الف اولدیغیچون) حذف اولونه‌رق آکا مقابل الف مد ایدیلیر. (مآل) اولور.

س ـ ناقصلرك مصدر میمیلرنده نه حال واقع اولور،

ج ـ ناقصلرك (اوچنجی حرف اصلیسی واو، یاخود یاء اولان کلمه) مَفعَلَت وزنی اوزره اولان مصدر میمیلرنده، واو وَیاء ـ متحرك وَماقبللری دخی مفتوح اولدیغیچون حرکه‌لری حذف اولونه‌رق ـ الفه قلب اولونورلر؛ مثلا:

	فی الاصل
رضوان = خشنود اولمق ،	(مَرضَوَت) مَرضَات = خشنود اولمق ، خشنودلق .
علو = یوجه‌لك ، یوکسکلك ،	(مَعلَوَت) مَعلَات = باعث شرف وَعلو اولان شی .
سعی = غیرت ، چالیشوب چابالامق ،	(مَسعَیَت) مَسعَات = سعی و غیرت ، چالشمق .

س ـ کلمهٔ مثال اولورسه مصدر میمیسی نه وزن اوزره کلیر ؟

ج ـ کلمهٔ مثال ـ برنجی حرف اصلیسی واو ، یاخود یاء اولان کلمه ـ اولورسه مصدر میمیسیٔ علی القیاس مَفعِل (مَ • • ِ •) وزنی اوزره کلیر ؛ یعنی : مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مفتوحه» علاوه ایتمك ، وَعین الفعلنه کسره ویرمکله یاپیلیر . مثلا :

وکوب = آهسته آهسته یورومك ، مَورِکب = آهسته آهسته یورومك ، آلای ، بولوك ، کروه انسانی .
وعد = سوز ویرمك ، مَوعِد = وعد ایتمك ، سوز ویرمك .
وثوق = امنیتله اعتماد ایتمك ، اینانمق ، مَوثِق = کذا .

س ـ باشقه نه وزن اوزره کلیر ؟

ج ـ بعضاً مَفعِلَه (مَ • • ِ • َه) وزنی اوزره کلیر ؛ یعنی : اولنه بر «میم مفتوحه» ، آخرینه «تاء موقوفه» علاوه ایتمك ، وَعین الفعلنه کسره ویرمکله یاپیلیر . مثلا :

وهب = باغشلامق ، مَوهِب ، یاخود مَوهِبَة = بخشش .
وعظ = نصح و پند ایله‌مك ، مَوعِظَه = کذا .

ملاحظه

«وداد» کلمه‌سنك برنجی حرف اصلیسی، واو اولدیغنه نظراً مصدر میمیسی، مَفعِلَت وزنی اوزره کلمك لازم ایسه‌ده مضاعف اولدیغیچون مَفعَلَت وزنی اوزره مَوَدَّت کلشدر .

س ـ مثال اولمایان کلمه‌لردن مَفعِل وَ مَفعِلَت وزنلری اوزره مصدر میمی کلیرمی ؟

ج ـ مثال اولمایان کلمه‌لردن دخی شاذ اوله‌رق مَفعِل وَ مَفعِلَت وزنلری اوزره مصدر میمی کلیر ؛ مثلا :

عرفان = بیلمك ، معرفت = بیلکی ، علم و دانش .
غفران = عبادك کناهنی عفو وَستر ایتمك. مغفرت = کذا .
رثی = میتك محاسنی تعداد ایده‌رك آجیوب آغلامق ، مَرْثِیَه = میت حقنده نظم اولونان شعر .
حمایه = قورومق، ضرر واذیتدن حفظ و صیانت ایتمك ، | مَحمِیَه = کذا.
رجوع = کیری دونمك ، مَرجِع = کذا
نطق = سوز سویله‌مك ، مَنطِق = کلام، اصولی دائره‌سنده سوز سویله‌مك، ادراك .

س ـ اجوف یائیلرك مَفعِل وَمَفعِلَت وزنلری اوزره اولان مصدر میمیلرنده نه حال واقع اولور ؟

ج ـ اجوف یائیلرك مَفعِل وَمَفعِلَت وزنلری اوزره اولان مصدر میمیلرنده، یاء، (مکسور وَ ماقبلی ساکن اولدیغیچون) کسره‌سی، ماقبلنده‌کی ساکن حرفه ویریله‌رك مد ایدیلیر . مثلا :

زیاده = آرتمق، ازدیاد، (فی الاصل مَزْیِد) مَزِید = کذا.
صیرورت = رجوع ایتمك، دونمك، (فی الاصل مَصْیِر) مَصِیر = کذا.
غیبوبت = غائب وَنابدید اولمق، (فی الاصل مَغْیِب) مغیب = کذا.
بیتوتت = گیجه‌لمك، گیجه‌یی (فی الاصل مَبْیِت) مَبِیت = «.
(بر ایش ایله وَیا بر محلده) گچیرمك،
سیر یورومك، (فی الاصل مَسْیِر) مسیر = کذا.
شیب = صاچ وَصقال آغارمق، (فی الاصل مَشْیِب) مشیب = کذا.
(قوجه‌مقدن کنایه‌در)،
قیلولت = نصف نهارده اویومق، (فی الاصل مَقْیِل) مقیل = کذا.
ضیق = طار اولمق، طارلق، (فی الاصل مضیق) مضیق = کذا.
جئ = کلمك، (فی الاصل مجیٔ) مجیٔ = کذا.
عیش = دیرلك، حیات، زندکانی، گچنمك، (فی الاصل معیشت) معیشت = کذا.
کید = مکر، حیله ایتمك، (فی الاصل مکیدت) مکیدت = کذا.

ملاحظه

«مشیخت» کلمه‌سی، هر نه قدر مفعلت وزنی اوزره ایسه‌ده مصدر میمی اولمایوب، «شیخ» لك، اسم جمعی در.

س ـ مصدر میمی دها باشقه نه وزن اوزره کلیر؟

ج ـ مصدر میمی، شاذ اوله‌رق مَفْعُلَت وزنی اوزره دخی کلیر. مثلا:
کرم = لطف، احسان، سخا، مَکْرُمَت = کذا.

س ـ احوف واویلرك، مَفْعَلَت وزنی اوزره اولان مصدر میمیلرنده نه حال واقع اولور؟

ج ـ اجوف واویلرك، مَفعُلَت وزنی اوزره اولان مصدر میمیلرنده، واو ـ مضموم وَ ماقبلی ساكن اولدیغچون واوك ضمه‌سی ماقبلنه ویریلوب ـ ساكن قاله‌رق مد ایدیلیر. مثلا :

فی الاصل

عَون = یاردیم، (مَعوُنَت) مَعُونَت = كذا .

حور = جواب، (محورت) محورت = جواب .

ثواب = اجر، جزا، عوض، (مثوبت) مثوبت = كذا .

س ـ بر كلمه‌دن بر قاچ وزن اوزره مصدر میمی كله‌بیلیرمی ؟

ج ـ بر كلمه‌دن شاذ اوله‌رق ایكی، یاخود اوچ وزن، یعنی : مَفعَلَت ، مَفعِلَت ، مَفعُلَت اوزره مصدر میمی كله‌بیلیر. مثلا :

عذر = ایراد اولونان بهانه‌یی مَعذَرَت ، مَعذِرَت، مَعذُرَت = قبول ایله‌مك ، معذور طوتمق، عذر وَ بهانه .

قدرت = اقتدار مَقدَرَت مَقدِرَت، مَقدُرَت = كذا .

هلاك = اولمك ، مهلكت مهلكت، مهلكت = كذا .

قرب = یاقینلق، مقربت، مقربت، مقربت، یاقنلق .

اثر = بر كذار طوتیله‌جق سی، مَأثَرَت، مَأثُرَت = اسلافدن متوارث اولان مكرمت وَ مفخرت یادكاری.

ارب = محتاج اولمق ، حاجت، مَأرَبَت، مَأرُبَت = حاجت .

ادب = ضیافت طعامی ترتیب ایله‌مك، مَأدَبَت، مَأدُبَت = ضیافت طعامی.

ملاحظه

مصدر میمیلر دخی مصدر غیر میمیلر كبی قلیلاً « مصدر اصلی » وَ اكثریا « اسم مصدر » مقامنده قوللانیلیرلر . مثلا :

مرحمت = رحمت ایله‌مك معناسنده: «مصدر اصلی» در. رحمت معناسنده ایسه: «اسم مصدر» در.

مَکرُمَت = کرم ایتمك معناسنده «مصدر اصلی» در. کرم معناسنده ایسه: «اسم مصدر» در.

آتی الذکر کلمه‌لرك؛ هانکی وزنلرده وَنه کلمه‌لر اولدقلرینی، زائد حرفلرینی وَ مصدر اولمایانلرك مصدرلرینی تحریراً وَ شفاهاً تعیین ایدیکز:

تمرین - ۴۲

اصح = زیاده صحیح وَطوغرو اولان.

اکّال = جوق ییین.

طیّب = خوش، پاك.

اضرّ = زیاده مضر اولان.

دوّار = حوق دونن.

جهول = غایت جاهل اولان.

قویّ = قوتلی اولان.

اَذَلّ = زیاده ذلیل وخوار اولان.

ذمّام = جوق ذم و غیبت ایدن.

بهیّ = کوزل، جمیل.

غیور = پك غیرتلی اولان.

اَضَلّ = زیاده ضلالته دوشن، طوغرو یولدن حیقوب اکری یوله کیدن.

قهّار = زیاده قهر وغلبه ایدن.

علیّ = یوجه، یوکسك.

هوان = خوار وذلیل اولمق.

قول = سوز سویله‌مك.

جوع = آجلق.

هیبت = قورقق.

خوف = قورقو.

سوء = کوتولك.

مصلحت = یاپیله‌جق ایش.

سدید = راست وصواب اولان.

قَنوع = غایت قناعت ایدن.

نَصّار = جوق یاردیم ایدن.

اشهی = زیاده ایسته‌نیلن و آرزو اولونان.

تمرینه ـ ٤٣

كَسول = غایت تنبل اولان .
مسرّت = سرور، سونچ.
محبّت = حب، سوكی، دوستلق.
خسیس = آلچاق.
رمیم = چوروك (كمیك).
مضرّت = ضرر، زیان.
اصفی = زیاده صافی اولان.
عمیم = جمله‌یه شامل اولان.
مفخر = فخر.
قوّال = چوق سویله‌ین .
فعّال = غایتله یاپیجی، ایشله‌یجی.
خفیف = آغیرك ضدی.
اخزی = زیاده رسوای اولان.
اكول = چوق ییبن.
مبدأ = باشلامق، باشلانغیج .
جلیل = بیوك، جلالتلی.
اغبی = زیاده غبی، قالین قفالی، قبا فكرلی اولان.
آمر = امر ایدن.
قارئ = اوقویان، اوقویجی.
میمنت = یمن، بركت.

مطلب = طلب، مرام.
غبیّ = فهم وادراكی آغیر وَ بلید اولان.
احری = زیاده لایق و سزا اولان.
منفعت = نفع وفائده.
سخیّ = جوانمرد (جومرد).
عافی = عفو ایدن.
اولی = پك لایق وَسزا اولان (پك یاقین، اقرب)
طریّ = تر وتازه اولان.
مشغله = مشغولیت.
خفیّ = كیزلی.
اشغل = زیاده مشغول اولان.
جلیّ = واضح و آشكاره اولان.
مرحمت = رحمت.
اقوی = زیاده قوی اولان .
حاجّ یاخود حاجی = حجه كیدن؛ یاخود حجه كیتمش اولان.
سنیّ = یوجه وَ بلنـد اولان ، یوكسك .

تمرین ـ ٤٤

مصرف = حرج ایتمك، حرج.

احلی = زیاده طاتلی.

جائع = آج اولان.

بطیء = یاواش اولان.

مقصد = قصد.

ادنی = بك یاقین، پك آلچاق اولان.

بریء = مرض وعلتدن، یاخود جرائمدن سالم ودرست اولان.

حسّ = طویمق.

حاسّ = طویان.

دائر = دونن.

حرّار = چوق حكی، حكیجی.

كذوب = چوق یالان سویلهین.

اعرى = زیاده چیلاق اولان.

مسعدت = سعادت.

انقى = زیاده باقی اولان.

حدید = یکی.

كذّاب = چوق یالان سویلهین.

صَدوق = چوق صادق اولان.

مكسب = كسب.

مدخل = دخول.

مَقْدَم = قدوم، كلمك.

اسرّ = زیاده مسرور وَ سونجلی اولان.

اتقى = زیاده صاقنان، حذرایدن.

تقیّ = صاقینان، حذر ایدن.

محصر = حصور.

اقضى = زیاده حكم ایدن.

مذهب = ذهاب، كیتمك، كدیش.

شدید = شدتلی.

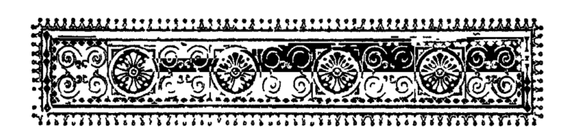
معدل = عدالت.

اعى = زیاده رنكین اولان.

مسغبت = آجاق، جوع، سغب.

عزیز = شریف وَعالی اولان.

مخمص = آجاق، جوع.

اسم مکان

س - «اسم مکان» نه‌در؟

ج - «اسم مکان»، مستق اولدیغی فعلك وقوعبولدیغی محل و مکانی (یرینی) بیـان وَ افاده ایدن کلمه‌در. مثلا: مکتب = یازی یازه‌حق یر، مدرسه = درسخانه، بونلر، اسم مکان درلر.

س - «اسم مکان» نه وزن اوزره کلیر؟

ج - «اسم مکان»، مَفعَل (مَ • • َ •) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه، بر «میم مفتوحه» وَ عین‌الفعلـه، فتحه ویرمکله یاپیلیر. مثلا:

کتب = یازمق، مَکتَب = یازه‌جق وَاوقویه‌حق یر، دبیرستان.
طبخ = پیشیرمك، مطبخ = پیشیره‌حك یر، آشخانه.
عبادت = طاپمق، سده‌لك، معبد = عبادتگاه.
خروج = جیقمق، مخرج = (برمحلدن) جقیله‌حق یر، آغیز وَقاپی کبی.
شرب = ایچمك، مشرب = صو ایچه‌حك یر، بیکار.
فی الاصل
قرار = قالمق، آرام ایتمك، (مقرر) مقرّ = قرارگاه، آرامگاه.
مرور = کچمك، (ممرر) ممرّ = کچیله‌حك یر، گچید.

هبوب = یل اسمك، (مهبب) مَهَبّ = یل اسه‌جك یر .
قیام = قالقوب آیاق اوستنده طورمق، (مَقوَم) مقام[۱] = طوره‌جق یر .
کَوْن = اولمق، وقوع، حدوث (مکون) مکان = محل کون وَحصول.
زیارت = کوروشمکه کیتمك، (مزور) مزار = زیارتکاه، قبر.
ایاب = کیری دونمك، (مأوب) مآب [۲] = کیری دونوب واره‌جق یر، مرجع .
لجء = صیغنق، ملجأ = صیغنه‌جق یر .
لهو = اویون اوینامق، (ملهو) ملهی [۳] = اویون وَ اکلنجه یری، محل لهو.

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ بعد الطرح تحریراً وَ شفاهاً مَفْعَلْ (مَ ٠٠َ٠) وزنی اوزره اسم مکان یاپیکز !

تمرین ـ ٤٥

رکوب = بینمك، راکب اولمق.
سکون = ساکن اولمق، آرام ایتمك .
صدور = حاصل اولمق .
ذهاب = کیتمك .
طلوع = کونش طوغمق .
نفاذ = ایشله‌یوب اوته‌یه کچمك.
نبعان = صو قاینایوب چیقمق.
رکز = یره صاپلامق ، دیرك دیکمك، قازیق قاقق .
رَصَد = نظر ایدوب کوزتمك .
رقود = اویومق، نوم.

---

[۱] بونلرك اعلاللری ۱۲۷ نجی صحیفه‌نك زیرنده یازلمشدر.
[۲] « مآب » کلمه‌سنك اعلال واستعمالی، طبق « مآل » کلمه‌سنك اعلال واستعمالی کبی در . (صحیفه ۱۲۹)
[۳] بونك اعلالی ۱۰۵ نجی صحیفه‌نك زیرنده یازلمشدر.

حلول = نزول ایتمك ، قونمق.
سلخ = حیوانك دریسنی یوزوب چیقارمق.
عبور = کچمك.
دخول = کیرمك.

سنود = بر شیئه آرقه ویروب طایانمق.
قعود = اوتورمق.
شهود = حاضر اولمق.
قتل = اولدرمك.

تمرین - ٤٦

حضور = حاضر اولمق.
امن = امنیت.
قطع = کسمك.
ذبح = بوغازلامق.
ضجوع = یان اوزره اوزانوب یاتمق
طمَع = برشیئه کوزینی قالدیروب دیکه باقمق.
دوران = دونمك.
لوذ = صیغنمق.
اوی = یورده قونوب ساکن اولمق.
منی = یورومك.
فوز = نجات وَ سلامت بولمق ، قورتلمق.
عودت = کیری دونمك.
لجٔ = صیغنمق.

سلوك = یوله کیتمك.
رعی = اوتارمق، کودمك.
بناء = (بنی) یاپو یاپمق.
بدء = باشلامق.
هبوب = یل اسمك.
خزن = برمکانده مال صاقلامق.
جواز = کچوب کیتمك.
نوب = مرة بعد اخری (دفعه بدفعه) رجوع ایلەمك.
غنی = بریرده اقامت ایتمك ، زنکینلك.
عبادت = طاپمق، بندەلك.
شرب = ایچمك.
کون = اولمق، وقوع، حدوث.
قیام = قالقوب آیاق اوستنده طورمق.

نجات (نجو) = قورتلمق.	رسو = گمی دمیر اوستنده طورمق.
اخذ = آلمق.	طمخ = يتيشمك.
جنی = ميوه دوشورمك.	خروج = چيقمق.
نشأت = يكيدن پيدا اولوب حيات بولمق.	قرار = قالمق، آرام ايتمك.
	مرور = گچمك.
جريان = آقمق.	اياب = كيرى دونمك.

س ـ «اسم مكان» باشقه نه وزن اوزره كلير؟

ج ـ «اسم مكان»، مَفعَلَه (مَ • • َ • َ ه) وزنى اوزره دخى كلير؛ يعنى: مادهٔ اصليه‌نك اولنه «ميم مفتوحه» وَآخرينه «هاى موقوفه» علاوه‌سيله ياپيلير؛ مثلا:

طبع = كتاب باصمق، مطبعه = كتاب باصلديغى محل، باصمه‌خانه.
حكم = دعاوى‌ى فصل ايتمك، محكمه = حكم ايده‌جك ير.
درس = كتاب اوقومق، مدرسه = درسخانه، درس محلى.
اذان = بانك نماز، مأذنه = اذان اوقونان محل، مناره.
نور = آيدينلق، (فى الاصل مَنوَرَه) مناره = نور موضعى، جامعده اذان اوقونه‌جق معروف ير.
غور = قعر، ديب، (مَغوَرَه) مغاره = ير آلتنده حجره.
حلول = نزول ايتمك، قونمق، (محلله) محلّه = منزل، قوناق يرى.

آتى الذكر كلماتك زائد حرفلرينى ـ اكر وار ايسه ـ بعد الطرح تحريراً وَشفاهاً مَفعَلَه (مَ • َ • َ • ه) وزنى اوزره اسم مكان ياپيكز!

تمرين ـ ٤٧

هلاك = اولمك.	نظر = باقمق.

(عراك) = صواشمق.
ملك = مالك اولمق .
رحيل = يولجيلق، كوچ ايتمك.
سوف = قوقلامق، شمّ.
حلول = نزول ايتمك، قونمق.
غور = قعر، ديب.
حكم = دعاوی‌يی فصل ايتمك.
رتبه = پايه، منزلت .

دخن = آتش توتمك، آتشدن توتون چيقمق .
طبع = كتاب باصمق .
نور = آيدينلق .
درس = كتاب اوقومق .
اذان = عبادته دعوت ضمننده ندا اولونان الفاظ مباركه .
حفظ = صاقلامق .

ملاحظه

لسان عثمانیده : « مغازه » كلمه‌سی، « خزن » دن اسم مكان اولان « مخزن » كلمه‌سنك محرفيدر؛ يعنی: تحريف، تغيير وتبديل اولونمشيدر.

س ـ اسماء جامده « مَفعَلَه » وزنی اوزره اسم مكان ياپيليرلر ايسه نه افاده ايدرلر ؟

ج ـ اسماء جامده « مَفعَلَه » وزنی اوزره اسم مكان ياپيليرلر ايسه كثرت اوزره بولندقلری محلی افاده ايدرلر. مثلا :

شجر = آغاج، مشجره = آغاج چوق بولونان ير، آغاجلق .
قبر = مزار، مقبره = مزارلق.
أسَد = آرسلان، مأسده = آرسلان چوق اولان ير .
فأره = صيچان،موش، فاره، مفأره = فاره چوق بولونان محل.
حيّه = ييلان ، محيات = ييلان چوق اولان ير[*].
أفعی (اصلی فعو) = انكرك ييلانی، (فی الاصل مَفعَوَت) مفعات = انكرك ييلانی چوق اولان ير .

[*] اعلالاری، ١٢٩ نجی صحيفه‌نك زيرنده محرردر .

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ بعد الطرح تحریراً وَشفاهاً مَفعَلَه وزنی اوزره اسم مکان یاپیکز !

تمرین ـ ٤٨

ذئب = قورد.	نوم = صارمساق :
نمر = قاپلان، پلنك.	شجر = آغاج.
زبل = سپورندی.	اسد = آرسلان.
سَبُع = یرتیجی حیوان، جانور.	فأره = صیچان، موش.
ملح = طوز.	فجّ = قارپوز.
دود = قورد .	بطیخ = قاون .
جدر = چیچك.	تفّاح = الما .
دُبّ = آیو.	قبر = مزار.
قثّاء = خیار، عجور .	افعی = انکرك ییلانی.
بصل = صوغان.	حیّه = ییلان.

س ـ «مثال واویلرك» وَ«اجوف یائیلر»ك اسم مکانلری نه وزن اوزره کلیرلر ؟

ج ـ «مثال واویلر»ك وَ «اجوف یائیلر»ك اسم مکانلری، مَفعِل (مَ• ِ• •) وزنی اوزره کلیر. یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه، بر «میم مفتوحه» علاوه ایتمك وَ عین الفعلنه، کسره ویرمکله یاپیلیر. مثلا :

وضع = قومق،	مَوضِع = قویه‌جق یر، محل.
وقف = طورمق،	مَوقِف = طوره‌جق یر، محل.
وأل = صیغنمق،	مَوئِل = صیغنه‌جق یر .
وطن = یورتده مقیم اولمق،	مَوطِن = وطن اتخاذ اولونان یر.

فی الاصل

سیلان = آقمق، (مَسیِل) مَسِیل = آقه‌جق یر.

کیل = اولچمك، (مَکیِل) مَکِیل = اولچه‌جك یر.

ضیق = طارلق، طار اولمق، (مَضیِق) مَضِیق = طار وصیقی یر.

سیر = یورومك، کزنمك، (مَسیِر) مَسِیر = یورویه‌جك، کزه‌جك یر.

س — صحیحلردن «مَفعِل» وزنی اوزرنده اسم مکان کلیرمی؟

ج — صحیحلردن دخی — قاعدهٔ عمومیه‌سی بروجه آتی بیان اولنه‌جغی اوزره — مَفعِل وزنی اوزره اسم مکان کلیرلر. مثلا:

جلوس = اوتورمق، مجلس = اوتوره‌جق یر.

رِجعَت = کیری دونمك، مرجع = مراجعت اولونه‌جق یر.

نزول = قونمق، اینمك، منزل = قونه‌جق یر، قوناق.

ضرب = اورمق، مثل بیان وَایراد ایله‌مك، مضرب = اوراجق یر، مثل بیان وَایراد ایده‌جك یر.

هبوط = اینمك، مهبط = اینه‌جك محل.

حفول = بریکمك، جمع اولمق، محفل = بریکه‌جك یر، جمعیتگاه.

فصل = برشیئی کسوب آییرمق، مفصل = بدنده اولان اویناق یر.

غرس = یره آغاج دیکمك، مغرس = آغاج دیکه‌جك یر.

فرار = قاچمق، (فی الاصل مَفرِز) مَفِرّ = قاچه‌جق یر.

آتی الذکر کلماتك زائد حرفلرینی — اکر وار ایسه — طرح ایدوب مَفعِل (مَ • • ِ •) وزنی اوزره اسم مکان یاپیکز!

تمرین — ٤٩

وقوع = دوشمك، واقع اولمق،	ولادت = طوغمق.
وبق = هلاك اولمق.	فصل = آییرمق.

ورود = کلمك.	غرس = آغاج دیکمك .
قیلولت = نصف نهارده اویومق.	وجل = قورقق، خوف .
وقود = یانمق .	هبوط = آشاغی اینمك .
نزول = قونمق، اینمك .	وصل = اولاشمق، قاوشمق .
جلوس = اوطورمق .	دفن = کومك .

س ـ صحیحلردن مَفعِلَه وَمَفعُلَه وزنلری اوزره اسم مکان کلیرمی؟

ج ـ صحیحلردن نادراً مَفعِلَه، یاخود مَفعُلَه وزنلری اوزره اسم مکان کلیرلر . مثلا :

نزول = اینمك، قونمق، منزله = اینه‌جك، قونه‌جق یر.

سیر = یورومك، کزمك (فی الاصل مَسیِرَه) مَسیره = یورویه‌جك، کزه‌جك یر.

ظن = گمان ایتمك، (مظننه) مظنّه = (بر شیئك) وجودی ظن اولونه‌جق یر.

هلاك = اولمك، مَهلَکَة، مَهلُکَة، مَهلِکَة = اوله‌جك یر.

شروق = کونش طوغمق، مَشرَقه، مَشرُقَه، مَشرِقَه = کونش طوغه‌جق یر.

قاعدهٔ عمومیه

ناقصلرك وَ فعل مضارعده عین الفعللری مضموم، یاخود مفتوح اولان کلمه‌لرك اسم مکانلری، مَفعَل وزنی اوزره کلیر. فاما: مثال واویلرك، اجوف یائیلرك وَ فعل مضارعده عین الفعللری مکسور اولان کلمه‌لرك اسم مکانلری، مَفعِل وزنی اوزره کلیر.

ملاحظه

فعل مضارعده عین الفعللرینك مفتوح، مکسور، یاخود مضموم

اولدقلرینی آکلایه‌بیلمك ایچون صِرف صَرف عربینك بابلرینی بیلمکه محتاجدر .

س ــ فعل مضارعلری مضموم العین وَمفتوح العین اولان کلمه‌لرك اسم مکانلری اصلا مَفعِل وزنی اوزره کلمزلرمی ؟

ج ــ فعل مضارعلری مضموم العین وَ مفتوح العین اولان کلمه‌لرك اسم مکانلری، قاعدةً مَفعَل وزنی اوزره کلدکلری کبی شاذ اوله‌رق بعض کلمه‌لرك اسم مکانلری کرك مَفعَل، کرك مَفعِل وَبعضاً محضا مَفعِل وزنی اوزره کلیرلر . مثلا :

سقوط = دوشمك، مَسقَط، یاخود مَسقِط = دوشه‌جك یر. (آدمك تولد ایتدیکی محل.)

فرق = ایکی شی آراسنی آییر- مق، فصل ایتمك، مَفرَق، یاخود مَفرِق = فرق ایده- جك یر .

حشر = جمع ایله‌مك، مَحشَر، « مَحشِر = قیامتده ناسك جمع اولونه‌جقلری محل .

سکون = ساکن اولمق، آرام، مَسکَن، « مَسکِن = ساکن اوله‌جق یر، آرامگاه .

نسك = قوللق، عبادت، مَنسَك، « مَنسِك = عبادتگاه .

طلوع = کونش طوغمق، مَطلَع « مَطلِع = کونش طوغه‌جق یر.

جمع = بریکدرمك، مَجمَع « مَجمِع = جمع اولونه‌جق یر.

شروق = کونش طوغمق، مَشرِق = کونشك طوغدیغی طرف.

غروب = کونش باتمق ، مَغرِب = کونش باته‌جق طرف .

نبت = (نبات) بیتمك ، مَنبِت = نبات بیته‌جك یر .

سجود = نمازده باشنی یره قومق، مَسجِد = سجده‌گاه .
حزر = کسمك ، مَجزِر = کسه‌جك یر .

س ـ باشقه وزنلر اوزرنده اسم مکانلر وارمی؟

ج ـ مشتق وَغیر مشتق مختلف وزنلر اوزره دخی اسم مکانلر واردر. مثلا :

قرار وَقراره = آرام وسکون اولنه‌جق یر، آرامگاه.
حمّام = یقانه‌جق یر، محل اغتسال .
کوّازه = بارداق قویه‌جق یر.
شرق = کونشك اشراق ایتدیکی (طوغدیغی) طرف، مشرق.
غرب = کونشك باتدیغی جهت، مغرب.
شمال = مشرقه دوندیکمزده صول طرفده اولان جهت .
جَنوب = مشرقه دوندیکمزده صاغ طرفده اولان جهت .
وأل = صیغنه‌جق یر، (اسمیهٔ بالمصدردر) موئل.
وطن = انسانك طوغدیغی ممالکت، مسقط رأسی.
وَزَر = صیغنه‌جق یر، ملجأ، ملاذ.
نادی یاخود ندیّ = ناسك کوندوز برکدکلری مجلس وانجمن.
مِصطَبَه = اوتوره‌جق یر، پکه.
مِنبَرَ = جامعده خطیبك خطبه‌گاهی .
مِحراب = مسجدده امامك طوردیغی مقام، یر .
مِرصاد = رصدخانه، مرصد، یلدزلرك احوال وحرکاتنی کوزتمکه مخصوص اولان یر.
مِضمار = قوشی میدانی .
میطان = آت یارشدیردقلری یر.

مِشراق = قیش وقتی ایصنمق ایچون کونشه قارشی اوتوره‌جق یر.
کُتّاب = مکتب، دبستان.

آتی الذکر کلمه‌لرك هانکی وزنلرده وَنه کلمه‌لر اولدقلرینی وَمصدر-لرینی تحریراً وشفاهاً تعیین ایدیکز!

تمرین ـ ٥٠

عفیف = قباحتدن قاچنان، پرهیزکار اولان.
مجاعت = آجلق.
معبد = عبادتکاه.
افقر = زیاده فقیر اولان.
طارئ = نا کهانی ظهوره کلن.
دقیق = اینجه.
کَتوم = غایت صاقلایان.
لَجّاج = خصومتده عناد ایدر اولان.
مکتب = یازه‌جق وَ اوقویه‌جق یر، دبستان، درسخانه.
اقدم = زمان جهتیله زیاده اسکی اولان.
مرام = طلب ایله‌مك، مطلب.
مدید = اوزون.
شَکور = چوق شکر ایدن.
آخذ = آلان.
مقرّ = قرارکاه، آرامکاه.

مخافت = قورقق، قورقو.
صحیح = کرچك، صاغلام.
اوّاب = چوق رجوع ایدن.
ذَکور = چوق ذکر ایدن.
اقرب = زیاده یاقین اولان.
مطبخ = یمك پیشیره‌جك یر، آشخانه.
حقیق = روا، لایق وَسزا اولان.
مودّت = سومك، حبّ وَمحبت ایتمك.
اسعد = زیاده مسعود وَ سعید اولان.
مسلك = یول، طریق.
وَدود = محبتی چوق اولان.
شریر = کوتو، یاراماز اولان.
عابر = کچن، کچیجی اولان.
معبر = کچید، کچیله‌جك محل، ممرّ.
مطمح = کوز دیکیله‌رك نظر اولونان محل.

تمرينه - ٥١

عَفُوّ = چوق عفو ایدیجی اولان.
ممرّ = کچمك، کچەجك یر، کچید، معبر.
مسکون = کندیسنده آدم اسکان ایتمش اولان.
رقیق = یوفقه، اینجه.
اقدس = زیاده پاك وتمیز اولان.
شفّاف = ماوراسنده (آرقەسنده) اولان شیئی کوستریر اولان.
مرمّت = خالل بولمش اولان شیئی اصلاح ایلەمك، تعمیر وترمیم ایتمك.
اسهل = زیاده قولای اولان.
مصدر = بر شیئك مأخذی وَمحل صدوری.
ضَحّاك = چوق کولر اولان.
منبع = صویك قایناپوب چیقدیغی محل، بیکار.
صمیم = خالص، صاف.
افخم = زیاده بیوك اولان.
رائی = کورن، کوریجی.

مسکن = ساکن اولونەجق محل.
سَؤول = جوق صوران.
رؤوف = پك اسیرکەیجی.
مخرج = چیقیلەحق یر، آغیز، قاپی کبی.
اشرف = زیاده شریف اولان.
اعمی = کور.
مرصد = رصدخانه، یلدیزلرك احوال وحرکاتنی کوزتمکه مخصوص اولان محل، مِرصاد.
احقر = زیاده خوار و ذلیل اولان.
عَروف = چوق عارف اولان.
شتیت = طاغنق، تارمار اولان.
مذلّت = خوارلق، حقیرلك.
مرکز = نسنەنك موضع وَقرار-کاهی، دائرەنك حاق وَوسطی، نقطهٔ دائره.
انفس = زیاده نفیس اولان.
حدید = کسکین.
غفور = جوق مغفرت ایدن.

اسم زمان

س – «اسم زمان» نه در؟

ج – «اسم زمان»، مشتق اولدیغی فعلك وقوع بولدیغی وقت و زمانه دلالت ایدن کلمه در. مثلا :

ولادت = طوغمق، مَولِد = زمان ولادت.

حبل = گبه اولمق، مَحبَل = گبه‌لك زمانی.

س – اسم زمان نه وزن اوزره گلیر؟

ج – «اسم زمان»، اسم مکان کبی مَفعَل وَ مَفعِل (مَ•ِ•َ•)

وزنلری اوزره گلیر، یعنی: اوللرینه بر میم مفتوحه علاوه ایتمك، اولکی وزننك عیننه فتحه وَایکنجی وزننك عیننه کسره ویرمکله یاپیلیر، وَاسم مکاندن قرینه ایله تفریق اولونور. مثلا :

وسم = (داغلامق، طامغه‌لامق) مَوسِم = وقت علامت، سنه‌نك درت قسمندن هر برینه اطلاقی عَلَم اولمشدر. مع‌مافیه سائر برچوق شیلرك زمان حصولنه دخی اطلاق اولنور. مثلا : «گل موسمی»، «اوزوم موسمی»، (بازارگاه معناسنده اسم مکان دخی اولور)

بدء = باشلامق، مبدأ = باشلابه‌جق زمان، باجو. ؛

ولادت = طوغمق، مَولِد = طوغەجق وقت، زمان ولادت .
حبل = کبه اولمق، مَحبَل = کبه قالەجق زمان، کبەلك وقتی .

س – اسم زمان باشقه نه وزن اوزرە کلیر؟

ج – مثال واویلرك (فاءالفعلی واو اولان کلمه) اسم زمانلری، قاعـدةً مَفعِل (مَ • • ِ •) وزنی اوزرە کلدکلری کبی بعضـاً مِفعال (مِ • • ا •) وزنی اوزرە دخی کلیرلر . مثلا :

فی الاصل

وعد = سوز ویرمك، (مِوعاد[*]) میعاد = سوز ویرەجك زمان.
وقت = زمان، (مِوقات) میقات = تعیین اولونان وقت.
ولادت = طوغمق، (مِولاد) میلاد = وقت ولادت .

ملاحظه

مَولِد، حضرت مصطفانك، میلاد، دخی حضرت عیسانك زمان ولادتلری ایچون مصطلح اولمشلردر.

[*] اعلال بحثنه [illegible] – صحیفه ۳۲ .

اسم آلت

س ـ هانکی کلمه‌یه «اسم آلت» دینیلیر ؟

ج ـ فعلك اثرینی مفعولنه ایصال ایچون واسطه وَ آلت اولان کلمه‌یه «اسم آلت» دینیلیر. مثلا :

مِحفَر = قازه‌جق آلت، قازمه.

مِفتاح = آچه‌جق آلت، آناختار.

مِکنَسَه = سوپوره‌جك آلت، سوپورکه، اسم آلت درلر.

س ـ «اسم آلت» هانکی کلمه‌لردن کلیر ؛

ج ـ «اسم آلت»، اسم مفعوللر کبی متعدیلردن کلیر ؛ افعال لازمه‌دن کلمز.

س ـ اسماء جامده‌دن «اسم آلت» کلیرمی ؟

ج ـ اسماء جامده‌دن دخی «اسم آلت» کلوب اکثریا بر شیئك ظرفنی (قابنی) کوستریر. مثلا :

اِبرَه = ایکنه، مِئبَر = ایکنه قابی، ایکنه‌دان.

مِلح = طوز، مِملَحَه = طوزاق، طوز قابی.

س ـ «اسم آلت» نه وزن اوزره کلیر؟

ج ـ «اسم آلت»، اوچ وزن اوزره کلیر:

١ : مِفعَل (مِ••َ•) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مکسوره» علاوه ایتمك، وَعین الفعلنه فتحه ویرمکله یاپیلیر .

٢ : مِفعال (مِ••ا•) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی: مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مکسوره» وَعین الفعلی مابعدینه بر «الف» علاوه ایتمکله یاپیلیر .

٣ : مِفعَلَه (مِ••َ•َه) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی : مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مکسوره» وَآخرینه «های موقوفه» علاوه ایتمك وَعین الفعلنه فتحه ویرمکله یاپیلیر. مثلا :

مِفعَل (مِ••َ•) وزننده اولان اسم آلتلر :

ثقب = دلمك، مِثقَب = دلیك دله‌جك آلت، بورغو .
قطع = کسمك، مقطع = اوزرنده قلم کسه‌جك آلت .
حفر = قازمق، محفر قازه‌جق آلت، قازمه .
زاد (اصلی زود) = یولجیلرك برابر کوتوردکلری طعام، آزیق، توشه، مِزوَد = آزیق قویه‌جق طاغارجق، چانطه، توشه‌دان.
لقط = یردن برشیئی قالدیروب آلمق، ملقط = یردن کندیسیله شی آلوب قالدیره‌جق آلت، ماشه.
ذبح = بوغازلامق، مذبح = قربان کسمکه مخصوص بچاق.
طبخ = پیشیرمك، مطبخ = یمك پیشیره‌جك آلت، تنجره.
خیط = دیکش دیکمك ، مخیط = دیکش دیکه‌جك آلت، ایکنه.
بضع = کسمك، یارمق، مبضع = نیشتر .
نحت = آغاج یونمق مِنحت = آغاج یونه‌جق آلت، رنده .

برد = اکه‌له‌مك، مبرد = اکه .
(دفع) مدفع = طوب .
غفر = اورتمك، مغفر = باشه‌کییایر توغلاغه، خوذه .
غزل = ایپلك اکرمك، مغزل = ایپلك اکیره‌جك آلت، ایك.
قود = دابه‌یی اوکدن چکمك، مقود = حیوان یدمکه مستعمل
یدمك ، اولان یولار.
رود = طاب ایله‌مك، آرامق، مرود = سرمه‌داندن سرمه آرا ـ
یه‌جق آلت، سرمه میلی.
حجامت=معروف آلتله قان آلمق، محجم=حجامت شیشه‌سی، بوینوزی.
ابره = ایکنه ، مئبر = ایکنه‌دان .
قول = سوز سویله‌مك، مقول = سوز سویله‌مکه آلت اولان
عضو، دیل، لسان.
سمع = ایشیتمك، مسمع = ایشیتمکه آلت اولان عضو ،
قولاق، اذن.
حكّ = مهر قازیمق، (فی الاصل محکك) مِحَكّ = مهر قازه‌جق آلت.
سنّ = بچاق بیله‌مك، (« مسنن) مسنّ = بیله‌کی .
جنّ = ستر ایتمك، (فی الاصل مجنن) مجنّ = قالقان(ساتر اولدیغیچون)
قصّ = کسوب قیرپمق ، (فی الاصل مقصص) مقصّ = کسوب
قیرپه‌جق آلت ، مقراض.
وسم = داغلامق، تمغالامق، (فی الاصل مِوسم) میسم=تمغا دمیری.

مِفعال (م۰۱۰۰) وزننده اولان اسم آلتلر :

زرق = برکیسه‌به مزراق آتمق، مزراق = معلوم .

فتح = آچمق، مفتاح = آچه‌جق آلت، آناختار.

قرض = کسمك، مقراض = کسه‌جك آلت، مِقصّ.

غلق = قاپی قاپامق، مغلاق = قاپی قاپایه‌جق آلت، کلید، سورکو.

کیل = اولچمك، مکیال = اولچه‌جك آلت، اولچك.

قیاس = برشیئی امثالی اولان باشقه برشیئه تقدیر ایدوب اویدرمق، مقیاس = کندیسیله برشی تقدیر وقیاس اولونه‌جق آلت، مقدار، میزان.

وزن = طارتمق، (فی الاصل مِوزان) میزان = طارته‌جق آلت، ترازو.

ضرب = اورمق، مضراب = اوراجق آلت، دکنك، قامچی، تازیانهٔ طنبور.

زمر = قاموش ایله تغنی ایله‌مك، مزمار = چالدقلری قوال، قوال، نی، دودوك چالمق، نی، دودوك.

(نول) منوال = جلاهلرك نسج اولونان بزی صاردقلری آغاج.

سمر = بریره اکسر قاقوب پکشدیرمك، مسمار = کندیسیله بند اولونوب پکشدیریلان آلت، اکسر، میخ.

(قلع) مقلاع = صاپان.

(صبح) مصباح = آلت تنویر وضیاء، چراغ، سراج.

سوك = سورتوب اوغمق، مسواك = آغیز سورمکه وَ دیش تمیزله‌مکه مخصوص معروف آغاج.

(قذو) مقداو = تابو کرکی.

(جدف) مجداف = « «

(جذف) مجذاف = « «

(نشر) منشار = دستره .

نفخ = اوفورمك، منفاخ = كوروك .

نظر = باقمق ، منظار = آينه، مرآت .

همز = دورتمك ، مهماز = دورتهجك آلت، « ماهموز» تعبير اولونان اوجی سيوری كو-
چوك دمير، كه چيزمه‌نك اوكجه-
لرينه نصب ايدرلر .

مِفعَلَه (م٥٥١٥٥) وزننده اولان اسم آلتلر :

كنس = سوپورمك ، مكنسه = سوپوره‌جك آلت، سوپوركه.

ريح (اصلی روح) = يل، باد، مِروَحه = يلپازه .

(نطق) منطقه = قوشاق .

ملح = طوز، مملحه = طوزلق .

صقل = حلا ويرمك، مصقله = جلا ويره‌جك آلت.

سياع = بالچيق ، مسيعه = ديواره صمانلی بالچيق صيوايه‌جق آلت، ماله .

لعق = يالامق، ملعقه = يالايه‌جق آلت، قاشيق .

صيد = آولامق، مصيده = صيد ايده‌جك آلت ، طوزاق ، دام، قاپان .

قطّ = كسمك، (فی‌الاصل مقططه) مِقَطّه = اوزرنده قلم اوجی كسيلن بركيك آلت .

وتد = قازیق قاقق، (فی‌الاصل موتده) میتده = قازیق طوقماغی.

س – مذکور اوچ وزنلر قیاسی‌می؟ یوقسه سماعی‌می درلر؟

ج – مذکور اوچ وزنلر سماعی اولدقلرندن هر برکلمه‌نك اسم آلتی ایسته‌نیلن وزن اوزره کلمز؛ لکن معتل‌اللام اولمایانلر اکثریا مِفعَل، معتل اللاملر غالباً مِفعَلَه وزنلری اوزره کلیرلر. – مفعله وزننده «واو» وَ «یاء» متحرك وَماقبللری دخی مفتوح اولدیغی ایچون حرکه‌لری حذف اولوندقدن صوکره «واو» وَ «یاء» الفه قلب اولونورلر. مثلا:

	فی الاصل	
رؤیت = کورمك،	(مِرأَیَت، مرأات)	مرآت = آیینه.
سقی = صوارمق، صو ایچیرمك،	(مِسقَیَت)	مسقات = صواره‌جق آلت، باغچه قوغه‌سی.
کی (کوی) = داغلامق،	(مِکوَیَت)	مکوات = داغلایه‌جق آلت.
رمی = آتمق،	(مِرمَیَت)	مرمات = اوق.

س – افعال لازمه‌دن اصلا «اسم آلت» کلزمی؟

ج – شاذ اوله‌رق افعال لازمه‌دن دخی «اسم آلت» کلنلر واردر. مثلا:

	فی الاصل	
رقی = یوقاری چیقمق،	(مِرقَیَت)	مرقات = نردبان، سُلَّم.
صفو = بولانق اولمایوب طورو اولمق،	(مِصفَوَت)	مصفات = سوزگی، سوزگچ.
رسو = گمی دمیر اوستنده طورمق،	(مرسَوَت)	مرسات = گمی‌دمیری، که دریایه آتوب آنکله گمی‌یی طوردیرلر، لنگر.

ازب و وزوب = صو آقق، مِئزاب ومیزاب = اولوق .

س ـ اوزان مذکوره‌دن باشقه وزنلرده اوزره اسم آلت وارمی؟

ج ـ اوزان مذکوره‌دن باشقه مختلف وزنلر اوزره غیر مشتق اسم آلتلر دخی واردر. مثلا :

قَدُوم = کسر.	مُشْط = طراق، مِشَط کبی .
سِکّین = بیچاق .	تُرس = قالقان .
قِدْر = چوملك .	خِیاط = ایکنه ، (ابره) مخیط .
فأس = بالطه .	سُلَّم = نردبان، معراج ، مرقات .
قَصعَه = چاناق .	کُلّاب = جنکل .

شاذ اوله‌رق بر قاچ کلمه‌لرك اسم آلتی، میم وعین الفعللرینك ضمیله کلمشلردر. مثلا :

مُنخُل = الك . مُدُق = | هاون ودیبك .
مُدهُن = یاغدان . مُدُقّه = |

مُسعُط = انفیه قوطوسی. مُکحُل = | سرمه‌دان، سرمه قابی .
مُنصُل = قلیج، سیف . مُکحُلَه = |

س ـ اسم آلت، مَفعَلَه وزنی اوزره کلیرمی؟

ج ـ اسم آلت، بعضاً اسم مکان کبی مَفعَلَه وزنی اوزره دخی کلیر . مثلا :

مَجمَرَه = بخوردان وَ آتشلك ، مِجمَر کبی .

مَحبَرَه = یازی حقه‌سی ، مِحبَرَه کبی .

آتی الذکر کلمه‌لرك هانکی وزنلرده وَنه کلمه‌لر اولدقلرینی وَمصدرلرینی تحریراً وَشفاهاً تعیین ایدیکز!

تمرينه - ٥٢

اغلب = زیاده چوق اولان.
مفتاح = آچه‌جق آلت، آناختار.
مملحه = طوزلق، طوز قابی، طوز چیقان محل، طوزلا.
قُدّوس = شائبهٔ نقائصدن غایت پاك وَمنزه اولان (حق تعالی حضرتلری).
مرضات = خشنودلق.
ممات = اولوم، اولمك.
مطبعه = کتاب وَسائره باصه‌جق یر.
محکمه = حکم ایده‌جك محل.
جزیل = چوق، بول، بویوك.
اصیل = اصالتلو. (اصیلزاده، زادکاندن اولان).
اکرم = زیاده کریم اولان.
ارحم = زیاده مرحمتلی اولان.
مشرب = صو ایچه‌جك یر، مزاج، طبیعت.
اضوأ = زیاده آیدین اولان، ایشیقلی.
مسانه = کوتولك.
مهذار = دائما نابجا، هرزه وَهذیان سویله‌ین، یاوه کو.
آجرب = اویوز.
ارزق = ماوی، مائی.
محفر = قازه‌جق آلت، قازمه.
مکنسه = سپوره‌جك آلت، سپورکه.
مدرسه = درسخانه.
مأذنه = اذان اوقونان محل، مناره.
ثقیل = آغیر.
اسبق = زیاده سابق وَمقدم اولان، سابقك سابقی.
مأخذ = برشیئك اخذ اولوندیغی محل.
مأوی = صیغنه‌جق یر، یورد، مکان، مسکن.
محمیه = حمایت.
اقوم = زیاده طوغرو اولان.
اشنع = حد و قیاسدن خارج بد وقبیح اولان.

تمرین ٣٥

مِبْرَد = اكه.

مذاق = طاتمق، برشيئك لذتنى حس ايتمك.

منام = اويومق، اويقو، خوابكاه.

قَيُّوم = دائما طوران، باقى اولان.

مئبر = ايكنه‌دان، ايكنه قابى.

مثقب = دليك دله‌جك آلت، بورغو.

اعلم = زياده بيلن.

اسرع = زياده چابك اولان.

حزين = غمناك، كدرلى اولان.

ضعيف = زبون.

مكثار = جوق سويله‌ين، كثير الكلام.

مقدام = پك غيرتلى اولان.

مزمار = نى، قوال، وَ دودوك كى چالينان شيلر.

مضراب = اوراجق آلت، تاريانه طنبور.

مناره = نور موضعى، اذان اوقونه‌جق معروف ير.

مِقَصّ = مقراض.

مِحَكّ = مهر قازه‌جق آلت.

مَوهِبَه = بخشش.

مَوعِظَه = وعظ، نصح و پند ايتمك.

اَصوَب = زياده طوغرو اولان.

اَجوَد = زياده ايى اولان.

مقياس = قياس اولونه‌جق آلت، اولچو، مقدار، ميزان.

مكيال = اولچه‌جك آلت، كيله، بر نوع اولچو.

مشمعه = شمعدان.

مِصيَدَه = صيد ايده‌جك آلت، آو آلتى، دوزاق.

سمين = سميز، ياغلى.

اَريب = عاقل وزيرك اولان.

معرفت = عرفان، علم ودانش.

مغفرت = غفران، كناهك عفوى.

اصغر = زياده كوچوك اولان.

احسن = زياده كوزل اولان.

مِروَحه = يلپازه.

مقراض = کاغد، قماش وامثالی کسمکه مخصوص آلت، مقص.

میزان = طارتهجق آلت، ترازو.

مزرعه = اکیلوب بیجیلهجك یر، تارلا.

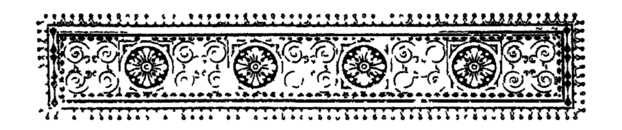
مِطبخ = یمك پیشیرهجك آلت، قزغان، تنجره وسائره.

منحت = آغاج یونهجق آلت، رنده.

محجم = حجامت شیشهسی وبوینوزی.

مزود = آزیق قویهجق طاغارجق، چانطه.

بناء مرّه

س ــ « بناء مرّه » نه‌در ؟

ج ــ « بناء مرّه »، مرّهٔ واحده، یعنی: « بر کره » معناسنی افاده ایدن مصدر در. مثلا :

ضَرْبه = بر کره اورمق. سَجْده = بر کره یره قاپانمق، بناء مره درلر .

س ــ « بناء مره » نه وزن اوزره کلیر؟

ج ــ ثلاثیٔ مجرد مصدرلرینك « بناء مره » لری، فَعْلَه (ـَـْـَـه) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی: ثلاثیٔ مجرد مصدرلرینك زائد حرفلرینی ــ اکر وار ایسه ــ بعد الطرح آخرلرینه بر های موقوفه (ه، ە) علاوه ایتمك وَ فاء الفعللرینه فتحه ویرمکله یاپیلیرلر ؛ مثلا :

سجود = یره قاپانمق ،	سَجْدَه = بر کره یره قاپانمق .
ضرب = اورمق، دوکمك،	ضربه = برکره اورمق، دوکمك.
خروج = چیقمق،	خرجه = بر کره چیقمق .
دخول = کیرمك ،	دخله = بر کره کیرمك .
قعود = اوتورمق ،	قعده = بر کره اوتورمق .
اکل = یمك ،	اکله = بر کره یمك .

لدغ = ییلان وعقرب صوقمق، لدغه = ییلان وعقرب برکره صوقمق.
نفح = اوفورمك ، نفحه = برکره اوفورمك .
رمی = آتمق ، رمیه = برکره آتمق .
لحظ = کوز قویروغیله باقمق، لحظه = برکره کوز قویروغیله باقمق.
لمع، لمعان = شمشك کبی چاقمق، لمعه = شمشك بردفعه چاقوب پارلامق.
قوب پارلامق، یلدیرامق. مق ، یلدیرامق .
لمح = کورمك، لمعهٔ برق کبی لمحه = کورمك بردفعه لمعهٔ برق کبی
چاقوب باقمق، چاقوب باقمسی .

س - ثلاثی مصدرینك آخرنده زائد «تاء»، یاخود «هاء موقوفه» بولونورسه «بناء مره» سی نه وجه اوزره یاپیلیر ؟

ج - ثلاثی مصدرینك آخرنده زائد «تاء»، یاخود «هاء موقوفه» بولونورسه او وقت «بناء مره‌سی»، مصدر مطلقله التباس واقع اولماماق ایچون آخرینه «واحد» کلمه‌سنك علاوه‌سیله یاپیلیر. مثلا :

رحمت رحمت واحده
صفقه صفقهٔ واحده
خدمت خدمت واحده

ملاحظه

بعضاً تأکید ایچون «بناء مره‌لر»ه دخی «واحد» لفظی علاوه اولونه‌رق قوللانیلیرلر. مثلا :

لحظه لحظهٔ واحده
لمحه لمحهٔ واحده

بناء نوع

س - «بناء نوع» نه‌در؟

ج - «بناء نوع»: نوع، حالت، یاخود کیفیته دلالت ایدن مصدردر. مثلا:

جِلسه = بر نوع اوتورش، رِکبه = بر نوع بینش، «بناء نوع» درلر.

س - مصدر ثلاثئ مجردلرینک بناء نوعلری نه وزن اوزره کلیر؟

ج - مصدر ثلاثئ مجردلرینک بناء نوعلری فِعْلَه (فِعْلَه) وزنی اوزره کلیر؛ یعنی: مادۀ اصلیه‌لرینک آخرینه «هاء موقوفه» علاوه ایتمک و فاء الفعلنه کسره ویرمکله یاپیلیر. مثلا:

قعود = اوتورمق،	قِعدَه = بر نوع اوتورش.
رکوب = بینمک،	رکبه = بر نوع بینش.
مشی = یورومک،	مشیه = بر نوع یورویش.
ضرب = اورمق، دوکمک،	ضربه = بر نوع اورش، دوکش.
سجود = یره قاپانمق،	سجده = بر نوع یره قاپانش.

ملاحظه

کرک «بناء مره»، کرک «بناء نوع» لر، لسان عثمانیده «بر کره» و «بر نوع» معنالرینک ترکیله، مصدر، یاخود اسم مصدر مقامنده قوللانیلیرلر.

س ـ هانکی مصدره «مصدر ثلاثیٔ مجرد» دینیلیر ؟

ج ـ اکر بر مصدرك فعل ماضی، مفرد مذکر غائب صیغه‌سی، اوچر حرف اصلیدن عبارت اولوب ده اوزرنده زائد حرف بولونمازسه او مصدره: «مصدر ثلاثیٔ مجرد» دینیلیر. (۲۰ وَ ۲۱ صحیفه‌لره باق).

س ـ هانکی مصدره «مصدر ثلاثیٔ مزید فیه» دینیلیر ؟

ج ـ اکر برمصدرك فعل ماضی، مفرد مذکر غائب صیغه‌سی، اوچ حرف اصلیدن عبارت اولوب ده اوزرنده بر، یاخود بردن زیاده زائد حرفلر بولونورسه او مصدره، «مصدر ثلاثیٔ مزید فیه» دینیلیر.

س ـ مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلر نره‌دن اشتقاق ایدرلر ؟

ج ـ مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلر، قاعدةً مصدر ثلاثیٔ مجردلردن اشتقاق ایتدکلری کبی بعضاً اسملردن وَ صفتلردن دخی اشتقاق ایدرلر.

س ـ لسان عثمانیده مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلرك قاچ وزنلری قوللانیلیر ؟

ج ـ لسان عثمانیده مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلرك، بروجه آتی طقوز وزنلری قوللانیلیرلر. ماباقیلری لسان عثمانیده اصلا قوللانلمازلر، لسان عربیده ایسه قلیل الاستعمال درلر.

مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلر		زائد حرفلری	فعل ماضیلری	
اوزان	موازین		اوزان	موازین
اِفْعالْ	اکرام	اِ • • ا •	اَفْعَلَ	اکرم
تَفْعیلْ	تکمیل	تَ • • ی •	فَعَّلَ	كمّل
مُفاعَلَه	مكاتبه	مُ • ا • • ه	فاعَلَ	كاتب
اِنْفِعالْ	انكسار	اِنْ • ِ • ا •	اِنْفَعَلَ	انكسر
اِفْتِعالْ	اكتساب	اِ • تِ • ا •	اِفْتَعَلَ	اكتسب
اِفْعِلالْ	احمرار	اِ • ِ • • ا •	اِفْعَلَّ	احمرّ
تَفَعُّلْ	تكلّم	تَ • • ّ •	تَفَعَّلَ	تكلّم
تَفاعُلْ	تصالح	تَ • ا • •	تَفاعَلَ	تصالح
اِسْتِفْعالْ	استرحام	اِسْ تِ • • ا •	اِسْتَفْعَلَ	استرحم

س ــ مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلرك زائد حرفلری هانكیلریدر؟

ج ــ مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلرك، ف ع ل (فعل) حرفلری، اصل، باقیلری ایسه زائد درلر.

س ــ ثلاثیٔ مزید فیهلرك هر بری نه تسمیه اولونورلر؟

ج ــ ثلاثیٔ مزید فیهلرك هر بری، مصدرلرینك وزنلری نامرلیله «باب» تسمیه اولونور؛ مثلا: افعال بابی، تفعیل بابی، مفاعله بابی وسائره، كه آیری آیری تصریف اولونورلر.

اخطار مهم

بالاده محرر مصدر ثلاثیٔ مزید فیهلرك طقوز وزنلرینی حفظ (ازبر) ایتمك، بلاغلط املالرینی اوكرنمك، وزائد حرفلرینی تفریق ایتمك اهم والزم اولدیغی، طلبه‌یه خاصةً اخطار اولونور.

س ـ بركلمه‌یی باشقه بروزنه نقل ایتمه‌نك قاعدهٔ عمومیه‌سی نه‌در؟

ج ـ بركلمه‌یی باشقه بروزنه نقل ایتمه‌نك قاعدهٔ عمومیه‌سی، اوزرینه نقل ایدیله‌جك وزنك زائد حرفلرینی، ـ اكر وار ایسه ـ حركات وسكناتنی عیناً نقل اولونه‌جق كلمه‌نك مادهٔ اصلیه‌سی اوزرینه علاوه ایتمكدن عبارتدر.

اِفْعَالْ (اِ ◆ ◆ ا ◆)

س ـ «افعال» وزنی نصل یاپیلیر؟

ج ـ «اِفْعَالْ» وزنی، (اِ ◆ ◆ ا ◆) مادهٔ اصلیه‌نك اولنه برهمزهٔ مكسوره «اِ» وَعین الفعلی مابعدینه بر «الف» علاوه‌سیله یاپیلیر. مثلا:

دخول = كیرمك، ادخال = كیردیرمك.
بلوغ = یتشمك، ابلاغ = یتشدیرمك.

س ـ افعال بابنك بناسی نه ایچوندر؟

ج ـ «افعال» بابنك بناسی، اكثریا متعدی ایچوندر؛ یعنی: فعل لازملر، افعال بابنه نقل اولندقلرنده اكثریا متعدی اولورلر؛ یاخود «جعل» وَ«تصییر»، یعنی: قیلمق وَایله‌مك معناسنی اشعار ایدرلر. مثلا:

لازم	متعدی
خروج = طیشاری چیقمق،	اخراج = طیشاری چیقارمق.
ظهور = آشکار اولمق ،	اظهار = آشکاره قیلمق .
قعود = اوتورمق،	اقعاد = اوتورتمق .
بلوغ = یتشمك ،	ابلاغ = یتشدیرمك .

آتی الذکر ثلاثیٔ مجرد مصدرلرینك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ طرح ایدوب تحریراً وَشفاهاً افعال وزننـه (إِ••ا•) نقل ایله کسب ایتدکلری معنالرینی بیان ایدیکز !

تمرین ـ ٥٤

حدوث = صوکره‌دن پیدا اولمق.
سقوط = دوشمك.
سکوت = صوصمق .
حضور = حاضر اولمق. (غیاب مقابلی) .
رجوع = کیری دونمك .
صلاح = ایی اولمق.
علانیت = ظاهر و آشکاره اولمق.
قناعت = قسمتنه راضی اولمق ؛ بولدیغنه راضی اولمق .
نبات = اوت بیتمك.
عمارت = معمورلق (خرابك ضدی) .
ثبات وَ ثبوت = ثابت وَ پایدار اولمق.
خطور = خاطره کلمك .
رکوب = بینمك .
عزیمت = کیتمك .
نزول = اینمك؛ قونمق.
عدم = یوق اولمق .
لحوق = اولاشمق .
کمال = تام وَکامل اولمق.
هلاك = اولمك .
یقظ، یقاظت = اویانق اولمق .

تمرینه — ٥٥

يُتم = يتيم اولمق .
جلالت = اولولق ؛ بويوكلك.
عزت = عزيز وَعاليقدر اولمق.
يبس = ياش اولان بر شی قو-
رومق.
عظمت = بيوكلك.
لصوق = ياپشمق، اولاشمق .
مطر = ياغمور ياغمق.
حسن = كوزل اولمق .
غضب = طارلمق؛ خشمه كلمك.
عجب = تعجب ايتمك.
سِرّ = قابده كتم و اخفا او-
لونان راز.
نظره = بر خصوصده امهال
وتأخير ايلمكه دينيلير ؛ مهلت
ويرمه.
فرغ = صو دوكلك .

مرور = كچمك .
تمام = تام اولمق .
ضلالت = طوغرو يولدن
صاپمق؛ اكرى يوله كيتمك .
ذِلّت = خوار وحقير اولمق.
زليل = آياق قايمق.
قرض = اودونج .
سكون = قرار وَآرام ايلهمك .
بطلان = بوش وَعبث اولمق .
شبه = مثل ؛ نظير.
خبر= نقل اولونان سوز؛ پيام.
سنود = بر شيئه آرقه ويروب
طاياتمق.
مهلت = برشيئك اجراسی ايچون
وعدهدن صوكره ويريلان زمان.
عُدّه = يات وياراق،كه بر شيئك
لوازمات وَمهماتندن عبارتدر.

س – متعدی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردلری افعال بابنه نقل اولوندقلرنده نه معنی كسب ايدرلر ؟

ج – متعدی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردلری افعال بابنه نقل او-
لوندقلرنده اكثريا بردرجه دها متعدی اولورلر. مثلا :

فهم = آکلامق، افهام = آکلاتمق.
سمع = ایشتمك، اسماع = ایشتدیرمك.
علم = بیلمك، اعلام = بیلدیرمك.
شعر = بیلمك، علم، اشعار = بیلدیرمك، اعلام.
شرب = ایچمك، اشراب = ایچیرمك.
طعم وَطعام = اکل ایلهمك، یمك، اطعام = بر آدمه طعام یدیرمك.
عمل = ایش ایشلهمك، اعمال = ایش ایشلتمك، آلت مقوله‌سنی وَ بر شیئی ایشه قوللانمق.

تَفعیل تَ • • ی •

س ــ «تفعیل» وزنی نصل یاپیلیر ؟

ج ــ «تفعیل» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «تاء مفتوحه» (تَ) وَ عین الفعلی مابعدینه ماقبلی مکسور بر «یاء» زیاده‌سیله یاپیلیر. مثلا:

کثرت = چوق اولمق، چوقاق، تکثیر = چوغالتمق.
سهولت = قولایاق، تسهیل = قولایلاتمق.

س ــ تفعیل بابنك بناسی نه ایچوندر؟

ج ــ تفعیل بابنك بناسی، افعال بابی کبی اکثریا تعدیه ایچوندر؛ یعنی: فعل لازملری تفعیل بابنــه نقل اولوندقلرنده متعدی اولورلر؛ یاخود جعل وتصییر، یعنی: قیلمق وَ ایله‌مك معنالرینی اشعار ایدرلر. مثلا:

خراب = یقیلوب ویران اولمق، تخریب = یقوب خراب وَویران ایتمك.
طهارت = پاك اولمق، تطهیر = برنسنه‌یی پاك ایتمك، تمیزلتمك.
غرق = صویه بوغلمق، باتمق، تغریق = بوغمق، اغراق.

نقصان = اکسلمك، تنقیص = اکسلتمك.
سِعَه (وسعت) = کنیشلمك، توسیع = کنیشلتمك.
وحدت = یالکزاق، برلك، توحید = بر قیلمق، برلشدیرمك.
طول = اوزوناق، اوزانمق، تطویل = اوزاتمق.
سواد = سیاهاق، تسوید = سیاهلاتمق، قره‌لامق.
زیاده = آرتمق، تزیید = آرتیرمق.
سیر = یورومك، تسییر = یوروتمك، کوندرمك.
جدّت = یکی اولمق، تجدید = یکیلتمك.
خفت = خفیفلك، تخفیف = خفیفلتمك.
یسر = قولایلق، سهولت، تیسیر = قولایلاتمق، تسهیل.

س ــ متعدی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردلر، تفعیل بابنه نقل اولوندقلرنده نه معنی کسب ایدرلر؟

ج ــ متعدی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردلر، تفعیل بابنه نقل اولوندقلرنده اکثریا بر درجه دها متعدی اولورلر. مثلا: [*]

فهم = آکلامق، تفهیم = آکلاتمق، افهام.
علم = بیلمك، تعلیم = اوکرتمك.
عرفان = بیلمك، تعریف = بیلدیرمك، اعلام.

س ــ تفعیل بابی باشقه نه معنایه کلیر؟

ج ــ تفعیل بابی، بعضاً نسبت (تسمیه ایتمك، عد وشمار ایتمك، کورمك) معنالرینه کلیر. مثلا:

[*] تفعیل ورنه نقل اولونان فعل‌لازملر، تعدیه، وفعل‌متعدیلر، بردرجه دها تعدیه معناسی افاده ایتمزلر ایسه، تکثیر (چوغالتمق) معناسی افاده ایدرلر.

صدق = طوغرو سوزلو اولمق، طوغرو سویله‌مك،	تصدیق = بر آدمك سوزینی كرچكه نسبت ایتمك؛ یعنی: «كرچك سویله‌دی» دیمك.
جهالت = بیلمز اولمق،	تجهیل = جهالته نسبت ایتمك، «جاهل در» دیمك، جاهل عد وتسمیه ایتمك.
صواب = راست ودرست، (خطا مقابلی در)	تصویب = صوابه (طوغرو) نسبت ایتمك. صواب كورمك.
فسق = خدای متعالك امرینی ترك ایله طریق حقدن خروج ایله‌مك.	تفسیق = بر آدمی فسقه نسبت ایتمك؛ یعنی: فاسق در دیمك.
ضَعف = زبونلق، مجالسزلق،	تضعیف = بر شیئی ضعفه نسبت ایتمك، ضعیف عد ایتمك، ضعیف‌در دیمك.
فند = اختیارلقدن ناشی عقل، رأی، وشعور خالل وصعوی،	تفنید = عجزه نسبت ایتمك، عقل ورأیی ضعیف كورمك، تضعیف.
عجز = ضعف، عدم اقتدار،	تعجیز = بر آدمی عجزه نسبت ایتمك؛ یعنی: عاجز وَفرومانده در دیمك.
عیب = ناقصه،	تعییب = عیبه نسبت ایتمك؛ معیوبدر دیمك.
كذب = یالان سویله‌مك،	تكذیب = كذبه نسبت ایتمك؛ كاذب چیقارمق؛ یالانجیلقله وصف ایله‌مك.
غلط = یاكلق، یاكلش،	تغلیط = بر شیئی غلطه نسبت ایتمك، یاكلتمق، «غلط در» دیمك.

جواز = روا وَجائز اولمق، | تجویز = جائز وَروا عد ایتمك، جائز کورمك.
سواغ = جائز وَروا اولمق، جواز؛ | تسویغ = جائز وَروا کورمك، تجویز.
قبح = چیرکین اولمق؛ | تقبیح = قبحه نسبت ایتمك، وجه قباحتنی بیان ایتمك.
شناعت = برشی حد و قیاسدن خارج بد وَقبیح اولمق؛ | تشنیع = شناعته نسبت ایتمك، شنیع وَقبیح عد ایتمك.

س ـ اسماء اعداد، تفعیل وزننه نقل اولونه بیلیرلرمی؟

ج ـ اسماء اعداددن بعضلری، تفعیل وزننه نقل اولونوب هر بر عدد اوزرینه، بولمك، تقسیم ایتمك، کوشه‌لی قیلمق معنالری علاوه قیلنیر. مثلا:

اثنین یاخود اثنان (اصلی ثنی) = ایکی، | تَثنِیَة = ایکی قیلمق، ایکی‌یه بولمك (۱۷۵ صحیفه‌یه باق)
ثَلٰثَه، یاخود ثلاثه = اوچ، | تثلیث = اوچ قیلمق، اوچه تقسیم ایتمك.
اربعه = درت، | تربیع = درده تقسیم ایتمك، برشیئی درت کوشه‌لی ایتمك، مربع قیلمق.
خمسه = بش، | تخمیس = بر شیئی بشه تقسیم ایتمك، بش کوشه‌لی قیلمق.
سته (اصلی سدس) = آلتی، | تسدیس = آلتی‌یه تقسیم ایتمك، آلتی کوشه‌لی قیلمق.

سبعه = یدی ، تسبیع = بر شیئی یدی ایتمك، یدی کوشه‌لی قیلمق .

ثمانیه = سکز ، تثمین = سکزه تقسیم ایتمك ، سکز کوشه‌لی قیلمق .

آتیده‌کی کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ بعدالطرح تحریراً وَشفاهاً تفعیل [تَ • • ی •]وزننه نقل ایله کسب ایتدکلری معنالرینی بیان ایدیکز !

تمرین ـ ٥٦

شرف = اولولق، مجد وبزرکی.

عظمت = بیوکلك، اولولق .

سکون = قرار وآرام ایله‌مك .

نبه = اویانمق .

بلوغ = یتشمك .

نزول = اینمك .

عطالت = خالی وَمعطل اولمق.

بعد = اوزاقلق .

قرب = یاقینلق .

عمارت = چوق زمان یاشایوب قالمق .

نظافت = پاك وَتمیز اولمق .

شکل = مثل، شبه، صورت، بیچم.

صحت = صحیحلك، صاغلق، عیب وَخطادن سالم اولمق.

رفاقت = یولداشلق ، آرقه‌داشلق .

حمرت = قیرمزیلق .

شجاعت = یکیتلك، بهادرلك .

ثبات وثبوب = ثابت وپایدار اولمق .

برودت = صوغوقلق .

کمال = تام وَکامل اولمق.

قدس = پاك اولمق، طهارت .

فرح = سوینمك، سرور .

حرکت = قیملدانمق، دپرنمك.

سخونت = صیجاقلق، قیزغینلق.

صُداع = باش آغریسی ، وجع الرأس .

ضیق = طار اولمق، طارلق .

وقار = آغیر مشربلیلك .
خیبت = محروم وَبی‌بهره قالمق.
خصوص = عموم مقابلی .
عموم = خصوص مقابلی .
غیر = باشقه، ماعدا، رسوی .
فرح = مسرور وشادان اولمق، سوینمك .

کمال = بر شیئك جمیع اجزاسی یرلی یرنده موجود وَتام اولمق.
شدّت = سرتلك. قاتیلق، قویللك.
قلت = آزلق، آز اولمق .
ضعف = برشیئك مثلی، که «بر اول قدری» وَ «بر قاتی» تعبیر اولونور .

تمرین ـ ٥٧

شتات = طاغلمق، تار ومار اولمق.
خوف = قورقمق .
کلفت = زحمت وَتعب ایله ایشله‌ن ایش وَارتکاب اولونان مشقتلی شی .
عجب = تعجب ایتمك، تعجب اولونه‌جق شی .
علاقه = ایلیشیك ، مناسبت . (برکیمسه‌یه، یاخود بر شیئه کوکل ایشله‌یوب عشق و محبته کرفتار اولمق) .
رتوب = بر یرده قطعاً قیملدانمامق ، وجه اوزره ثابت وَ پایدار اولوب طورمق.

حصول = حاصل اولمق، وجوده کلمك .
حذر = صاقنمق، احتراز.
خلاص = قورتولمق .
درس = اوقومق، قرائت .
صورت = شکل، قیلیق.
ضمان = برینك دوچار اولدیغی ضرر وزیانه مقابل ویریلان قارشیلق .
عجله = ایومك .
عذاب = ایشکنجه، اذیت ، عقوبت .
فرغ = صو دوکلك .
بدل = عوض، دکیشك .
سعه = (وسعت) کنیشلك .

لون = رنك .
مثل = برشیئك بكزری، شبه، ماند.
لین = یوموشاق اولمق .
نور = آیدینلق .
وقف = اكلەنوب طورمق.
وكالت=باشقەسنك ایشنی كورمك.

بیاض = آقلو، (آق).
شبه = بكزر، ماند .
زوج = اش ، كه جفت اولان شیئك هربرندن عبارتدر .
طبق = بر شیئك اویغونی ، وَ عینی عیننه مناسبی .
طیب = لذیذ وَخوش اولمق .

س ـ «تفعیل» بابنك باشقه وزن اوزره مصدری كلیرمی؟

ج ـ «تفعیل» بابنك «تَفعلَه» وزنی اوزره بر مصدری دخی كلیر كه «تفعیل» لك «یا» سی حذف ایله آخرینه تاء تأنیث علاوەسیله یاپیلیر. مثلا :

ذكر = آكمق، تذكیر، تذكره = آكدیرمق.
(جرب) تجریب، تجربه = صینامق، اختیار .
كمال = كامل اولمق، تكمیل، تكمله = بر شیئی تام وَ كامل قیلمق، اكمال، استكمال .

فرق = آییرمق، تفریق، تفرقه = بری برندن آییرمق،
تمام = تام وَكامل اولمق، تمیم، تَتِمّهَ = برشئیی تمام ایتمك، اتمام .
حلال = معلوم، تحلیل، تَحِلّهَ = حلال قیلمق .

س ـ «تفعله» وزنی سماعیمی، یوقسه قیاسیمیدر؟

ج ـ «تفعله» وزنی سماعیدر؛ یعنی: تفعیل وزنی اوزره كلن هر بر كلمه‌نك «تفعله» وزنی اوزره دخی كلەمز.

ملاحظه

تفعله وزننده اولان مصدرلردن بعضلری، اسم مقامنده قوللانیلیرلر.

س ـ «تفعيل» بابی باشقه نه معنی افاده ایدر؟

ج ـ «تفعيل» بابی، بعضاً علی طریق الاختصار برجملهٔ عربیه معناسنی متضمن اولور. مثلا:

تحمید = الحمدلله دیمك، حمدله کبی.

تسبیح = سبحان الله دیمك .

تسلیم = سلام علیکم دیه سلام ویرمك‌در، که تحیه وسلامتله دعا ایله‌مکدن عبارت‌در.

تصلیه = صلی الله علیه وَسلم دیه دعا ایتمك.

تهلیل = لااله‌الاالله دیمك، هیلله کبی.

تکبیر = الله اکبر دیمك .

ترحیم = برکیمسه حقنده رَحِمَ الله دیه دعا ایتمك، ترحم کبی .

تأمین = برآدم دعا ایله‌دکدن صوکره آمین دیمك .

تصبیح = برکیمسه‌یه، عِمْ صباحاً، یعنی: «صباحك خیر اولسون» دیمك.

ترحیب = مرحبا دیمك .

تأهیل = مسافره اهلاً وَسهلاً مرحبا دیه آلقشلامق.

تأفیف = برکیمسه غم واندوهدن یاخود قلب صقندیسندن اف دیمك، تأفف کبی.

تأییه = برآدمه، یا أَیُّهَا الرجل، یعنی: «ای کیشی» دیه خطاب، یاخود ندا ایله‌مك.

تسویف = مکرراً وعـد وفا سَوْفَ اَفْعَلُ ، یعنی : «یاپه‌جغم» دیمك ایله تأخیر ایله‌مك .

تأویه = آه ایله‌مك، «اُوه» دیمك، تأوّه کبی .

تلبیه، یاخود تلبئه=حج ایدن آدم: «لَبَّیكَ اللّٰهُمَّ لَبَّیك» دیمکدن عبارتدر.

مُفٰاعَلَه م ◆ ا ◆ ◆ ه

س – «مفاعله» وزنی نصل یاپیلیر ؟

ج – «مُفٰاعَلَه» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «میم مضمومه» (مُ)، فاء الفعلی مابعدینه «الف» وَآخر کلمه‌یه‌ده بر «هاء موقوفه»، یاخود «تاء» (ه، ة، ت) زیاده‌سیله یاپیلیر؛ مثلا :

حفظ = صاقلامق ، محافظه = ضرر وزیاندن قورویوب حفظ ایله‌مك .

طلب = ایسته‌مك ، مطالبه = طلب ایتمك ، بر کیمسه‌نك ذمتنده اولان آله‌جغنی ایسته‌مك.

وزن = طارتمق ، موازنه = ایکی شی بری بریله برطارتیده اولمق، قارشی‌قارشی‌یه اولمق.

یسر = قولایلق ، میاسره = عنف و شدت ایله‌میوب رفق وسهولتله معامله ایله‌مك .

دوام = دائم وَبرقرار اولمق، مداومت = مواظبت .

زیاده = آرتمق، آرتیرمق، مزایده = مزاد طریقیله بر شیئك بهاسنی تقدیر ایتمك.

س – مفاعله بابنك بناسی نه ایچوندر؟

ج – مفاعله بابنك بناسی، اکثریا بین‌الاثنین (ایکی کشی، یاخود

ایکی شی بیننده)، یاخود فوق‌الاثنین (ایکیدن زیاده، یعنی: برکشی ایله برجماعت، یاخود ایکی جماعت بیننده) مشارکت ایچوندر؛ مثلا:

خبر = نقل اولونان سوز، پیام، — مخابره = خبرلشمك، بری برینه خبر کوندرمك.

حکم = «شو شی شویله‌در» دیه کسوب آتمق، قضا، — محاکمه = مرافعه، حکم ایدشمك، حاکم معرفتیله دعوی فصل اولونمق.

حرب = جنك، صواش، — محاربه = جنکلشمك، صواشمق.

خصومت = دشمنلك، جدل، نزاع، بر آدم ایله چکشمك، — مخاصمه = بری بریله دعوی و خصومت ایتمك.

نزع = بر شیئی یرندن قوپاروب چکمك، — منازعه = آغیز غوغاسی ایدوب چکشمك، برکیمسه ایله مخاصمه ایتمك.

س ـ مفاعله بابی مشارکتدن باشقه معنایه‌ده کلیرمی؟

ج ـ مفاعله بابی، مشارکتدن باشقه بعضاً اصلی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردینك معناسنه، یاخود سائر معنایه کلیر؛ مثلا:

سفر = برمکاندن باشقه مکانه کیتمك، یولجیلق ایتمك، — مسافره = کذا.

طلب = ایسته‌مك، — مطالبه = کذا.

سماحت = جوانمردلك، — مسامحه = بر مصلحتده شدت و خشونت ایتمه‌یوب ملایمت و مساعده ایله معامله ایتمك، تکاسل و عدم دقت.

بُعد = اوزاق اولمق، مباعده = بعید ایتمك، ابعاد.

ضِعف = بر شیئك مثلی، که «بر اول قدری»، «بر قاتی» تعبیر اولونور. مضاعفه = بر شیئه بر اول قدر دخی زیاده قیلمق، قات قات ایله‌مك، تضعیف.

حفظ = صاقلامق، محافظه = قورومق.

دوام = دائم وَبرقرار اولمق، مداومت = مواظبت.

آتیده‌کی کلماتك زائد حرفلرینی ـ اکر وار ایسه ـ بعد الطرح تحریراً وَشفاهاً «مُفاعَلَه» (مُ•ا•َ•َه) وزننه نقل ایله کسب ایتدکلری معنالرینی ممکن مرتبه‌ده بیان ایدیکز!

تمرین ـ ۵۸

کلام = سوز.

کتب = یازمق.

عرفان = بیلمك، طانیمق.

ضرب = اورمق.

قول = سوز سویله‌مك، سوز.

عین = کوز.

سلامت = قورتولش.

جواب = سؤاله مقابل اولان سوز، پاسخ.

سبق وسبقت = ایلری کچمك.

عوض = قارشیلق.

ترك = براقمق.

عصر = دهر، زمان، دور.

کشف = کیزلی شیئی آچیغه چیقارمق.

شهادت = شاهدلك ایتمك، برایشی کوروب بیلدکی وجه اوزره خبر ویرمك.

لعب = اوینامق.

عمل = ایشله‌مك.

بیع = صاتمق.

وجه = یوز.

عهد = پیمان، برشیئك اجراسی ایچون سوز ویرمك.

ذکر = آکمق.
رفاقت = آرقه‌داشلق، یولداشلق.
لوم = قینامق، عتاب، سرزنش.

تمرینه ـ ۵۹

حوار = جواب.
صلح = باریشقلق.
حساب = صایمق، تعداد.
خطر = تهلکه‌ده اولمق.
هجرت = کوچمك، بر مملکتدن دیکر مملکتـه کیدوب اوراده یرلشمك.
جار (اصلی جور) = قومشو.
نول = بر آدمه عطیه ویرمك.
صدم = بر یك‌شیئی، کندی کبی دیکر بر یك شـیئه اوروب چارپمق.
وصول = واصل اولمق، یتشمك.
قرب = یاقینلق، یاقلاشمق.
مثل = برشیئك بکزر وَماندی.
بین = آیریاق، فرقت، جدالق.
شوری = طانیشقلق.
نسبت = برشیئك، باشقه برشیئه تعلق.

طبق = برشیئك اویغونی، عینی عینه مناسبی.
لطف = رفق، نوازش وَ ملا- یمت اوزره معامله ایتمك.
لحظ = کوز قویروغیله باقمق.
ضیق = طارلق.
عون = یاردیم.
فخر = اوکونمك.
وفق = اویمق.
منع = یاساق ایتمك، طوردیرمق.
قَسْم = بولمك.
قُباله = قارشی، تجاه.
خلط = قاریشدیرمق، مزج.
سرعت = چابکلك.
سفر = یولجیلق.
شبه = برشیئك بکزر وَماندی.
وزن = طارتمق.
عقاب = ایشکنجه، عذاب.
خدع = آلداتمق، دوباره ایله‌مك.

قیاس = بر شیئی، مثالی اولان دیگر بر شیئه تقدیر وتطبیق ایتمك.

سهولت = قولایلق.

قیام (اصلی قوام) = قالقوب آیاقده طورمق.

س ــ مفاعله بابنك باشقه وزن اوزره مصدری کلیرمی ؟

ج ــ مفاعله بابنك «فِعال» (•ِ•ا•) وزنی اوزره باشقه بر مصدری دخی واردر مثلا:

مواجهه \| وِجاه = یوز یوزه اولمق.

مواصلت \| وصال = محب، محبوبه واصل اولمق.

مخاطبه \| خطاب = بر آدمه سوز سویلهمك، توجیه کلام ایتمك.

موافقت \| وفاق = برشیئی، بر شیئه اویدورمق، برشیئی، برشیئه اویغون وَچسبان اولمق.

منازعه \| نزاع = خصومت، آغز غوغاسی ایدوب چکشمك.

معاونت \| عوان = بر کیمسهیه یاردیم ایلهمك.

مطابقت \| طباق = بر شیئی، بر شیئه اویدیروب مناسب وَ مساوی قیلمق، برشی، بر شیئه اویغون وَچسبان اولمق.

مجازفه \| جزاف = وزنسز وَکیلسز کیف ما اتّفق آلوب صاتمق.

منافقه \| نفاق = ایکی یوزلولك ایتمك، صورتا ایمان اظهار ایدوب حقیقت حالده کافر قالمق.

مجاوره \| جوار = بر آدمه قومشو اولمق.

مساومه \| سوام = بر متاعه قیمت آرتیرمغله بهایه چیقارمق.

مخالفت | خلاف = اویمایوب قارشـو قویمق ، موافقت ایتمه‌یوب ضدلق ایتمك.

مجادله | جدال = بر کیمسه ایله شدتله مخاصمه ایله‌مك .

مفارقت | فراق = آیرلمق .

معالجه | علاج = برخصوصه چالشوب طورشمق، خسـته‌یی تیمار ایله‌مك .

مطالبه | طلاب = طلب ایله‌مك ، بر کیمسه‌نك ذمتنده او- لان حق و آله‌جغنی ایسه‌مك.

مجاهده | جهاد = دشمنله حرب و قتال ایله‌مك .

معانده | عناد = (حقسز اولدیغی حالده) بر آدمه مخا- لفتله معارضه ایله‌مك ، برشیئه ملازمت ایله‌مك.

مجانسه | جناس = بری برینه مشاکل وَمشابه اولمق .

معاتبه | عتاب = بر آدمـه بطریق الغضب خطـاب ایتمك ، بر آدمه : لوم ، توبیخ ، آزار ایله‌مك.

مُشاقّه | شقاق = عداوت ومخالفت.

محاجه | حجاج = دلیل، برهان وَحجت ایرادایده‌رك معارضه وَ مباحثه ایله‌مك .

س – فِعال وزنی، سماعی می یوقسه قیاسی می در ؟

ج – فِعـال وزنی، سماعی در؛ یعنی : مفاعله وزننه نقل اولونان هربر کلمه، فعال وزنی اوزره دخی نقل اولونه‌ماز .

آتی الذکر کلماتك هانکی بابلردن مصدر اولدقلرینی، زائد حرفلرینی، مهما امکن مصدر اصلیلرینی، وَمصدر اصلیلری اولمادیغی حالده هانکی کلمه‌لردن، یاخود هانکی ماده‌لردن کلدکارینی بیان ایدیکز !

تمرینه ــ ٦٠

اظهار = آشکاره چیقارمق.
تحریف = دکشدیرمك، تبدیل وتغییر ایتمك.
تخریب = خراب ایتمك.
ایقاظ = اویاندیرمق.
مشاوره = بری بریله مشورت ایتمك.
ارجاع = کیری دوندرمك، کیری چویرمك، افراغ ایتمك.
تحمیل = یوکلتمك.
مصالحه = باریشقلق ایدشمك.
مداخله = امور ومصالحه قاریشمق.
تحقیر = حقیر وَ آلچاق کورمك.
مبایعه = صاتون آلمق.
اعلام = بیلدیرمك.
تحصیل = ایدنمك، کسب ایتمك، اوکرنمك.
انزال = ایندیرمك، قوندیرمق.
تحسین = کوزل بولوب بکنمك.
مراسله = بری برینه مکتوب یازوب کوندرمك.

تشویق = آرزومند ایتمك، شوقه، ایستکه کتیرمك.
تطویل = اوزاتمق.
معالجه = خسته‌یی تیمار ایتمك، دوا ویرمك.
تسهیل = قولایلاتمق.
اشعار = بیلدیرمك، اعلام.
معامله = انسان انسان ایله ایش کورمك.
اخراج = طیشاری چیقارمق.
معاینه = کوز ایله باقوب کورمك، کوزدن کچیرمك.
اغراق = صویه باتیرمق، بوغمق.
تفهیم = آکلاتمق.
ارشاد = یول کوسترمك، دلالت.
انعام = احسان ایتمك.
تخویف = قورقوتمق.
ادخال = کیردیرمك.
تصعیب = کوجلشدیرمك.
اسماع = ایشتدیرمك.
مکالمه = سویلشمك.

تصدیع = باش آغرتمق.
مقابله = قارشی قارشی‌یه اولمق، قارشیلاشدیرمق.
تعلیق = آصمق، ایلشدیرمك.
مسامحه = بر مصلحتده ملایمت وَمساعده ایله معامله ایتمك، تکاسل وَعدم دقت.
تقدیس = پاك وَتمییز قیلمق.
اشراب = ایچیرمك.

اِنفِعَال ا: ◆ ◆ ا ◆

س ـ انفعال وزنی نصل یاپیلیر؟

ج ـ «اِنفِعَال» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «همزهٔ مکسوره» ایله «نون» (اِن) وَعین الفعلی مابعدینه بر «الف» زیاده‌سیله یاپیلیر؛ مثلا:

کسر = قیرمق، انکسار = قیرلمق.
قطع = کسمك، انقطاع = کسلمك.

س ـ انفعال بابنك بناسی نه ایچوندر؟

ج ـ انفعال بابنك بناسی (غالباً اصلنه وَنادراً افعال وزننه) مطاوعت ایچوندر؛ مثلا:

کسر = قیرمق، انکسار = قیرلمق.
فتح = آچمق، انفتاح = آچلمق.
فصل = آییرمق، انفصال = آییرلمق.
قلب = دوندرمك، انقلاب = دونمك، دکشمك.
عقد = باغلامق، انعقاد = باغلانمق.
ضم = بر شیئی بر شیئه قاتمق، انضمام = قاتلمق.
اطلاق = صالی ویرمك، انطلاق = کیتمك.

ازعاج = مضطرب وَ بی قرار قیلمق، انزعاج = مضطرب وَ بی قرار اولمق.

آتیده‌کی مصدر ثلاثیٔ مجردلری، تحریراً وَشفاهاً «اِنفِعال» وزننه نقل ایله کسب ایتدکلری معنالرینی بیان ایدیکز!

تمرینه - ٦١

کشف = آشکاره ایله‌مك، میدانه چیقارمق.
هدم = ییقمق.
عدم = یوق ایتمك.
بسط = یایمق.
عطف = چویرمك، دوندرمك.
بعث = کوندرمك، قالدیرمق.
قبض = طوتمق.
حصر = بر وَیا برقاچ آدمك وَیا خود بر شیئك اطرافی چویریله‌رك قوشاتمق، صیقشدیرمق، تخصیص.
هزم = قاچیرمق.
صرف = چویرمك، دوندرمك.
حذب = چکمك.
فسخ = بوزمق.
قصر = قیصه‌لاتمق.
سلب = قاپمق.

هضم = سیندیرمك.
عکس = قلب ایله‌مك، چویرمك.
قلع = برشیئی کوکندن چکوب قوپارمق.
درج = دورمك، داخل ایتمك.
حرف = برشیئی بریانه چویرمك.
صرم = کسمك، قطع.
حطّ = آشاغی ایندیرمك.
قدّ = برشیئی اوزونلغنه کسمك، یارمق.
فهم = آکلامق.
زعج = برکیسه‌یی مضطرب وَ بیقرار ایله‌مك، ازعاج.
حطم = قیرمق، کسر.
عطف = میل ایله‌مك، چویرمك، دوندرمك.
جرّ = چکمك.

طبق = عینی عیننه مناسب وَموافق اولان شی.
صبّ = صو دوکمك.
فضّ = برشیئی قیروب طاغتمق.
سدّ = قاپامق.
فكّ = آییرمق.
شقّ = یارمق.
سلّ = برشیئی برشیدن چکوب چیقارمق.
حلّ = چوزمك، آییرمق.
شرح = آچمق، مشکل وَ مبهم شیئی کشف وَ اظهار ایتمك.
قَسم = بولمك.
قرض = کسمك.
همك = برآدمی برایشه کیرشدیروب اوغراشدیرمق.
شعبه = آغاجك دالی، برشیئك مقداری وَیا بربلوکی.

اِفتِعَال (١ ◆ ت ◆ ١ ◆)

س – افتعال وزنی نصل یاپیلیر؟

ج – «اِفتِعَال» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر «همزهٔ مکسوره» (اِ)، فاء الفعلی مابعدینه بر «تاء مکسوره» (تِ) وَعین الفعلی مابعدینه دخی بر «الف» زیاده‌سیله یاپیلیر؛ مثلا:

شغل = مشغول قیلمق، اشتغال = مشغول اولمق.
جسارت = جرأت ایتمك، اجتسار = کذا.

س – افتعال بابنك بناسی نه ایچون در؟

ج – ١: افتعال بابنك بناسی، (فعل ثلاثی‌یه) مطاوعت ایچون اولور؛ مثلا:

جمع = طوپلامق، اجتماع = طوپلانمق، یعنی: طوپلانمقلغی قبول ایتمك.
ستر = اورتمك، استتار = اورتلك.

٢ : فعل ثلاثیٔ مجردینك معناسنه کلیر، یعنی: فعل ثلاثیٔ مجردی لازم ایسه افتعال وزننده‌ده لازم، متعدی ایسه متعدی اولور؛ مثلا:

قدرت وَ اقتدار = قادر اولمق .
بسم وَ ابتسام = تبسم ایتمك، آهسته وَ نازکانه کولمك .
قرب وَ اقتراب = یاقلاشمق .
فخر وَ افتخار = اوکونمك .
سرقت وَ استراق = چالمق .
جذب وَ اجتذاب = چکمك .
کسب وَ اکتساب = کسب ایتمك، قازانمق .
قطف وَ اقتطاف = آغاجدن میوه دیوشیرمك، اجتنا .
قبس وَ اقتباس = اوجاقدن وَبیوك آتشدن پارلاق آتش کوزی آلمق، باشقه‌سندن اخذ واستفادهٔ علم ایله‌مك .

٣ : (تفاعل کبی) مشارکت ایچون اولور؛ مثلا :

قَسم = بولمك، اقتسام = بولوشمك، تقاسم .
خصومت = دشمنلك ایتمك، اختصام = بری بریله خصومت ایتمك، تخاصم.
لقاء = بر آدمه قارشی راست کله‌رك قاووشوب کورمك، بولوشمق ، التقاء = بولوشمق، تصادف، تلاقی.
سبق = کچمك، استباق = بری برینی کچمك ایچون یارشمق، تسابق .

عاریت (اصلی عور) = بین‌الناس متداول اولان (الدن اله کزن) شی که مرام هبه اولمایه‌رق بری برینه حاجتی بیتنجیه‌دك ویردکلری شی،

اعتوار = بر شیئی الدن اله ویرمك، کزدیرمك، تداول، تعاور.

لَطم = ال آیه‌سیله بر آدمك یوزینه وَیا بدننك صفحه‌سنه شمار اورمق،

التطام = بری برینه شمار اورمق، وَدریانك موجلری بری برینه چارپلق، تلاطم.

عون = یاردیم،

اعتوان = یاردیملاشمق، تعاون.

جار (اصلی جور) = قومشو،

اجتوار = قومشولاشمق، تجاور.

اخطار

اعتوار، اعتوان، اجتوار کلمه‌لرینك واولری، ماقبللری مکسور اولدیغی ایچون قاعدةً یایه قلب اولنمق لازم کلیر ایکن (۳۲ نجی صحیفه) مشارکت معناسنده اولدقلری ایچون (واولر) حاللری اوزره قالمشلردر.

آتیده‌کی کلماتی تحریراً وَ شفاهاً افتعال وزننه نقل ایدیکز!

تمرین - ٦٢

نظم = دیزمك.

همّ = قصد وَعزم ایله‌مك، همت.

نعش = یوقاری قالدیرمق، فقره مبتلا اولان کیمسه‌یی خوشحال ایله‌مك.

هزّ = برشیئی دیرتمك.

شدّ = قوی وَمحکم قیلمق.

لفّ = صارمق.

مدّ = اوزاتمق.

مزج = قارشدیرمق.

منّ وَ منّت = بر آدمه ایتدیکی
ایلکی وَ لطف و احسانی
ذکر و تعداد ایله باشنه قاقق.
خلط = قارشدیرمق.
رفع = یوجه‌لتمك، یوکسلتمك.
جسارت = دلیر و بهادر اولمق،
برشیدن قورقمایوب صالدیرمق،
جرأت.
فخر = اوکونمك.
لهب = آتشك توتونسز اولان
علوی.
منع = یاساق ایتمك، طوردیرمق.
نشر = یایمق، سرمك.
سنود = بر شیئه آرقه ویروب
طایانمق.
عقد = باغلامق، دوکمه‌لمك.
حرق = یاقمق.

عدل = برشیئی برابرلشدیرمك.
عمد = دیواره دیرك قویمق،
(قصد ایله‌مك).
عبرت = تربیهٔ نفس وَ تهذیب
اخلاق بولنده نمونه.
قدرت = برکیمسه‌نك کوجی یتمك.
شغل = اوغراشدیرمق.
بهج = برکیمسه‌یی شاد و مسرور
ایتمك.
حرز = حفظ ایله‌مك.
شبهه = «اویله‌می؟ یوقسه‌دکل‌می؟»
دیه برخصوصی کسدیره‌مه‌مك
حالی، التباس.
جهد = چالشمق.
حرمت = تعظیم، توقیر.
جلب = چکمك.
مثال = نمونه، اورنك.

تمرین - ٦٣

عذر = بهانه‌یی قبول ایله‌مك،
معذور طوتمق، بهانه.
شرکت = شریکلك.
غسل = بدنی ییقامق.

رحیل = کوچ ایتمك.
فقر = یوخسوللق، فقیر وَمحتاج
اولمق.
بدع = برشیئی یکیدن پیدا ایله‌مك.

لبس = بر شیئی شبهه‌لی قیلمق ایچون قارشدیرمق .
غنم = غنیمت آلمق .
ردّ = کیری چویرمك .
شقّ = یارمق .
خصوص = عموم مقابلی .
خلل = بوزوقلق، اکسیکلك .
نخبه = مختار، کزیده .
نظر = باقمق .
نحر = کسمك، بوغازلامق .
نقد = آقچه وَسائر شیئك زیوف وَکمترینی سچوب اوکورته‌له‌مك.
خُبرَه = بر شیئی‌نك کنه وحقیقتی اوزره بیلمك، بر شیئی کرکی کبی بیلمك ایچون یوقلایوب صینامق .
فرق = ایکی شی آره‌سنی آییرمق.
مصّ = اممك .

کنه = جوهر، حقیقت، غایت، نهایت .
غرور = بر آدمی باطل و بیهوده تی ایله آلداتمق .
نبه = اویانقلق .
نقم = عقوبتـله جزا ایله‌مك، اخذ کینه ایله‌مك.
غصب = برشیئی من غیر حقٍ زور وظلم ایله آلمق .
رهن = بر کیمسـه‌دن اسـتدانه یاخود استعاره اولونان شیئك یرینه وضع اولونان شی .
حلال = حرام اولمایان شی.
حلول = بر یره نزول ایدوب قونمق .
لف = بر شیئی بوروب چویر- مك، لیّ، صرف.

س — افتعال بابنـك «تاء زائده‌سی» نه وقت «طا» یه قلب اولونور ؟

ج — کلمه‌نك فاء الفعلی حروف اطباقدن — یعنی: ص، ض، ط، ظ حرفلرندن — بری اولور ایســه افتعال بابنه نقل اولوندقده: «تاء زائده»، «طا» یه قلب اولونور؛ مثلا :

صبر = کوچ وقتلرده طایانوب کندی نفسنی ضبط ایتمك ،

اصطبار = صبر و تحمل ایتمك .

صلح = باریشقلق،

اصطلاح = صلحلاشمق، تصالح، (فن وعلمده معنای مخصوص ایله استعمال اولنان کلمه) .

صید = آو آولامق،

اصطیاد = آو آولامق.

صفّ = صیره واری دیزمك،

اصطفاف = عسکر طابورلرباغلامق.

صفو = برشی طورو اولمق،

اصطفاء = سچمك، انتخاب ایتمك، برشیئك کزیده وَپاکیزه‌سنی اخذ واختیار ایله‌مك .

صنیعه = بر آدمك احسان ، تربیه و تمیه‌سیله یتشوب میدانه کلمش اولان کیمسه،

اصطناع = صنیعه اتخاذ ایله‌مك، آدم وَچراغ یتشدیرمك .

صدم = برپك شی کندیسی کبی باشقه برپك شیئه اوروب چارپمق ،

اصطدام = چارپشمق ، طوقشمق تصادم .

صبغ = اتمك قاتیغی، ادام،

اصطباغ = برشیئی اتمکه قاتیق ایتمك، ائتدام .

صراخ = حایقرمق،

اصطراخ = بری برینه فریاد ایتمك .

صبوح = صباح وقتی ایچیلن باده .

اصطباح = صبوح ایچمك .

صیف = یاز،

اصطیاف = بریرده یازلامق .

صحبت = حسن الفت ایدوب یار وهمدم اولمق،	اصطحاب = بری برینه یار وهمدم اولمق.
صفق = دپرتمك،	اصطفاق = روزکار طوقونمغله آغاجلر اوینایوب صارصلمق.
ضرب = اورمق، دوکمك،	اضطراب = چالقانمق.
ضرر = زیان،	اضطرار = بر آدمی برشیئه محتاج وَناچار ایله‌مك، الجاء، ناچار وَمحتاج اولمق.
ضرم = علولنمك،	اضطرام = علولنمك.
ضجع وضجوع = یان اوزره اوزانوب یاتمق،	اضطجاع = یان اوزره یاتمق.
ضهد = قهر ایله‌مك،	اضطهاد = قهر ایله‌مك.
طلب = ایسته‌مك،	اطّلاب = طلب ایله‌مك.
طرد = سورمك، قوغمق، ایراق ایله‌مك،	اطّراد = برقاچ شی بری برینه تابع اوله‌رق نسق واحد اوزره چکیلوب کیتمك.
طلوع = (کونش) طوغمق برشیئه واقف اولمق،	اطّلاع = واقف اولوب بیلمك، برشیئك ایچ یوزینه آکاه وخبیر اولمق.
طرح = بر شیئی براقق، الندن آتمق،	اطّراح = طرح ایله‌مك.
طبخ = پیشیرمك،	اطّباخ = پیشمك، انطباخ.
ظلم	اظطلام.

س ـ افتعـال بابنك «تاء» زائده‌سی نه وقت «دال» ه قلب اولونور؟

ج ـ اگر کلمه‌نك فاء الفعلی د، ذ، ز حرفلرندن بری اولور ایسه افتعال بابنه نقل اولوندقده «تاء زائده»؛ «دال» ه قلب اولونور؛ مثلا:

دفن = کومك،	ادّفان = کومك .
دین = بورج،	ادّیان = بورج ایدنمك، استدانه.
دعوی = برکیمسه‌دن: «بوشی بنم در» دیه طلب ایله‌مك،	ادّعا = برشی حقنده «بنم در» یاخود «بویله‌در» دیه زعم ایله‌مك، (کرك حق وَکرك باطل اولسون).
ذکر = آکمق،	اذدکار = آکمق، خاطره کتیرمك.
زحم = مضـایقه ایله‌مك، صیقشدیرمق، (زحمت)	ازدحام = خلق غلبه‌لك ایدوب صیقشمق.
زوج = اش، چفت اولان شیئك هر بری،	ازدواج = چفت اولمق، تزوج.
زیاده = آرتمق، آرتیرمق،	ازدیاد = زیاده‌لنمك، آرتیرمق .
زجر = منع ونهی ایله‌مك،	ازدجار = منع ونهی ایله‌مك.
زرع = تارلایه تخم صاجمق، اکین اکمك،	ازدراع = تخم اکمك .
زهو = استخفاف،	ازدهاء = استخفاف، خفیف عد ایتمك .
زری = عیبلامق، عتاب ایله‌ـ مك،	ازدراء = دائما خاقی خوارلایوب احتقار ایله‌مك .

زلف = یاقینلق، ازدلاف = تقرب وَتقدم ایله‌مك، یاقین اولمق،

ملاحظه

ذکر وَ ظلم کلمه‌لرینك افتعال بابی، اوچ وجه اوزره کلیر؛ مثلا:

ذکر اذدکار، اذّکار، ادّکار.

ظلم اظطلام، اظّلام، اطّلام.

ذراع وَ ذخر کلمه‌لرینك افتعال بابی اذّراع، وَ ادّخار کلیر.

اِفعِلاٰل (اِ ◆ ◆ ِ ◆ ' ا ◆)

س – «افعلال» وزنی نصل یاپیلیر؟

ج – «افعلال» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه برهمزهٔ مکسوره (اِ) ولام الفعلنك تکریریله بینلرینه برر «الف» زیاده‌سیله یاپیلیر؛ مثلا:

سواد = سیاه (اصلی سود)، اسوداد = پك‌قارارمق، سیاهلق.

عوج = اکریلك، اکری اولمق، اعوجاج = پك اکری اولمق.

س – «افعلال» بابنك بناسی نه ایچوندر؟

ج – «افعلال» بابنك بناسی، الوان وعیوبه مختص اوله‌رق مبالغهٔ لازم ایچوندر؛ مثلا:

بیاض = آقاق، ابیضاض = پك آغارمق.

صفرت (صفر) = صاریلق، اصفرار = پك صارارمق.

زرق = کوك رنکلی، مائی (کبود) اولمق. ازرقاق = پك مائی اولمق.

ملاحظه

افعلال بابنك بناسیٔ هرنه قدر لسان عربیده مبالغه ایچون ایسه‌ده استعمالات ترکیه‌ده مبالغه معتبر دکل‌در.

تحریراً افعلال (اِ•ِ••ٰا•) وزننه نقل ایله کسب ایتدکلری معنالرینی شفاهاً بیان ایدیکز!

تمرین ـ ٦٤

حمرت = قیرمزیاق.	عَوَر = برکوزلو اولمق.
شَهَل = الا کوزلو اولمق.	حَوَل = کوز شاشی اولمق.
خَضَر = یشیل اولمق.	غبرت = بوز وَ توز رنکنده اولمق.
زَوَر = اکریلك.	شَهَب = قیر، قیرچیل اولمق.
شَقَر = آل اولمق.	خَرَج = آقلی، قاره‌لی آلاحه اولمق.
رُقطه = بیاض بنکلر ایله آلاجه اولان قاره‌لق.	

س ـ الوان وعیوبك غیری معنایه کلنلرده وارمی؟

ج ـ نادراً الوان وعیوبك غیری معنایه دخی کلنلر واردر. مثلا: رعو، ارعواء = جهالتدن حسن وجهله رجوع ایدوب کیری چکلمك.

آتیده‌کی کلماتك هانکی بابلردن مصدر اولدقلرینی، زائد حرفلرینی، مهما امکن مصدر اصلیلرینی وَ مصدر اصلیلری اولمادیغی حالده هانکی کلمه‌لردن، یاخود هانکی ماده‌لردن کلدکلرینی بیان ایدیکز!

تمرین ـ ٦٥

مسارعت = سرعت وَعجله ایتمك.	مطالعه = برشیئه مطلع اولمق ایچون متصل تفکر ایتمك.
تعظیم = بویوتمك.	

اعورار = یکچشم اولمق .
انکسار = قیرلمق .
اختلاف = اویمامق ، موافقت ایتمه‌مك .
اتباع = تابع اولمق، امتثال ایتمك.
انتفاع = فائده‌لنمك، فائده کورمك .
الزام = التزام ایتدیرمك، لازم قیلمق .
تحویل = دکشدیرمك، تبدیل ایتمك، چویرمك .
انقلاب = دونمك .
انهدام = سوکلك .
احمرار = قیزارمق .
اعمار = معمور قیلمق .
اتمام = تماملاتمق .
اقرار = اعتراف ایتمك، برقرار ایتمك .
اکراه = بد وَکریه بولمق، ایکرنمك ، دیکسنمك ، جبر وزور ایتمك .
انتشار = صاچلمق، یاییلمق .
انتقام = اخذ ثار ایتمك ، اوج آلمق .

تمرینه - ٦٦

اعتقاد = کوکل‌باغلایوب‌ایناتمق.
اتعاب = یورمق، صیقندی ویرمك .
تعلیم = اوکرتمك .
مداومت = برایشده دوام ایتمك، مواظبت .
انتظار = مأمول ایدوب بکلمك، مترقب اولمق، کوزتمك.
انتخاب = سچمك .
اعتراف = انکار وَاصرار ایتمیوب حقی تسلیم ایتمك، اقرار ایتمك.
انفصال = آیرلمق .
امرار = کچیرمك .
اهتمام = دقت وَامکله چاشمق.
مداوله = بین الناس الدن اله کزدیروب نقل ودور ایتمك.
ابیضاض = آغارمق .

اسکات = صوصدیرمق.
اسقاط = دوشورمك .
اجتماع = طوپلانمق .
ابتهاج = شاد ومسرور اولمق.
تبلیغ = ایرشدرمك ، اولاشدیرمق .
اقراض = اودونج ویرمك.

انکشاف = آچیغه چیقمق، کشف اولونمق، ظاهر وَ آشکاره اولمق.
ازورار = میل و عدول ایتمك.
استناد = طایانمق .
انقطاع = کسلمك .
انقسام = بولونمك .
اعوجاج = اکرلمك .

تَفَعُّل (تَ ◆ ◆َ ◆ّ ◆)

س ــ «تفعّل» وزنی نصل یاپیلیر ؟

ج ــ «تَفَعُّل» وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه بر تاء مفتوحه (تَ) زیاده قیلنه‌رق، وَ عین الفعلی تشدیدلنه‌رك یاپیلیر؛ مثلا :

نزول = اینمك ، تنزل = اینمك ، (کرك معنیً وَ کرك مادةً) آلچاقلانمق .
شرف = اولولق، مجد وَ بُزرکی، تشرف = شرفلنمك .

س ــ تفعّل بابنك بناسی نه ایچون در ؟

ج ــ تَفَعُّل بابنك بناسی، اکثریا «تفعیل» ك لازمی وَیا مطاوعتی ایچوندر ؛ مثلا :

حرکت = قیملدانمق، تحریك = قیملداتمق، تحرك = قیملدانمق.
قُرب = یاقیناق، تقریب = یاقلاشدیرمق، تقرب = یاقلاشمق.
عیش = کچینمك، تعییش = کچیندیرمك ، تعیش = کچینمك.
کثرت = چوقلق، تکثیر = جوغالتمق، تکثر = جوغالمق.

بعضاً تعدیه ایچوندر؛ مثلا :

علم = بیلمك ، تعلم = اوکرنمك .

ذکر = درخاطر ایتمك، برشیئی اونوتمایوب خاطرده طوتمق، تذکر = خاطره کتیرمك، خاطر نشان ایلهمك .

فهم = آکلامق ، تفهم = آکلامق .

قبول = تکلیف اولونان شیئی رد ایتمه‌یوب آلمق ، تقبل = بر شیئی قبول ایتمك .

آتیده‌کی کلماتی تحریراً تَفَعُّل وزنـنـه نقل ایله کسب ایتدکاری معنالرینی شفاهاً بیان ایدیکز :

تمرین - ٦٧

جمع = طوپلامق .
عجب = تعجب ایتمك.
کبر = بیوکلك .
حسرت = فوت اولمش برکیسه‌یه یاخود بر شیئه کمال آرزودن ناشی کدر ، تأسـف و غُصّه چکمك .
قرار = سـکون و آرام اوزره اولمق، برمحلده طورمق .
سَعَه (وسعت) = کنیشلك .
حدوث = یکیدن (صوکره‌دن) پیدا اولمق .
قدس = پاك اولمق .
نُبه = اویانمق .

وَجع = آغریوب آجیمق .
فرق = ایکی شی آراسنی آییرمق، فصل ایتمك .
قطع = کسمك .
شدّت = قویلك ، سرت وَ قاتی اولمق .
جدّت = یکی اولمق .
عموم = جمله‌یی شـامل اولمق ، (خصوص مقابلی) .
قدوم = برکیمسه‌نك اوکنه‌کچمك.
ضِمن = برشیئك ایچی وَداخلی.
کبر = بیوکلك .
نَفَس = صولوق .
عرفان = بیلمك، طانیمق .

عذر = بهانه .
علاقه = ایلیشیك، مناسبت .
مَلَق = ضمیرده اولمایان برشیئی لسانله ویرمك .
کلفت = چتینلك، مشقت .
قلب = دوندرمك، چویرمك.
فوق = یوکسکلك ، شرف وَ فضیلتده سائره غالب وَسربلند اولمق .
لهَف = دریغ (ایواه، آه، آمان) وَتحسر چکوب محزون اولمق .
غیر = باشقه .
ولادت = طوغورمق، طوغمق.

موج = ظالغه .
فکر = دوشونمك .
مُلك = برشیئه استقلال اوزره مالك اولمق .
بَسم = آهسته وَلطیف کولمك، طاتلی کولوش.
وساطت = آرایه کیرمك، مصلح وَ میانجی اولمق .
عین = کوز، چشم، نفس، ذات.
شبه = بر شیئك مانند ، نظیر وَ بکزری .
خُلق = خوی، طبیعت .
حَول = حالدن حاله دونمك .
حیرت = تعجب، شاشمق .

تمرینه - ٦٨

کلام = سوز .
لَون = رنك .
نوع = درلو .
وجه = یوز .
عدد = صایی .
علم = بیلمك .
عسرت = کوجلك ، دشواری.

حق = طوغرولق .
بیان = آشکاره قیلمق ، آشکاره اولمق .
زاد = (اصلی زود) آزیق، توشه.
تبع = برکیمسه یه اویمق، آکسه سندن کیتمك .
زوج = اش .

عِشق = سومك .
عُمق = درینلك .
عَمد = قصد وملاحظه ایله ایش ایشلهمك، قصد ایلهمك .
مدح = بر شیئك ایيلکنی ذکر ایدوب ثنا ایلهمك .
مدینه = شهر .
ردّ = کیری چویرمك .
ورم = شیشمك، انتفاخ .
مرود = شرّده عناد وَ اصرار ایلهمك .
فَوه = سوز سویلهمك .
زین = بزهمك، زینت .
بدل = قارشیلق، عِوَض .
برودت = صوغوقلق .
شکل = صورت ، بچم ، مثل .
شتّ = طاغتمق، طاغلمق .
رحمت = اسرکهمك ، رقت وَ شفقت ایلهمك .

صدقه = لِوَجهِ الله فقرایه ویر- یلن شی .
صورت = شکل، قیاق .
صرف = بر شیئی چویرمك ، دوندرمك، خرج ایتمك .
خیال = انسانك ذهننده حاصل اولوب مرتسم وَصورت پذیر اولان شخص وَتمثال .
حمل = یوك یوکلتمك، یوکلمك.
بُخار = بوغو .
بصر = کورمك .
عهد = سوز ویرمك، برخصو- صك اجراسی ایچون ویریلن سوز، پیام .
رنیم = ترنم ایتمك ، خوش از- کیلرله ایرلامق .
نزهت = قاریشق ، بولاشق وَ غلبهلك محللردن اوزاق اولمق، صفا، تفرج .

تَفاعُل (تَ ◆ ا ◆ ُ ◆)

س – « تفاعل » وزنی نصل یاپیلیر ؟

ج – « تَفاعُل » وزنی، مادهٔ اصلیهنك اولنه بر تاء مفتوحه (تَ) وَعین‌الفعلی مابعدینه بر « الف » زیادهسیله یاپیلیر؛ مثلا :

حسارت = جرأت، قوی یو-رکلیلك، بر شـیدن کوزنی صاقنمایوب صالدیرمق، | تجاسر = شدید وَدشوار ایشلره جسارت واقدام ایتمك.

وفر (وفرت) = چوق اولمق، | توافر = کثرت اوزره اولمق،

نقض = برشیئی اولکی هیئتندن بوزمق، بنایی وَایب قاتلرینی بوزمق، | تناقض = بری برینی بوزوب خراب وابطال ایتمك.

نوم = اویومق، | تناوم = اویور شکلنی کوسترمك، یالاندن اویومق.

فوت = بر شی الدن کیتمك، کجوب صاوشمق، | تفاوت = ایکی شـیئك بینی ایراقلاشمق، یعنی: اوصاف جهتیله بری برینه مختلف وَغیر متناسب اولمق، عدم تناسب، اختلاف، تباین.

س ــ «تفاعل» بابنك بناسی نه ایچون در؟

ج ــ «تفاعل» بابنك بناسی، ۱ــ اکثریا مشارکت ایچوندر؛ مثلا:

صلح = باریشقاق، | تصالح = بری بریله بارشمق، صلحلاشمق.

صدم = (بر یك شیئی کندی کبی بریك شیئه اوروب) چارپمق، | تصادم = طوقوشمق، چارپشمق.

عَون = یاردیم، مدد، | تعاون = یاردیملاشمق.

۲ ــ بعض کره حد ذاتنـده حقیقةً وجودی اولمـایان شیئی اظهار ایچون کلیر؛ مثلا:

مرض = خسته‌لك، خسته اولمق، تمارض = كندی نفسنی مريض كوسترمك؛ خسته‌لك اظهار ايتمك.
جهل، جهالت = بيلمزلك، بيلمز اولمق، تجاهل = بيلمزلكه اورمق، كنديسنی جاهل كوسترمك.
غفلت = دقتسزلق ايتمك. تغافل = عن قصد غفلت كوسترمك، غافل كورونمك.

۳ ــ (اصلی اولان) مصدر ثلاثیٔ مجردينك معناسنه كلير؛ مثلا:
كثرت = چوغالمق، تكاثر = كذا چوغالمق.
كَسَل = ايشنده قيدسز وَ اهتمامسز طورانمق، تكاسل = كذا ايشنده قيدسز وَ اهتمامسز طورانمق.

زيرده‌كی كلمه‌لری تَفَاعُل وزننه نقل ايله معنای مشاركتلرينی وَ كندی نفسلرنده اولمايان شيئی اظهار ايچون كسب ايتدكلری معنالرينی وَسائره‌يی بيان ايديكز!

تمرين ــ ٦٩

وزن = طارتمق.
حِلف = يمين ايتمك.
قَسْم = بولمك.
قَسَم = يمين ايتمك.
وراثت = وفات ايدن آدمك وفاتی سببيله مالنه بالحق صاحب ومتصرف اولمق.
بين = آيريلمق، فرقت، جدالق.
ركم = بر شيئی بريكديروب بری بری اوزرينه ييغمق.
قباله = قارشی، (تجاه).
وهب = باغشلامق.
طبق = بر شيئك اويغونی.
بعد = اوزاقلق.
وفق = بر شی بر شيئه اويغون اولمق.

لحوق = یتیشوب اولاشمق .
قرب = یاقینلق .
فرق = آیرمق .
بشری = مژده ویرمك، بشارت.
وعد = سوز ویرمك .
نصرت = یاردیم ایتمك .

تبع = برکیمسه‌یه اویمق ، یاخود اکا اویوب اکسه‌سندن کیتمك.
جنس = صنف ، نوع .
غَبن = بر آدمی معامله‌ده آلداتمق .

تمرین - ٧٠

موت = اولمك .
نوم = اویومق .
بلاهت = احمقلق، حماقت .
عَرَج = طوپاللق .
وضاعت = برکیمسه آلچاق ، فرومایه اولمق .
شکل = صورت، بیچیم، مثل، شبه.
سبق = برکیمسه‌یی صاوشوب ایلرییسنه کچمك، تقدم .
ثقلت = آغیرلق.
طول = اوزونلق .
ظَهر = آرقه .
عقب = اوکجه.
ورود = کلمك .
علم = بیلمك .

جهالت = بیلمه‌مك، بیلمز اولمق.
مرض = خسته‌لك ، خسته اولمق.
غفلت = دقتسزلق ایتمك .
وتیره = فترت، فاصله .
عرفان = بیلمك، طانیمق .
شبه = بر شیئك بکزری .
نصر وَنصرت = یاردیم ایتمك.
کثرت = چوقلق .
لطم = ال آیه‌سیله بر آدمك یوزینه وَیا بدننك صفحه‌سنه شمار اورمق.
میل = بریانه اکلمك .
نَول = بر آدمه عطیه ویرمك.
بعد = اوزاقلق .
فخر = اوکونمك .

تنسل = ولد حاصل ایتمك، ولد، ذریت ، دول ، دوش .
قعود = اوتورمق .
ضِعف = بر شیئك مثلی، که بر اول قدری ، ایکی قاتی تعبیر اولنور .
نصیحت = اوکوت .

نکاح = رسوم شرعیه اوزره قاری آلمق ، کندی‌یه زوج ، یعنی: اش آلمق. (بوء طرفینده جاری اولور) .
مثل = برشیئك ماندوبکزری.
کسل = بر ایشه آغیرلقله طو-رانمق، اوشنمك .

اِستِفْعَال (است ♦ ♦ ا ♦)

س - « اِستِفْعَال » وزنی نصل یاپیلیر؟

ج - « اِستِفْعَال » وزنی، مادهٔ اصلیه‌نك اولنه « همزه »، سین، تاء (است) وَعین‌الفعلی مابعدینه بر « الف » زیاده‌سیله یاپیلیر ؛ مثلا :

خروج = چیقمق ، استخراج = چیقارمق ، استنباط.
علم = بیلمك، استعلام = علم وخبر ایسته‌مك .

س - « استفعال » بابنك بناسی نه ایچوندر ؟

ج - «استفعال» بابنك بناسی، اکثریا تعدیه وَبعضاً لازم ایچوندر. مثلا:

خروج = چیقمق، استخراج = خارجه وَ میدانه چیقارمق، اخراج، استنباط، استدلال .
صحبت = برکیمسه ایله حسن‌الفت ایدوب یار وهمدم اولمق، استصحاب = برابر آلمق، کندییسنه رفیق ایتمك

نتیجه = مقدمه‌دن حصوله کلن شی، قیاس مقدماتندن استد. لال اولونان قضیه، استنتاج = نتیجه چیقارمق

نبط = قویو قازان کیسنه، قویودن صو چیقارمق، استنباط = مجتهد، فقیه، فهم وَاجتهاد ایله معانی وَاحکام خفیه استخراج ایله‌مك.

رُهب = قورقق، خوف، استرهاب = قورقوتمق، ارهاب، اخافه.

هلاك = اولمك، محو ومعدوم اولمق، فناء، استهلاك = هلاك ایتمك. اهلاك، انفاق (مالنی طاغیدوب بیتیرمك)

حمیم = صیجاق صو، یاخود (حمام، محل اغتسال) استحمام = صیجاق صو ایله ییقانمق، اغتسال.

س ـ استفعال بابی تعدیه وَلازمدن باشقه نه معنایه کلیر؟

ج ـ استفعال بابی، تعدیه وَلازمدن باشقه ۱ ـ طلب (ایسته‌مك) معناسنه کلیر؛ مثلا:

غفران = کناهی عفو وَستر ایتمك، استغفار = مغفرت ایسته‌مك.

نصرت = یاردیم، استنصار = یاردیم ایسته‌مك.

مدد = یاردیم، استمداد = مدد طلب ایتمك.

کتب = یازمق، استکتاب = بر کیمسه‌نك یازی یازمه‌سنی طلب ایتمك، یازی یازدیرمق، استملاء.

فهم = آکلامق، استفهام = بر شیئی آکلامق ایچون صورمق، آکلامق ایسته‌مك.

علم = بیلمك، استعلام = اعلام طلب ایتمك، علم وخبر طلب ایله‌مك.

مهلت = برخصوصده أستمهال = مهلت ایسته‌مك.
عجله ایتمه‌یوب میدان ویرمك،
قرض = اودونج، استقراض = اودونج ایسته‌مك، او-
دونج آلمق.

٢ ـ عد ونسبت ایتمك معناسنه کلیر؛ مثلا:

عظمت = بیوکلك. استعظام = برشیئی بیوك عد ایتمك.
کثرت = چوقلق، استکثار = چوق عد ایتمك.
هجنت = اصیلسز وفرومایه، استهجان = قبح کورمك، ضدّ الاستحسان.
قلّت = آزلق، استقلال = آز عد ایتمك، مستقل اولمق.
ثقلت = آغیرلق، استثقال = آغیر کورمك، آغیر عد
ایتمك.
خفّت = خفیفلك، استخفاف = برشیئی خفیف عد ایتمك.
حلال = حرام اولمایان استحلال = حلال عد ایتمك (حقوقی
شیء، حلالاشمق).
قبح = چیرکین اولمق، استقباح = قبح کورمك، چیرکین عد ایتمك.
کراهت = ایکرنمك، استکراه = برشیئی کریه کورمك، چیر-
کین عد ایتمك.
جهل وجهالت = بیلمزاولمق، استجهال = برآدمی جاهل عد ایله‌مك.

٣ ـ بعضاً اصلی اولان مصدر ثلاثیٔ مجردینك معناسنه کلیر؛ مثلا:
نکف و استنکاف = برشیدن امتناع ایله‌مك.
قرار و استقرار = بریرده ثابت وساکن اولمق.
یقظ و استیقاظ = اویانمق.

آتیده‌کی کلمه‌لری استفعال وزننه نقل ایله قاعده‌جه آلدقلری معنالرینی بیان ایدیکز!

تمرین - ۷۱

خدمت = قوللق، بنده‌لك ایتمك.
نصر وَنصرت = یاردیم ایتمك.
حصول = ایلری کلمك.
نطق = سوز سویله‌مك.
حلال = حرام اولمایان شی.
خروج = چیقمق.
حفظ = صاقلامق.
جلب = بر یردن آخر یره کتیرمك.
بدل = دکشك، عِوَض.
خلاص = قورتلق.
شهادت = بر ایشی کوروب بیلدیکی وجه اوزره خبر ویرمك.
عدّه = یات ویاراق، که لوازم ومهماتدن عبارتدر.
قرض = اودونج
هدف = اوق نشانه‌سی.
مهلت = بر شیئك اجراسیچون وعده‌دن صکره ویریلن میدان وزمان.

رحمت = اسرکه‌مك، رقت وشفقت ایله‌مك.
خبر = پیام، نقل اولونان سوز.
تمام = تام وکامل اولمق.
عمل = ایشله‌مك.
هِلال = یکی آی.
کتب = یازی یازمق.
فهم = آکلامق.
مرور = کچمك.
غرق = صویه باتوب بوغلمق.
عجله = ایومك.
بعد = اوزاقلق.
حسن = کوزللك.
طب = حکیملك، مداوات ایتمك.
درجه = یوقاری حیقاجق باصامق. قدمهٔ صعود.
ستر = اورتولی ومستور اولان شیئی کشف وعیان ایله‌مك.
قباله = قارشی، تجاه.

کشف = آشکاره ایله‌مك .
غلّه = دخل وحاصلات، محصول
که خانه کراسی، فائدهٔ ارض
مقوله‌سی حاصلاتندن عبارتدر .
نتیجه = قیاس مقدماتندن حصوله
کلن قضیه، برشیئك صوكی.
فتح = آچمق، نصرت، یاردیم .
غرابت = خلاف عاده اولمق .
بدّ = آییرمق، برشیئی برشیدن
منع ایله بعید وَبرطرف ایله‌مك.
کبر = بیوکلك .

عجب = تعجب ایتمك .
صحابت | برکیمسه ایله حسن الفت
صحب | ایدوب یاروَهمدم اولمق.
دلیل = مجهولی کشفه مدار او-
لان خصوص.
ردّ = کیری چویرمك .
نظره = بر خصوصده امهـال
وَ تأخیر ایلمك ، مهلت ویرمه .
حق = روا وسزا اولمق .
حب = سوكی.

آتی الذکر کلماتك هانکی بابلردن مصـدر اولدقلرینی ، زائد حرفلرینی ، مهما امکن مصدر اصلیلرینی وَ مصدر اصلیلری اولمادیغی حالده هانکی کلمه‌لردن، یاخود هانکی ماده‌لردن کلدکلرینی بیان ایدیکز!

تمرین ـ ۷۲

تغییر = تبدیل ایتمك، دکشدیرمك.
تعهد = کندی ذمتنه قبول
ایتمك ، اجراسنه سوز ویروب
کفیل کبی اولمق.
تکاسل = قیدسز واهتمـامسز
طورانمق.
توسع = بوللانمق ، کنیشلنمك.

استنساخ = برشیئك صورت و
عینی چیقارمق، ونسخه‌سنی یازمق.
اضمار = کیزله‌مك، صاقلامق.
تفرد = اختلاط ناسدن آییرلوب
یاپ یالکز بر محلده چکلمك ،
یالکز اولمق .
احتراق = یانمق، یانغین اولمق.

استشهاد = برینك شهادت ایله‌مسنی ایسته‌مك .
تلاطم = بری برینه شماراورمق، دکز طالغه‌لری بری برینه چارپشمق .
تجاوز = حدندن کچمك ، (عفو ایتمك).
تبرد = صوغومق .
استنباط = عقل ایله کیزلی معنی چیقارمق.
توسط = اورته‌یه کیرمك ، میانجیلق ایتمك .
توقع = بر شیئك وقوعنه منتظر ومترقب اولمق.
تقدس = زیاده‌سیله پاك اولمق .
تضاعف = قات قات اولمق .
تفاخر = فخر ایتمك، اوکونمك.
تلذذ = لذت آلمق .
تراکم = جمع اولوب ییغلمق ، بریکمك .
استحصال = تحصیل ایتمك حصوله کتیرمك .
تباعد = اوزاغه چکلمك ، اوزامق .
تجاسر = شدید و دشوار ایشه جسارت وَاقدام ایتمك.
استحسان = بکنمك ، مقبول و پسند عد ایتمك .

تمرینه - ۷۳

تفوق = فائق، اعلا وَبوجه اولمق.
تمدن = بادیه نشینلکدن قورتولوب شهر وَ قصبه‌لرده ساکن اولمق ، (مدنیت) .
استخفاف = خفیف و حقیر عد ایتمك.
تبحر = دکز اولمق ، یك عالم ودانشمند اولمق.
تحالم = کندیسنده حلم اولمادیغی حالده حلیم کوسترمك .
تجمع = طوپلانوب بر آرایه کلمك.
استخبار = خبر صورمق ، خبر طلب ایتمك .
استعلام = علم وخبر ایسته‌مك.

تكلم = سوز سویلەمك.
تكثیر = چوغالتمق .
تفوه = آغزینی آچوب سویلەمك ، نطق ایتمك.
تقبل = قبول ایتمك .
تلون = رنكدن رنكه كیرمك .
اشتقاق = یارلمق .
انحلال = چوزلمك ، آچلمق .
احسان = ایلك ایله مك .
اشتراك = اورتاقلق .
افراغ = دوكمك ، آقتمق ، جاری قیلمق .
تنزه = سیر وتفرجه چیقمق.
تدارك = لوازماتی حاضر ومهیا قیلمق ، تلافی .
استكراه = كریه عد ایتمك ، دیكسنمك ، تیتسنمك .
ممارسه = ایشه دائما چالشمغله استادلق ، آلیشیقاق وَ سهولت كسب ایتمك .
توغل = پك ایراق كیتمك ، بر ایشه پك طالمق .
استقراض = اودونج آلمق .

استدلال = دلائل وبراهین واسطەسیله آكلامق .
تحسر = حسرت چكمك ، بر شیئك اوزرینه «حیف» دیه غمكین اولمق .
تبرع = بلا مجبوریه اعطا ایتمك ، بخش ایتمك ، اوزرینه واجب اولمادیغی حالده بر ایش ایتمك ، تطوع .
تعاقب = بری بری آردنجه اولمق ، كیتمك .
ارضاع = امزرمك .
استنتاج = نتیجه چیقارمق .
تواضع = آلچاق كوكللولك كوسترمك .
تحیر = شاشه قالمق ، متعجب اولمق .
اختلاط = قاریشمق .
استحقاق = لایق، مستحق اولمق.
تمارض = كندیسنی مریض كوسترمك .
تجسس = یوقلایوب آراشدرمق.
استصحاب = برابر آلمق .

ارتباط = باغلانمق ، دوستلق ، محبت ، علاقه ایتمك .
تحمل = قاتلانمق ، یوكلنمك ، صبر ایتمك .
توافق = بری برینه اویمق .
توكل = اعتماد ایتمك .
استخراج = میدانه چیقـارمق ، استدلال ایتمك .
مواجهه = یوز یوزه اولمق .
اغبرار = توزلانمق .
انجرار = چكلمك .
تنزل = آشاغی‌یه ایتمك .
تتبع = برایشك آردینه دوشوب آراشدرمق .
استخدام = خدمتده قوللانمق .
مداهنه = اظهار خلوص ومحبتله بری یالان اوله‌رق یوزینه قارـ شی مدح ایتمك .

س ـ ثلاثیٔ مجردلركٔ، ثلاثیٔ مزید فیه بابلرینه نقللری سماعی‌می یوقسه قیاسی‌می درلر ؟

ج ـ ثلاثیٔ مجردلركٔ، ثلاثیٔ مزید فیه بابلرینه نقللری سماعی در ؛ یعنی : مراد اولونان هر بر كلمه‌یی، مزیداتدن ایسته‌نیلن بابه نقل ایتمك ممكن دكلدر ؛ بلكه لسـان عربده هر بر كلمه‌نكٔ، مزیداتدن هر هانكی بابلره نقل اولوندیغی ایشیدلمش ایسـه ، یعنی : كتب لغاتده ، یاخود كتب معتبره‌ده قید اولونمش ایسه اول وجهله قوللانیله‌بیلیرلر . مثلا: « خطور » كٔ افعال وزنی ـ اخطار ـ كلیر ؛ لكن افتعـال وزنی ـ اختطار ـ كلمز . بالعكس « جسارت » كٔ افتعال وزنی ـ اجتسـار ـ كلیر ؛ لكن افعال وزنی ـ اجسـار ـ كلمز . كذا « كمال » كٔ افعـال ، تفعیل ، استفعال وزنلری ـ اكمال ، تكمیل ، استكمال ـ كلیر ؛ لكن انفعال وَ مفاعله وزنلری ـ انكمال ، مكامله ـ كلمز .

س ـ بركلمه‌نكٔ، هانكی وزنلر اوزره قوللانلدیغی نره‌دن بیلنیر؟

ج ــ لغت کتابلرندن ، یعنی : برکلمه‌نك ، هر هانکی وزنلری لغت کتابلرنده یازلمش ایسه یالکز آنلر قوللانیلیر ؛ یازلمیانلر قوللانیله‌مازلر ؛ مثلا : دخول دن ادخال کلیر ؛ لکن تدخیل کلمز . بالعکس عــدل دن تعدیل کلیر ؛ لکن اعدال کلمز .

باباً ، یاخود وزناً مختلف ، لکن معنیً متحد اولان کلماتك جدولی :

کلمات	معنا	کلمات	معنا
حقارت، تحقیر، احتقار، استحقار	خوارکورمك ، خوار معامله ایتمك .	فکر، فکرت، تفکر، تفکیر	دوشونمك .
بشری، تبشیر، ابشار، استبشار	مژده ایله مك .	خصومت، مخاصمه، تخاصم، اختصام	بری بریله چکشمك ، نزاع ایتمك .
اکمال، استکمال، تکمیل	بر شیئی تام وَکامل تیلمق .	عجب، تعجب، استعجاب	عجیبه کلمك .
تجنیب، تجنب، اجتناب، مجانبت، تجانب	برشیدن بانلایوب اوزاق اولمق ، چکنمك ، صاقنمق .	سوم، مساومت، سوام	بر متاعه قیمت آرتمغله بهایه چیقمق .
		حصر، محاصره، حصار	دشمنك اطراف و جوانبنی قوشادوب تضییق ایله مك .

نسخ ، استنساخ ، انتساخ — کتابك عيننى وَصورتنى يازمق ، ديكر نسخه‌سنى آلمق .

حمل ، احتمال ، تحمل — يوكلنمك ، يوكله‌نوب كوتورمك .

فرود ، انفراد ، تفرد — بر خصوصده يالکز اولمق ، يالکز باشنه ايشله‌مك .

مسابقه ، تسابق ، استباق — برى برينى کچمك ايچون ياريشمق .

مخالفت ، خلاف ، اختلاف ، تخالف — برى برينه اويمامق ، ضد الاتفاق .

محاربه ، تحارب ، احتراب — جنکلشمك ، برى بريله غوغا وَ قتال ايدوب صواشمق .

غَرَد ، تغريد ، تغرد — بلند آواز و دلکش الحانله نغمات ايله‌مك . (اکثريا قوش قسمنده مستعملدر)

زَين ، تزيين — زينتلندرمك ، بزه‌مك ، دونانمق ، سوسلتمك .

مشابهت ، اشتباه — بکزه‌مك ، مماثله .

لزوم ، ملازمت — برشى برشيدن اصلا آيرلمامق اوزره ثابت و دائم اولمق ، مداومت ايتمك .

قسم ، تقسيم — بولمك .

ميز ، تميز — برشيئى آخردن آيروب سچوب باشقه‌جه قيلمق .

خلط ، تخليط — برشيئى باشقه برشيئه قاتوب قارشدرمق ، مزج .

صحبت ، مصاحبت — بريله همدم و همصحبت اولمق .

تلاوم ، ملاومه — برى برينه لوم و عتاب ايدشمك .

بيان ، تبين ، ابانه — بللى ، واضح وَ آشكاره اولمق ، قيلمق ، انصاح ، ايضاح .

یقن
ایقان
تیقن
استیقان
بر شیئی، شبهه‌سز وَ حقیقت وجهله بیلمك.

وظوب
مواظبت
منفك اولمامق اوزره همیشه برایشك اوزرنده اولمق، برایشی تعهد والتزام ایتمكله دائما آكا ملازمت و مداومت ایتمك.

امتیاز
تمیز
بر شیدن آیریلوب جدا اولمق.

دروس
اندراس
برشیئك رسم واثری محو وبلورسز اولمق، اضمحلال.

افهام
تفهیم
آكلاتمق.

لحق
التحاق
بیتشوب اولاشمق، یاپشمق.

لصوق
التصاق
یاپشمق، بیتشك اولمق.

انتباه
تنبه
اویانمق، اویانق اولمق.

فسر
تفسیر
مشكل كلامك معناسنی آچمق.

تجاهد
جهد
بر ماده ضمننده بذل مقدور ایله‌مك، چالیشمق.

زعج
ازعاج
بركیمسه‌یی مضطرب و بی‌قرار ایله‌مك.

هز
تهزیز
دپرتمك، تحریك.

اشتداد
تشدد
قاتیلاشمق، سرتلشمك.

مبادرت
ابتدار
ایومك، عجله ایتمك، سرعت وشتاب ایله‌مك.

غصب
اغتصاب
برشیئی من غیر حق زور وَ ظلم ایله آلمق.

توانی
ونی
بر ایشده تقصیر وتكاسل وَفتور ایله‌مك.

س ـ مصدر ثلاثیٔ مزیدفیهلردن هانكی صیغه‌لر اشتقاق ایدرلر؟

ج ـ مصدر ثلاثیٔ مزیدفیهلردن (ذوات افعالدن ماعدا، یعنی:

فعل ماضی وَ مضارع وَ غیرهما) اسم فاعل وَ اسم مفعول صیغـه‌لری اشتقاق ایدرلر .

س ـ افعال ، استفعال ، انفعال ، افتعال وَ افعلال بابلرینك اسم فاعللری نصل یاپیلیرلر ؟

ج ـ افعال ، استفعال ، انفعال ، افتعال وَ افعلال بابلرینك اسم فاعللری، اولا : اوللرنده بولونان همزه (ا) ایله صوك حرفلرینـك ماقبللرنده‌کی الف زائده‌لری حذف ایتمك ، ثانیاً : اوللرینـه برر میم مضمومه (مُ) وَ صوك حرفلرینك ماقبللرینه‌ده برر کسره (ِ) ویرمکله یاپیلیرلر . مثلا :

افعال	مُفْعِلْ	اخبار	مخبر
استفعال	مُسْتَفْعِلْ	استنطاق	مستنطق
انفعال	مُنْفَعِلْ	انکسار	منکسر
افتعال	مُفْتَعِلْ	اقتدار	مقتدر

افعلال (فی‌الاصل مُفْعَلِلْ) احمرار (فی‌الاصل محمرر)

مُفْعَلّ محمرّ

آتی الذکر کلماتی اسم فاعل یاپیکز !

اِفعال مفعِل

اصلاح = ایی قیلمق .

احضار = حاضر قیلمق، درپیش ایتمك .

اشعار = بیلدیرمك ، اعلام .

اعلان = ظاهر و آسکاره ایله‌ـ مك .

اخطار = خاطره کتیرتمك ، یاد ایتدیرمك .

اِستِفعال مُستَفعِل

استقراض = اودونج آلمق . استنساخ = صورت و عینی یازمق .
استکراه = کریه عد ایتمك . استلزام = لازم عد ایتمك .
استهلاك = بیتیرمك ، توکتمك ، طاغتمق .

اِنفِعال مُنفَعِل

انقسام = بولونمك انکشاف = ظاهر و آشکار اولمق .
انقلاب = انهدام = سوکلك .

اِفتِعال مُفتَعِل

ارتکاب = کناه ایشلەمك . اجتماع = طوپلانمق .
اجتهاد = جهد ایتمك . استناد = طایانمق .
اختلاط = قاریشمق .

اِفعِلال (فی الاصل مُفعَالِل) مُفعَلّ

اسوداد = قارارمق . اصفرار = صارارمق .
اخضرار = یشیل اولمق . اعوجاج = اکرلمك .

آتی الذکر کلماتی، یوقارودە کوستریلن قاعدە موجبنجە اسم فاعل یاپیکز !

انجماد = طوکمق . انقراض = صوکی کسلمك .
اسراف = بیهودە یرە صرف ایتمك . ارسال = کوندرمك ، تسیار ایتمك .

اشتغال = مشغول اولمق .
انحصار = حصر اولونمق ، تجارتی بر کیسه‌یه تخصیص اولونمق.
انشعاب = چاتاللاشمق .
ازعاج = زور ایتمك، جبر ایتمك.
ابتداع = ایجاد واختراع ایتمك.
امکان = ممکن اولمق .
افلاس = مفلس اولمق، مال وَ آقچه‌سی قالمق .
انحراف = برطرفه صاپمق .
افتقار = فقر و فاقه‌یه کرفتار اولمق .

ارشاد = طوغرویول کوسترمك.
اعتراف = عناد ایتمه‌یوب حقی تسلیم ایتمك ، اقرار ایتمك .
اختراع = ایجاد ایتمك .
اتلاف = تلف و ضایع ایتمك.
اجتناب = صاقنمق ، چکنمك ، احتراز ایتمك .
استعمال = قوللانمق .
استحفاظ = حفظ ایتمك .
انشاد = شعر اوقومق .
انهزام = جنکده بوزلمق .
اعتقاد = کوکل باغلایوب اینانمق.

س ـ تَفَعُّل وَ تَفاعُل بابلرینك اسم فاعللری نصل یاپیلیرلر ؟

ج ـ تَفَعُّل وَ تَفاعُل بابلرینك اسم فاعللری، اوللرینه بر میم مضمومه (مُ) علاوه ایتمك وَ عین الفعللرینه بر کسره (ِ) ویرمکله یاپیلیرلر . مثلا :

تَفَعُّل	مُتَفَعِّل	تَکَلُّم	مُتَکَلِّم
تَفاعُل	مُتَفاعِل	تباعد	متباعد
		تناسب	متناسب

س ـ مفاعله بابنك اسم فاعلی نصل یاپیلیر ؟

ج ـ مفاعله بابنك اسم فاعلی، آخرنده بولونان « های موقوفه » یی بالحذف عین الفعلنه کسره (ِ) ویرمکله یاپیلیر . مثلا :

مُفاعَلَه مُفاعِل مُناسَبَت مُناسِب

س ـ تفعیل بابنك اسم فاعلی نصل یاپیلیر ؟

ج ـ تفعیل بابنك اسم فاعلی، تاء وَیای زائده‌نك حذفیله اولنه بر میم مضمومه (مُ) علاوه ایتمك، فاء الفعلی مفتوح وَعین الفعلی بعدالتشدید مکسور قیلمقله یاپیلیر. مثلا:

تَفعیل مُفَعِّل تدریس مُدَرِّس

آتی الذکر کلماتی اسم فاعل یاپیکز!

تَفَعُّل مُتَفَعِّل

تخلق = خوی، خلق پیدا ایتمك.

تحیر = شاشه قالمق، متعجب اولمق.

تحمل = قاتلانمق، یوکلنمك، صبر ایتمك.

تلذذ = لذت آلمق.

تحدث = صوکره‌دن حاصل اولمق.

تَفاعُل مُتَفاعِل

تجاسر = شدید ودشوار ایشه جسارت وَاقدام ایتمك.

تداول = الدن اله کزمك، عموماً استعمال ایتمك.

تراکم = جمع اولوب ییغلمق، بریکمك.

تعاقب = بری بری آردنجه اولمق، کیتمك.

مُفاعَلَه مُفاعِل

مطابقت = اویغون اولمق.

محاسبه = حسابلاشمق.

مواظبت = ایشه دائما اقدام و ملازمت ایتمك.

ملازمت = آیرلمامق شرطیله داعما برایش اوزره اولمق.
مداومت = برایشده دوام ایتمك، مواظبت.
مشاهده = کورمك.

تَفعیل مُفَعِّل

تخمین = دلیل ضعیف اوزره حکم وقیاس ایتمك.
تدبیر = بر شیئك عاقبتنی (صوکنی) دوشونمك.
ترتیب = صیره‌یه قویمق، تنظیم ایتمك.
تبدیل = دکشدیرمك.
تبشیر = مژده وَ خیرلی بر خبر ویرمك.

آتی الذکر کلماتی یوقارودہ کوستریلن قاعده موجبنجه اسم فاعل یاپیکز!

ترکب = عبارت اولمق، اجزاسی قاریشمقله حاصل اولمق.
تشبث = ال اله یاپشوب طوتمق، نیت قویه ایله مباشرت ایتمك.
معاونت = یاردیم وامداد ایتمك.
ترکیب = مختلف شیلری بر آرایه کتیره‌رك یکی بر شی حاصل و تشکیل ایتمك.
انکسار = قیرلمق.
تعلیم = اوکرتمك.
اقراض = اودونج ویرمك.
تعلم = اوکرنمك.
تناسب = ایکی طرفدن بری برینه مناسب وَمشابه اولمق.
اکتساب = کسب ایتمك، قازانمق.
موازنت = وزن و آغیرلقده برابر اولمق.
اختلاس = قاپمق.
تکبر = اولولانمق، کبر و تعظم ایتمك.
استکشاف = برشیئك آچیلمه‌سنی ایسته‌مك.

انکار = «اویله دکلدر» دیه ادعا ایتمك.
تصدیق = کرچکله‌مك، برشیئك طوغرو اولدیغنی اثبات واقرار ایتمك.
معادله = برشیئه مماثل، نظیر و مساوی اولمق.

تمرین – ۷٤

اختلاف = اویمامق ، موافقت ایتمه‌مك، بری‌بری آردنجه اولمق.
مسافره = برمکاندن مکان آخره سیر وارتحال ایله‌مك.
انفراد = یالکز اولمق.
تجاهل = کندیسنی جاهل کوستر-مك .
مماثله = مثل، نظیرومشابه‌اولمق.
اثبات = اوت بیتیرمك .
تیقن = تحقیق وجهله بی‌شبهه بیلمك .
توغل = پك ایراق کتمك ، بر ایشه پك طالمق.
توقع = برشیئك وقوعنه منتظر ومترقب اولمق.
تفتیش = کرکی کبی صورروب آراشدیرمق.

تکون = وار وَ موجود اولمق.
انقطاع = کسلمك .
تفسیر=عباره‌معناسنی‌ایضاح‌ایتمك.
ابراز =کوسترمك، اظهارایتمك.
تمایل = بریانه اکلك.
توجه = برسمته طوغرو یونلمك، ذهننی برشیئه‌طوغرولتمق، یوزی دونمك، (احسان والتفات‌ایتمك).
توزیع = تقسیم ایدوب حصه حصه طاغتمق .
انعقاد = باغلانمق.
مهاجرت = برارضدن دیکر بر ارضه کیتمك، هجرت ایتمك.
مخالفت = بری برینه اویمامق، موافقت ایتمه‌مك .
استحسان = بکنمك ، مقبول و پسند صایمق .

تنوع = کوناکون اولمق، درلو درلو اولمق.
ترصد = منتظر اولمق.
اخلاص = قلبنی صاف ایتمك.
مقابله = قارشی اولمق، قارشیلاشدیرمق.
تشکر = نعمته مقابل ولی نعمتنك شکر و ثناسنی ایتمك.
تمرد = عناد ایتمك.
انفاق = خرج ایدوب توکتمك، (نفقه ویرمك).
اندراس = رسم و اثری محو و ازاله اولمق.
استهجان = قبیح کورمك.
موافقت = بری برینه اویمق.
تعلق = یاپشوب ایلشمك.
توقف = منتظر اولمق، اکله‌نوب طورمق، قالمق.
مغایرت = مخالفت ایتمك، باشقه‌لاشمق.
تضمن = حاوی وَ شامل اولمق.
تعجب = استغراب ایتمك.
تشدد = سرتلك وَ شدت کسب ایتمك.
تعمد = قصد ایتمك.
اشتراك = اورتاقلق.
تنویر = روشن، آیدین، مضیٔ ومنور قیلمق.
انعام = احسان ایتمك.
اشتهار = شهرت بولمق.
انتظار = مأمول ایدوب بکله‌مك، مترقب اولمق.

تمرین — ۷۵

ترقب = بکله‌مك، منتظر اولمق، ترصد.
مداهنه = اظهار خلوص ومحبتله بری یالان اوله‌رق یوزینه قارسی مدح ایتمك.
انتفاع = فائده‌لنمك، فائده کورمك.
تجمع = طوپلانمق.
تحریك = دبرتمك.
تقلید = عینی یاپمق.

انتشار = صاچلمق، یایلمق.
تعهد = کندی ذمتنه قبول ایتمك وَ اجراسنه سوز ویروب کفیل کبی اولمق.
ادبار = بختسز اولوب پریشان اولمق، (اقبالك ضدی) آرقه چویروب دونمك.
تصویر = صورت ویرمك وَ یاپمق، بر شیئك صورتنی تمثیل و بیان ایتمك.
تصور = ذهنده برشیئك صورت وماهیتنی کشف وادراك ایتمك.
تردد = کیدوب کلمك، ایکی شی آراسنده متفکر وَ متحیر اولمق.
تفکر = دوشونمك.
تصحیح = طوغرولتمق.
انشراح = فرحناك اولمق، کیفی کلمك، آچلمق.
مناسبت = یاقشمق، یاقیشق آلمق.
تواضع = آلچاق کوکللولك کوسترمك.
تغیر = حالدن حاله دونمك، دکشمك.
انسلاب = صویولمق، چیقارلمق.
تعفن = لاشه مثللو چورویوب فنا قوقولی اولمق.
افلاح = راحت بولمق.
انفعال = کوجنمك.
اعتراض = معارضه طریقیله ما-نع وَمحذور بیان ایتمك.
تحسر = حسرت چکمك، بر شیئك اوزرینه «حیف» دیه غمکین اولمق.
امتناع = فراغت ایدوب کیری طورمق، چکلمك.
تمکن = بر محلده قرار ویروب اوطورمق، قادر اولمق.
انبساط = یایلمق، مسرور و محظوظ اولمق.
التفات = یوز چویروب توجه ایتمك.
تعصب = امور دینیه ودنیویه‌ده کندی قومنك عبادتلرندن ولو جزئی اولسه دخی جمیع احتلا-فاته ممانعت ایتمك.
اسماك = اصرار ایدوب اوغراشمق.

مباشرت = باشلامق.
تیقظ = اویانق اولمق.
تزویر = یالان سوزه حسن ویروب کرچك یرینه کچیرمك.
اشتمال = شامل اولمق.

اندفاع = دفع اولونمق.
منافقه = ایکی یوزلولك.
اهلاك = اولدرمك.
توسط = اورته‌یه کیرمك، میانجیلق ایتمك.

تمرین - ۷۶

احتراق = یانمق، یانغین اولمق.
تدقیق = اوفالتمق، اینجه‌لتمك، کرکی کبی یوقلایوب حقیقت آرامق.
تحقیق = حقیقتی آرامق.
تمدن = شهر وَ قصبه‌لره طوپلانوب بادیه‌نشنلك اصولندن واز کچمك.
اطّراد = برقاچ شی بری برینه تابع اوله‌رق اسق واحد اوزره چکیلوب کیتمك.
تصرف = مالك اولمق.
تضرر = ضرر و زیانه دوچار اولمق.
انجذاب = چکلمك.
استنکاف = اعراض ایتمك.

تعذر = دشوار اولوب حصولی ممتنع‌الوقوع اولمق.
معاصره = همعصر اولمق.
امتحان = صنامق، تجربه ایتمك.
افتخار = اوکونمك.
تبیین = واضح وَ آشکاره قیلمق.
انتاج = طوغورتمق، حصوله کتیرمك.
التزام = اجراسنه جهد ایتمکی کندی اوزرینه واجب قیلمق.
اطّلاع = واقف اولوب بیلمك، برشیئك ایچ یوزینه آگاه وخبیر اولمق.
ازدحام = خلقك غلبه‌لك ایدوب صیقشمق.
اصطبار = صبر و تحمل ایتمك.

اضطراب =چالقانمق .
انصاف =عـدل وداد ایتمك، عادل اولمق.
تعدد = چوغالمق، تکثر ایتمك.
اقدام = دوام اوزره مشـغول اولوب فارغ اولمامق.
انفصال = آیرلمق.

تمییز = سچمك، آییرمق.
مشاوره = بری بریله مشورت ایدشمك .
انعطاف = اکلمك، میل ایتمك.
تبییض = بیاض ایتمك، وَیریا. زینك صورتنی پاك کاغد اوزرینه لایقیله یازمق .

س ـ مزید فیهلرك اسم مفعوللری نصل یاپیلیرلر ؟

ج ـ مزید فیهلرك اسم مفعوللری، اسم فاعللرینك عین الفعللرندهکی کسرهلری فتحهیه (َ) تبدیل ایتمکله یاپیلیرلر. مثلا : [*]

افعال	مُفعِل	مُفعَل
اثبات	مُثبِت	مُثبَت
استفعال	مُستَفعِل	مُستَفعَل
استخدام	مُستَخدِم	مُستَخدَم
اِفتِعال	مُفتَعِل	مُفتَعَل
اکتساب	مُکتَسِب	مُکتَسَب
تفعیل	مُفَعِّل	مُفَعَّل
ترتیب	مُرَتِّب	مُرَتَّب

[*] لازملردن اسم مفعول صیغهسی کلمز (صحیفه ۷۸) بناءعلیـه انفعال وَ افعلال بابلرینك بنالری لازم اولدیغندن اسم مفعوللری کلمز . تفاعل وَ تفعل بابلرینك بنالری دخی اکثریا لازم اولدیغندن یالـکز متعدی اولانلرینك اسم مفعوللری کلیر . اکر لازملر، حرف واسطهسیله تعدی معناسنی کسب ایدرلر ایسه یوقاروده کوستریلن قاعده موجبجه اسم مفعوللری کلیر .

مفاعله	مُفَاعِل	مُفَاعَل
مبارکه	مُبَارِك	مُبَارَك

آتیالذکر کلماتی اسم مفعول یاپیکز!

اخراج = طشره‌یه چیقارمق.
اجمال = قیصه‌لاتمق، مختصر قیلمق.
ارسال = کوندرمك.
اکرام = تعظیم وَ حسن معامله ایتمك.
ابراز = کوسترمك.
ابهام = شبهه‌لی وَمشکوك قیلمق.
الحاق = ایرشدیرمك، صوکره‌دن قاتمق.
اغلاق = آکلاشیلماز قیلمق.
اهمال = براقمق، ترك ایتمك.
اضمار = خاطر وضمیرده صاقلامق.
تسجیل = قید وتحریر ایتمك، محکمه سجیلی یازمق.
استحسان = بکنمك، مقبول و پسند عد ایتمك.
تحسین = کوزل بولوب بکنمك.

اعتبار = عبرت آلمق، صایمق، عد ایتمك.
اختصار = قیصه‌لاتمق.
انتخاب = سچمك.
اقتباس = اوجاقدن وَ بیوك آتشدن پارلاق آتش کوزی آلمق، باشقه سندن اخذ واستفاده علم ایله‌مك.
انکار = «اویله دکلدر» دیه ادعا ایتمك.
اسناد = بر حبر وکلامی، آدمه عرو وَ نسبت ایتمك.
استعمال = قوللانمق.
استخبار = خبر صورمق.
تبدیل = دکشدیرمك.
تجدید = یکیلتمك.
تجلید = جلدله‌مك.
تحریر = یازمق، تسطیر ایتمك.
التماس = طلب و رجا ایتمك.

تخصیص = یالکز برشیئه منسوب و متعلق قیلمق .
ترقیم = یازمق .
ترکیب = مختلف شیلری بر آرایه کتیروب یکی برشی حاصل ایتمك .
تسجیع = موزون و مقفی کلام سویلهمك .
تسلیح = سلاحلاندرمق .
تشبیه = بکزتمك .
تشخیص = تعیین وتمییز ایتمك .
تشدید = قوتلندرمك ، قوی وَ محکم قیلمق ، شدهلتمك .
تشریف = شرفلی قیلمق .
تصنیف = صنف صنف تنظیم ایتمك ، یکیدن کتاب ترتیب و تألیف ایتمك .
تخمیر = مایهلتمك .
تحقیق = حقیقتی آرایوب بولمق .
تدوین = جمع ایدوب دیوان ایتمك .
تذکیر = مذکر ایتمك .
تبجیل = تعظیم وتکریم ایتمك .
ترجیح = مرجح عد ایتمك .
ترخیص = اذن ورخصت ویرمك .
تلخیص = مجمل کلامی شرح و بیان ایلهمك ، بر شیئی خلاصه ایتمك .
تشکیل = شکله قویمق .
تشویش = قارمه قاریش ایتمك .
تصحیح = طوغرولاتمق .
تصمیم = دونمهمك اوزره نیت ایتمك .
تصریح = کلامی ظاهر و عیان قیلمق .
تفصیل = قدر و مرتبهسنی بو- یوتمك .
تقدیر = حق تعالی، من الازل وقوع بولهحق شیلری تعیین ایتمك ، برشیئك قدر و قیمتنی تسلیم واعتراف ایتمك .
تقدیس = پاك و تمییز قیلمق .
تقدیم = اوکه کچیرمك ، برینك اوکنه قومق .
تقریر = ذکر و بیان ایتمك ، قرار ویرمك .

تقسیط = بولمك ، پارچه پارچه ادا ایتمك .
تکدیر = آزارلامق ، بولاندرمق .
تکریر = برشیئی یاپدقدن صوکره بر دها یاپمق .
تکمیل = نقصانی تماملامق .
تصویر = صورت ویرمك .
تعجیل = عجله ایتدیرمك .
تعریب = عرب لسانه داخل ایدوب قواعدینه مطابق قیلمق .
تطویل = اوزاتمق .
تفصیل = اوزونجه ، اطرافلیجه بیان ایتمك .
تعریف = برشیئك علامتلرینی ذکر ایتمکله معلوم قیلمق .
تعطیر = کوزل قوقولی قیلمق .
تعطیل = ایشدن کوجدن فارغ ایله‌مك .
تعظیم = بویوتمك .
تعلیم = اوکرتمك .
تعمیر = مرمت ایتمك .
تعلیق = آصمق ، ایاشدرمك .

تعیین = بللی ایتمك .
توظیف = وظیفه تعیین ایتمك ، وظیفه‌له‌مك .
توفیق = برینك ایشنی راست کتیرمك .
تولید = طوغورتمق .
تربیع = دردە تقسیم ایتمك .
تثلیث = اوچ ایتمك ، اوچه تقسیم ایتمك .
تثمین = سکزه تقسیم ایتمك .
تسدیس = آلتی‌یه تقسیم ایتمك .
تخمیس = بشه تقسیم ایتمك .
تکریم = حرمت وتعظیم ایتمك .
تلوین = رنك ویرمك ، رنکلی قیلمق .
تنویر = روشن قیلمق .
تنوین = کلمه‌نك صوك حرفنه ایکی اوستون ، ایکی اسره ، یاخود ایکی اوتره تعیین وتحریر ایتمك .
استرحام = مرحمت طلب ایتمك .
اختراع = ایجاد ایتمك .

صوك